orizonturi

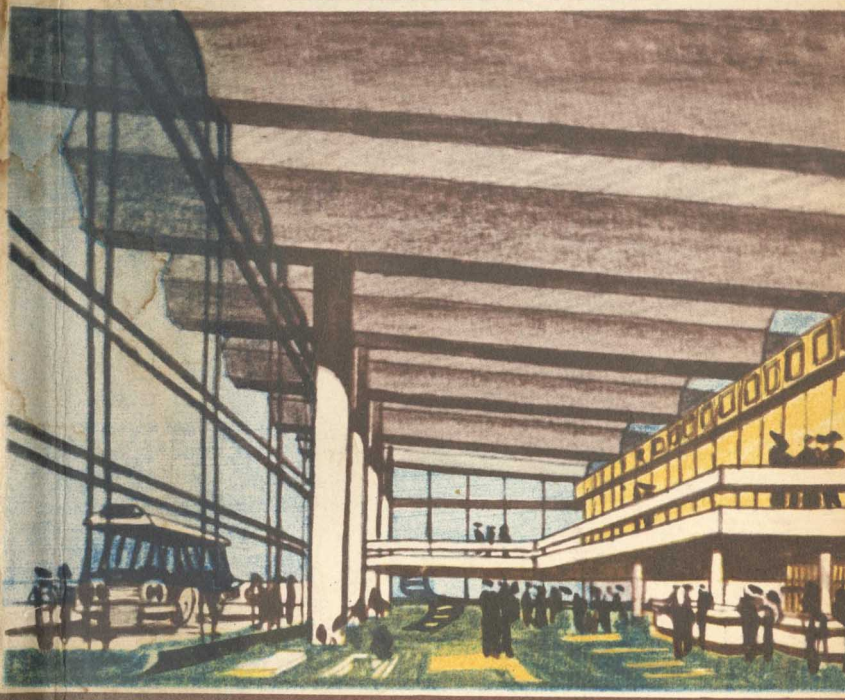

JEAN MONDA

INTERIORUL CLĂDIRILOR DE AZI ȘI DE MÎINE

Coperta colecției: SERGIU GEORGESCU
Ilustrația copertei: arh. ȘTEFAN ȘTEBLEA

CONSILIUL
PENTRU RĂSPÎNDIREA CUNOȘTINȚELOR CULTURAL-ȘTIINȚIFICE

Arh. Jean Monda

Interiorul clădirilor de azi și de mîine

Confort și decor

Editura enciclopedică română
București • 1969

CUPRINS

Introducere 5

SPAȚIILE ÎNCHISE — SINGURA REALITATE A ARHITECTURII 7

INOVĂRI ÎN VOLUMELE INTERIOARE ȘI ÎN STRUCTURA DE SUSȚINERE A CLĂDIRILOR 21

CONFORTUL TEHNICIZAT ȘI CONSECINȚELE SALE PSIHO-FIZICE 34

UN DECOR INTERIOR REÎNNOIT. ÎNFRUMUSEȚARE PRIN OMISIUNI ? 46

ÎNVEȘMÎNTAREA INTERNĂ A CLĂDIRILOR CONTEMPORANE 61

TRANSFORMAREA PERETELUI PRIN CULOARE . . . 78

MOBILIERUL TREBUIE SĂ SERVEASCĂ, NU NUMAI SĂ FIE PRIVIT 89

REALITATE SAU ANTICIPAȚIE . 106

Bibliografie 108

INTRODUCERE

Se ştie în general prea puţin despre interioarele contemporane, despre concepţia lor arhitectonică, eficienţa lor funcţională şi noutatea lor de aspect. Firește, e uşor de înţeles rolul esenţial pe care nenumăratele clădiri de orice categorie ridicate după ultimul război mondial îl au în viaţa ţării. De avantajele oferite de ele beneficiază oricine, în mod direct sau indirect, o dată cu colectivitatea. Dar tendinţa actuală de a se organiza raţional spaţiile închise menite să servească pentru producţie sau cazare, precum şi în alte scopuri de cultură şi recreaţie, pentru manifestările sociale, scapă atenţiei multora. De asemenea elementele unui confort bazat pe progresul ştiinţific şi tehnic ca şi caracteristicile decorului intern — realizat mereu mai frecvent prin mijloace industriale — sînt puţin cunoscute.

De-abia acum încep să descopere şi cei străini de problemă în ce constau noutatea structurală a clădirilor de azi şi adevăratul modernism al echipamentului lor. Pe de altă parte, există doar vagi intuiţii despre funcţiile de ordin superior, pe plan uman şi social pe care le are de îndeplinit noul mediu zidit, pe lîngă cele utilitare, imediate.

Nu sînt mulţi cei ce înţeleg cum spaţii limitate se pot sensibiliza prin anumite forme şi proporţii sau prin detalii expresive, dobîndind calităţi estetice chiar fără adaosurile ornamentale de odinioară.

Apare deci oportun a arunca o lumină asupra scenei pe care se desfăşoară viaţa cotidiană în era mecani-

zării și a marei mobilități. Arhitectura fiind o artă pentru toți, este de mare folos examinarea interioarelor de astăzi, a alcătuirii lor volumetrice și a învelișului lor decorativ, menționîndu-se în acest sens cîteva date teoretice curente, precum și unele modalități științifice-tehnice aplicabile la îmbunătățirea și agrementarea mediului clădit, cu exemplificări din țară și de dincolo de hotare.

Nu este vorba numai de a satisface o curiozitate legitimă și de a lărgi orizontul intelectual al cititorilor. Comportînd și alte atribute pe lîngă acela inițial de adăpostire, interioarele, mai mult ca altădată, reușesc — pînă la un punct — să modeleze pe om, ușurîndu-i existența, mărindu-i bucuria de a trăi prin comodități de neconceput înainte și prin imagini estetice înconjurătoare adesea inedite. Cu idei mai clare, pături largi ale populației pot face aprecieri judicioase și-și pot înjgheba amenajări proprii mai reușite. Dar dincolo de aceasta, prin cerințe competente, o opinie publică cu interesul trezit ar influența pe arhitecți și pe aceia care conlucrează cu ei la întocmirea de proiecte și la execuția interioarelor, ea jucînd un rol indirect în realizările viitoare, contribuind astfel la înlăturarea unor neajunsuri și lacune în soluționările arhitectural-decorative.

Chiar în etapa actuală, în care urgența necesităților impune la multe lucrări serioase economii, cînd, spre a se spori numărul de apartamente noi, s-a recurs la o diversificare a mărimii și a confortului acestora, reducîndu-se proporțional și dotările complementare ale ansamblurilor de locuit proiectate, trebuie privit înainte, mai departe, dincolo de realitățile stringente ale momentului.

Dacă scrierile despre ceea ce va fi în anul 2000 și mai tîrziu abundă, cu atît mai mult nu pot fi ignorate actualul progres în materie de confort și noutățile posibile în decorul interior, pentru a se ști ce va urma pe scară mai mare în timp relativ scurt în fazele succesive ale activității constructive românești.

SPAȚIILE ÎNCHISE — SINGURA REALITATE A ARHITECTURII

Necesitățile materiale și aspirațiile sufletești — al căror acord e un deziderat exprimat încă de *Platon* — își găsesc o zonă de convergență în mediul artificial creat de om, mai cu seamă de cînd aici aplicațiile utilitare ale științei s-au înmulțit.

Spațiile închise slujind vieții colective și particulare nu trebuie înțelese numai în sens fizic. Indiscutabil, înainte de toate, se impune ca o clădire să fie cît mai potrivită destinației sale, corespunzînd cerințelor persoanelor care o ocupă vremelnic sau încontinuu. Triumful tehnicii a accelerat ceea ce *Marx* și *Engels* numeau *„rafinarea necesităților și a mijloacelor lor"*. A devenit acum posibil un confort fără precedent. Dar, paralel cu comoditatea în muncă și repaus, alături de chestiunile de rezistență și de ordin economic și biologic se situează puterea de sugestie a ambianței clădite, concepută ca o operă a spiritului.

Arhitectura a fost și este în același timp tehnică și artă. Deși atît de diferite, știința, tehnologia și imaginația poetică, solidarizate între ele, pot crea o unitate organică în mediul construit contemporan.

Caracteristica încăperilor (mărime, formă, finisaj), precum și echipamentul cu care sînt dotate condiționează solicitările senzoriale și mintale, determină, în anumită măsură, felul de a fi și de a vedea, influențează dezvoltarea personalității fiecăruia.

Înăuntrul clădirilor, funcția estetică era în trecut mai mult decorativă. Adesea abundența de ornamente aplicate pe plafoane și pereți, aglomerarea de mo-

bilier sau surplusul de obiecte inutile înăbuşeau arhitectura, împiedicînd să i se distingă cu uşurinţă trăsăturile.

Preocupările pentru o ambianţă interioară mai simplă nu sînt noi. Încă *Jean Jacques Rousseau* scrisese că „*o arhitectură sinceră trebuie să repudieze*

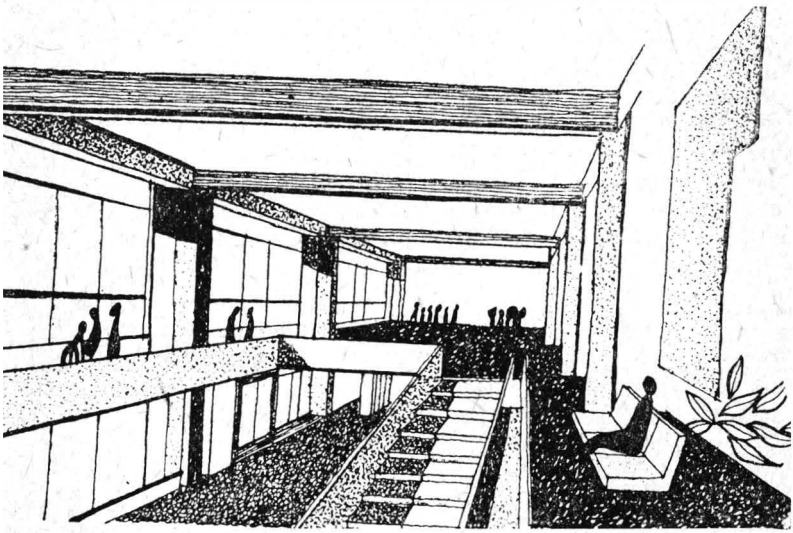

Proiect de gară fluvială

toate ornamentele inutile“, el recomandînd arhitecţilor să lucreze în spiritul naturii.

Astăzi, simplitatea este acceptată chiar de persoanele cele mai rafinate. Într-un interviu recent, romancierul italian *Alberto Moravia* spune : „*Casa mea ar putea avea camerele goale şi zidurile nude*“. El înţelege locuinţa ca un loc unde să poată trăi comod, fără încărcături decorative şi fără lucruri inutile, destinate doar exhibiţiei.

Proiectanţii prinzînd gustul simplităţii, aceasta începe a fi considerată ca o virtute în sine. Eliminînd elementele care nu sînt strict necesare, ei se concentrează asupra ceea ce este esenţial. Ia naş-

tere, ca urmare, o arhitectură de interior bazată pe primatul folosinței, iar vizual, îndeosebi, pe modelarea spațiului închis. E de adăugat că, dacă domeniul decoratorilor s-a restrîns față de trecut, gîndirea lor plastică se resimte considerabil de noutatea procedeelor lor de lucru.

Simple ca aspect, interioarele sînt, în schimb, mereu mai complexe prin instalațiile lor, invers cu situația de odinioară. Pe de altă parte, s-au perimat idei romantice, ca, de exemplu, aceea a lui *Théophile Gautier*, reluată apoi, printre alții, și de *Ruskin*, și anume că, prin definiție, un lucru folositor nu ar fi plăcut vederii. Dimpotrivă, actualmente nu puțini propovăduiesc principiul contrariu, și anume că ar fi estetic tot ceea ce este rațional. De fapt, elementele practice pot, eventual, include noțiunea de frumos, perfecționarea formelor utile și justa lor distribuție în spațiul construit, contribuind la înfrumusețarea acestuia.

Subordonate destinației clădirii și criteriilor structurale, supuse considerentelor economice, amenajările interne indică sensurile epocii, oglindind raporturile dintre oameni, dependența lor de societate.

Orice progres tehnic mai însemnat a dus și înainte la o reconsiderare, măcar parțială, a formelor arhitectonice, ele fiind paralel influențate și de modificări în curentele spirituale. De data aceasta însă, revoluția tehnică-științifică, într-o lume în neîncetată schimbare, a făcut ca obișnuitele reguli și norme de compoziție în proiectarea clădirilor să fie depășite, abandonîndu-se concepții acceptate și socotite vreme îndelungată ca imuabile.

★

Termenul de *funcționalism* aparține acestui secol. Dar tot ceea ce s-a construit în cursul veacurilor corespundea unei destinații precise. Realizînd locuri potrivite manifestărilor omenești, arhitectura a fost, de fapt, totdeauna funcțională. La edificiile cu caracter religios, la monumentele arhitectonice comemorînd un

eveniment sau o personalitate, precum și la dotările pur decorative, funcția nu era însă practică, ci de ordin spiritual, urmărindu-se nu un scop material imediat, ci efecte psihologice prelungite în timp.

Ce este, așadar, cu totul nou în realitatea recentă a funcționalismului ? În ce consistă, concret, ruperea de trecut, constatată la un mare număr de clădiri contemporane, și cu ce se deosebesc fundamental amenajările interioare de azi de cele precedente ?

Mai întîi, există în prezent nenumărate genuri de clădiri cu destinații noi. Însuși ansamblul cerințelor practice ale proiectului este adesea foarte complex ; alteori indicațiile de bază din programul propus sînt repede schimbate. Cîtă deosebire față de temele de odinioară, permanente, simple, într-o lume care evolua lent !

Variatele activități moderne dau arhitecturii o multivalență neobișnuită. Fiecare spațiu trebuind să se identifice în mod specific cu funcții necunoscute an-

Holul Aerogării Băneasa

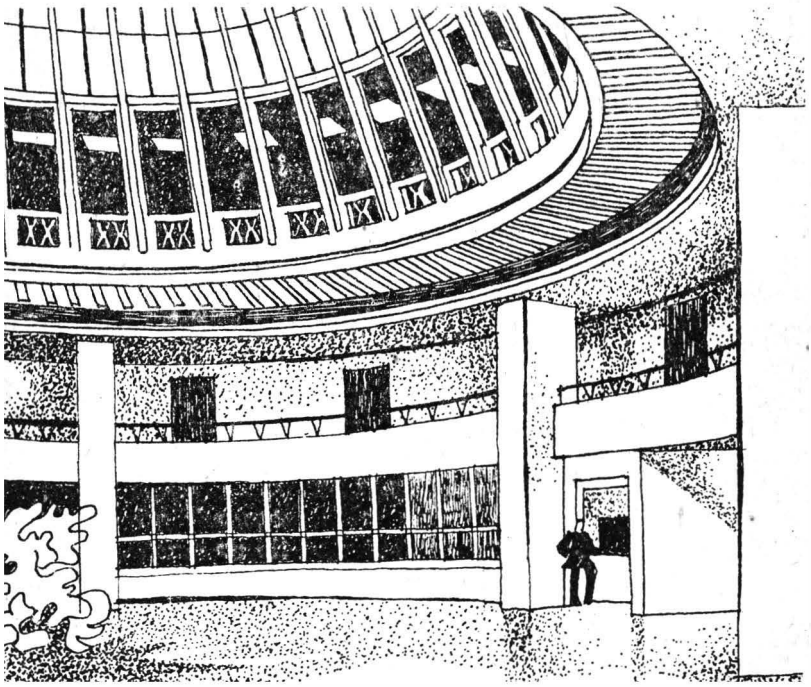

terior, sînt frecvente cazurile cînd experienţa trecutului nu mai serveşte. Modalităţiie arhitectonice ale altor timpuri se dovedesc astfel insuficiente, improprii. Reactoare atomice, aerogări, centre de cercetări sau unele clădiri industriale, de pildă, prin datele tehnice cărora trebuie să le corespundă, sînt revelatorii în acest sens.

Dar şi în cazul temelor din totdeauna, actualmente puţin schimbate, sau chiar cînd e vorba de decorul domestic, aproape că nu se zideşte o clădire înăuntrul căreia invenţiile recente să nu-şi lase amprenta în aspectul general şi de detaliu, în structură şi în echipament.

O înnoire substanţială a adus cu sine modul ştiinţific în care este abordată proiectarea oricărei construcţii faţă de empirismul şi intuiţia de altădată. Structuri riguros calculate şi execuţia lor prin sisteme industriale din materiale noi generează forme de închidere a spaţiului utilizabil, de o varietate fără precedent. Acoperiri cu mari deschideri fără stîlpi interiori de susţinere asigură o circulaţie şi o vizibilitate liberă în săli tot mai vaste (există în S.U.A., de pildă, hale sportive acoperite suspendat, cu o capacitate de 100 000 de locuri).

Importantă în arhitectura de azi este *tehnicizarea confortului.* În trecut un lux şi încă acesta imperfect, o plăcere scumpă şi rafinată, confortul a ajuns acum şi la îndemîna celor cu mijloace reduse, factorii săi senzoriali putînd fi determinaţi şi controlaţi cu uşurinţă.

Condiţiile de muncă şi de cazare, atmosfera şi vizibilitatea internă, echiparea, întreţinerea fiind schimbate, se înmulţesc cerinţele psihologice. Apar într-una nevoi complementare de înlesnire şi de agrement; se fixează noi obiceiuri; sînt tot mai răspîndite mijloacele tehnice de distracţie şi culturalizare. Toate acestea cer dotări speciale şi o aparatură care schimbă fizionomia interioarelor.

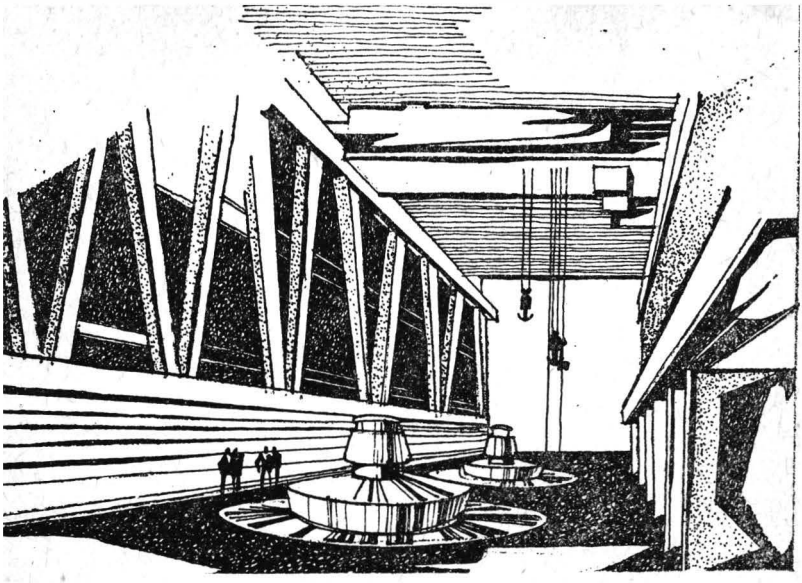

Proiect de hală a turbinelor la o centrală hidroelectrică

Societatea impune cadrul material al vieții de toate zilele. Așadar, după cum scria nu de mult *Serge Chermayeff*, valoros arhitect și cercetător în domeniul construcțiilor, într-un eseu al său, *„arhitecții trebuie să proiecteze componentele unei ambianțe demne de aspirațiile maselor care se ridică în fiecare țară"*. Într-adevăr, de unde înainte lucrau pentru clienți particulari, azi ei se dedică mai ales colectivității.

Cît privește cazarea propriu-zisă, *„concepția locuinței este legată de concepția societății"*, spune sociologul *Chombart de Lauwe* în cartea sa de curînd apărută, cu titlul *Des hommes et des villes* (Despre oameni și orașe). Deși nu se contestă capacitatea omului de a se acomoda condițiilor înconjurătoare, se impune *„adaptarea cadrului locuinței la nevoile omului, și nu adaptarea oamenilor la mediul artificial creat"*.

În vederea unei îmbunătățiri a calității viitoarelor apartamente, pe alocuri se sondează opinia chiriașilor din clădiri de curînd construite, proiectanții, în posesia unor elemente instructive de orientare, urmînd să țină seama pe cît posibil în planurile viitoare de in-

dicațiile sociologilor. Echipe de cercetători fac investigații în această direcție la fața locului sub forma de *anchete sociale*. Atît în țară, cît și în alte părți sînt examinate categoria de muncă a locatarilor, nivelul de confort, mărimea apartamentului și modul cum acesta corespunde funcțiilor sale (de lucru acasă, de odihnă și somn, de luare a meselor, de depozitare etc.). O astfel de anchetă a întreprins, de exemplu, în 1966, *Institutul de proiectare de construcții-tip din București* la ansamblurile de locuit din regiunea carboniferă din *Valea Jiului* și la apartamentele muncitorilor din industria chimică din *Orașul Gh. Gheorghiu-Dej*.

Au fost analizate îndeosebi datele geoeconomice afectînd viața acelora care ocupă apartamentul, componența familiei, vîrsta și sexul membrilor acesteia etc. Gama de mai multe tipuri de apartamente corespunzînd unor funcții diferite are repercusiuni și în fațade, izgonindu-se și pe această cale, în oarecare măsură, monotonia obișnuită.

În general apare mai degrabă nevoia de o standardizare a părților componente ale locuinței decît de tipizarea acesteia, considerată în întregul ei.

După cum orașul oferă imaginea unei societăți organizate — și aici trebuie semnalată legătura dintre urbanism, arhitectură și amenajările interioare —, locuința, realitate și simbol al vieții de familie, exprimă vizibil formula existenței particulare. Spațiul locuibil trebuie să corespundă ciclului de muncă alternată cu orele de răgaz pentru recuperarea forțelor, pentru distracție și cultură.

Servind nevoilor de repaus ale omului ostenit de efort, ca și pentru o serie de activități domestice, locuința a fost mereu un loc de izolare temporară, un refugiu. Astăzi este necesar în mod deosebit un echilibru între nevoile unui cadru intim și mobilitatea trepidantă cu deplasările cerute de complicațiile vieții moderne.

★

Suprafața folosibilă din clădirile noi este adesea fragmentată prin despărțituri ușoare, uneori glisante

(alunecînd lîngă perete sau înăuntrul acestuia) ori strîngîndu-se în formă de acordeon etc. Prin astfel de elemente de divizare demontabile, executate cîteodată din materiale flexibile, spațiul intern își pierde vechiul caracter geometricește static. Alteori, un sens de continuitate interioară ia naștere suprimîndu-se lungile coridoare obișnuite și, de asemenea, folosindu-se, în loc de pereți, paravane transparente sau piese de mobilier pentru separarea zonelor cu destinații diferite.

Din producție, progresele mecanizării și automatizării au trecut treptat în arhitectura de interior. Sînt clădiri care funcționează ca niște mașini de precizie datorită aplicațiilor diferitelor discipline științifice. Calculele matematice, fizica, chimia, electricitatea și, mai recent, electronica sînt la baza unei *ambianțe senzoriale artificiale*, percepute de simțurile devenite mai subtile, mai exigente ca înainte. Calitățile tactile, respiratorii, vizuale, acustice etc. ale mediului intern și-au sporit importanța față de trecutul apropiat.

Actualmente a ajuns ceva comun, banal a respira o atmosferă condiționată în încăperi ermetice, modificîndu-se microclimatul interior, indiferent de latitudine și de condițiile naturale locale.

Felurite sisteme de încălzire, tot mai ingenioase și mai economice, îmbunătățesc condițiile termice din interioare. Pe de altă parte, încăperile pot fi debarasate de mirosuri grele, neplăcute sau iritante, la neutralizarea acestora adăugîndu-se, cîteodată, și uzul de esențe gazoase aromate.

Lumina a dobîndit noi funcții. Integrată în arhitectură, ea a ajuns element principal de confort și decor. Studiindu-se riguros modul de pătrundere a razelor solare și avînd la dispoziție un arsenal de cele mai variate sisteme și aparate electrice, se obțin o luminozitate naturală sau artificială corectă și o vizibilitate igienică ziua, ca și noaptea.

O serie de mijloace de izolare acustică remediază astăzi parțial plaga socială a manifestărilor sonore dăunătoare sănătății. Civilizația mecanică a mărit considerabil zgomotele față de liniștea patriarhală de altădată; revine tehnicii construcțiilor să micșoreze acest

neajuns al vieții urbane și ea dispune acum, în această privință, de mijloacele necesare.

La capitolul confortului nu este de omis ușurința actuală a curățeniei și întreținerii interioarelor, pe de o parte datorită simplității lor, iar pe de alta prin răspîndirea aparatelor electrotehnice inventate în acest scop.

Chiar acolo unde fonduri de investiție reduse limitează instalațiile costisitoare și uzul materialelor scumpe, nivelul de echipare a clădirilor este relativ în creștere. Tot mai mult se atestă preocupări ca omul să fie ferit, pe cît posibil, de uzura nervoasă, de tensiunile neproductive, necreatoare datorite lipsei unui confort modern.

★

Arta înveșmîntării clădirilor se bazează astăzi mai ales pe sisteme industriale de finisaj. Numeroase materiale artificiale sînt puse la contribuție pe scară largă fie sub forma de felurite placaje, fie aplicîndu-se straturi subțiri pe elementele structurale sau de umplutură.

Cît privește valorificarea decorului intern prin colorit, policromia arhitectonică este practicată azi cu criterii raționale. Efectele cromatice, de multe ori combinate cu acelea ale luminii artificiale, nu mai urmăresc doar țelul decorativ din totdeauna : coloritul apare și ca factor funcțional ce nu trebuie subestimat, ca un element de confort psihofizic.

★

În edificiile importante, odată satisfăcute exigențele obiective, se urmărește, în anumite cazuri, un efect monumental nu numai în fațade, ci și în interior.

Monumentalitatea unor săli moderne rezultă în primul rînd din dimensiuni și proporții, dintr-o volumetrie inedită, cîteodată cu linii calme, inspirînd un sens de ordine, prezentînd un echilibru static. Alteori, dimpotrivă, contururi neregulate, forme unghiulare, curburi sau ondulații neprevăzute la pereți sau la pla-

foane dinamizează ambianța interioară, creînd o atmosferă festivă.

Combinîndu-se ineditul spațial-structural cu un finisaj superior, cele mai reușite interioare contemporane vor rămîne ca o mărturie artistică despre capacitatea tehnică și valorile intelectuale ale epocii.

Este de observat că dramatizarea formelor constructive, în scopul de a trezi ecouri în spiritul oamenilor de azi și de mai tîrziu, se love̦ște actualmente de puținătatea mijloacelor de exprimare simbolică, nelipsite în istoria arhitecturii. Inovația tehnică în sine nu garantează interioarelor o calitate plastică de natură a facilita transmiterea unui mesaj.

★

În spațiile închise, care constituie esența arhitecturii, dimensiunile metrice nu coincid neapărat cu cele psihologice, subiective. Și unele și altele sînt de luat în considerare, căci, pe lîngă mărimea și forma interioarelor, contează caracterul trăsăturilor lor dominante.

Gérard Bachère, în cartea lui *Savoir bâtir*, scrie : *„Nu este îndeajuns ca într-o încăpere să poți sta și să te poți mișca ; este nevoie de anumite proporții, de anumite perspective"*. Acestea fac ca un interior să atragă sau, dimpotrivă, să displacă. Astfel, nu trebuie neglijată valoarea iluziilor optice, raporturile dintre realitate și impresie.

Rolul vizual limitat al înălțimii în locuințe face ca ele să formeze de cele mai multe ori, azi ca și în trecut, o entitate mai degrabă orizontală. Predominanța lungimii și a lățimii încăperilor față de factorul vertical determină, de obicei, o înfățișare în general statică. Desigur, în vile cu parter și etaj, holuri pe două niveluri, scări și galerii interne conferă spațiului închis o notă de dinamism. În oarecare măsură, un sens de mișcare sugerează și așa-numitele apartamente *Duplex*, cu dormitoarele situate deasupra camerei de zi, cum sînt — spre a cita un singur exemplu — acelea din blocul central al *Ansamblului de locuit din fața intră-*

rii marei Săli a Palatului Republicii Socialiste România din Bucureşti.

O ambianţă de o plastică originală prezintă multe dintre noile clădiri şi localuri publice, săli de sport, de spectacole sau concerte, pavilioane de expoziţii etc., ele îndepărtîndu-se de soluţiile convenţionale folosite anterior. De asemenea, există numeroase dotări sociale noi, hale industriale sau diferite construcţii destinate transportului public, unde ordonarea variată în înălţime, pe cîteva niveluri, a suprafeţelor folosibile generează o diversitate volumetrică ieşită din comun.

Muzeul Guggenheim din New York — Operele de artă sînt expuse de-a lungul rampei interioare în spirală

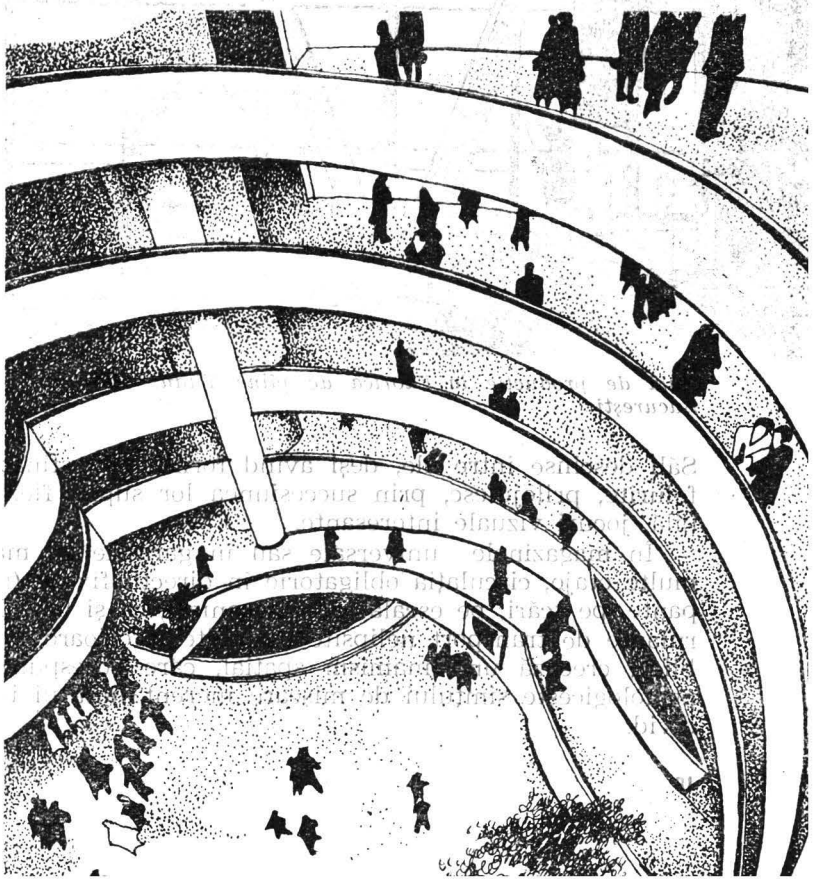

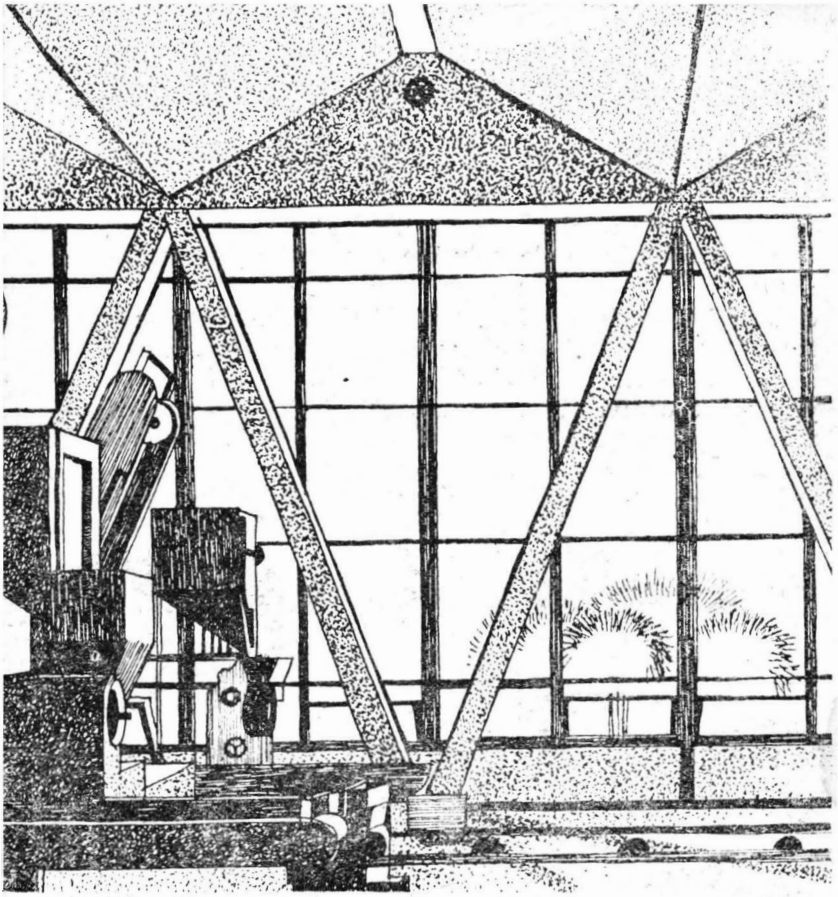

Hală de producție la Fabrica de pîine Titan, București

Săli deschise între ele, deși avînd forme și destinații felurite, prilejuiesc, prin succesiunea lor suplă, flexibilă, jocuri vizuale interesante.

În magazinele universale sau în garajele cu mai multe etaje, circulația obligatorie în direcții fixate (pe pante, pe scări, pe escalatoare mecanice), ca și benzile rulante de transport nelipsite în multe interioare publice, creează un dinamism spațial, care corespunde psihologicește simțului de mișcare inerent fiecărui individ.

A patra dimensiune : *timpul*, atît de însemnată în urbanismul contemporan, nu este lipsită de incidenţe şi la unele clădiri considerate separat, mai ales la cele de interes colectiv. Aici, îmbinarea spaţiului cu timpul se concretizează, prevenindu-se o redistribuire ulterioară a încăperilor, fără a mai vorbi de extinderile eventuale ale construcţiei, de modificări parţiale sau radicale sau chiar de înlocuirea destinaţiei acesteia. Structuri scheletice cu puţine puncte de sprijin intermediare şi despărţiturile lesne de demontat fac posibilă o geometrie internă variabilă.

În altă ordine de idei, este de reţinut ca fapt esenţial că volumele interioare au caracter de învăluire spaţială, includ omul, el mişcîndu-se şi activînd înăuntru. De aci contrastul absolut cu spaţiul din operele de artă plastică (pictura se prezintă în două dimensiuni, a treia, imaginară, oferă adîncime compoziţiei ; cît despre sculpturile autonome, neadosate pereţilor, ele pot fi ocolite de privitor, rămas în afara lor). În construcţii, ambianţa dintre ziduri se percepe în funcţie de cavitate, de volume scobite. Spaţiul însuşi devine protagonist real : suprafeţele — cu căptuşeala lor divers finisată — au valoare estetică doar ca elemente care-l compun şi-l mărginesc. Dacă celelalte arte, deşi aparţinînd în bună parte domeniului incert al ficţiunii, sînt sau ar trebui să fie cît mai apropiate de viaţă, arhitectura are menirea să o adăpostească : înăuntrul ei se trăieşte.

★

În romanul său *Notre Dame de Paris*, Victor Hugo consideră, pe drept cuvînt, arhitectura ca „*o expresie principală a omului în diversele sale stadii de dezvoltare*". Concret, această idee e manifestată în orice interior la a cărui concepţie şi amenajare intenţiile estetice nu sînt străine de preocupările de util. Odinioară, în clădirile bogate, în palate, calitatea folosinţei rămînea subordonată fastului decorativ, inventivităţii plastice. Acum utilul mergînd, în mai mare măsură, paralel cu frumosul, intervine adesea aportul de creaţie al esteti-

cienilor industriali. Şi aceasta indiferent dacă e vorba de amenajări interioare de lux sau modeste. Pretutindeni industria este prezentă în structură şi finisaj, la mobilier şi la toate obiectele utile cuprinse în clădiri.

Progresul înregistrat în ultima vreme în arhitectura românească de interior este evident. Numeroase instituţii publice, hoteluri, localuri de consum etc. reţin atenţia prin calitatea funcţională şi plastică a amenajărilor. Ele denotă serioase preocupări tehnice şi estetice şi deschid perspective largite pentru viitor în acest domeniu.

Totuşi nu toate realizările constituie modele de originalitate, iar unele, extravagante în concepţia arhitecturală, afirmă concesii faţă de curente de modă trecătoare.

O lacună frecventă este lipsa de varietate, impresia de ceva deja văzut, asemănările provenind din faptul că aceleaşi teme sînt aproape egal tratate în ţară şi dincolo de hotare.

De cîtva timp, din proprie iniţiativă, dar şi îmboldiţi de forurile superioare şi de critica generală, proiectanţii, urmărind o notă specifică, se străduiesc să adapteze la contemporaneitate ceva din spiritul lucrărilor din trecut, folosind, în anumite limite, în interioare mai degrabă decît în fatade, resurse arhitectonice sau decorative tradiţionale.

INOVĂRI ÎN VOLUMELE INTERIOARE ȘI ÎN STRUCTURA DE SUSȚINERE A CLĂDIRILOR

Populația orașelor își petrece o bună parte a vieții de toate zilele în spații limitate între ziduri. Munca în ateliere și birouri, studiul și odihna fac ca oamenii să rămînă prea puțin timp în aer liber. Dacă ambianța urbană, fațadele clădirilor, străzile, piețele și parcurile exercită o influență vizuală trecătoare, nu același lucru se întîmplă cu interiorul întreprinderilor și al instituțiilor, cu locuința, cu localurile de recreație și de cultură. Încăperile respective, acționînd încontinuu ca un *mediu-tampon* între oameni și lumea înconjurătoare, înrîuresc orice manifestare, creează obișnuințe, afectînd sănătatea și moralul, avînd efecte în comportarea individuală sau colectivă.

„Spațiul intern este unica realitate a construcției", repeta mereu arhitectul nord-american *F. L. Wright*. După cum se știe, arhitectura se concepe dinăuntru în afară, căci în primul rînd contează cavitatea care asigură adăpostirea vieții și a activităților de tot felul. Dar construcțiile nu alcătuiesc numai un adăpost fizic, ci și unul spiritual.

Un interior bine conceput pentru exigențele utilitare, potrivit amenajat și agrementat implică și laturi emotive; el oferă o satisfacție estetică mai puțin concentrată și intensă decît operele de artă plastică, în schimb mult mai durabilă. De aci relesc importanța sa educativă, de stimulare a bunului gust.

În general, comparativ cu alte domenii, cercetarea arhitectonică științifică e limitată; mai ales interioarele nu formează obiect de studiu într-o disciplină

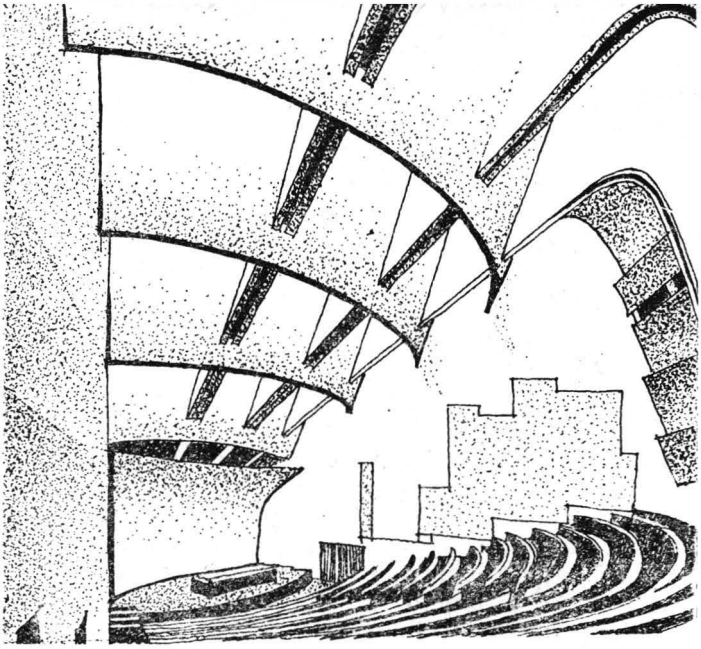

Amfiteatru la Institutul Politehnic din Otaniemi, Finlanda

definită. Totuşi, datorită unor investigaţii sociologice şi de psihologie experimentală, din contribuţia de idei exprimate în scris, ca şi din realizări de valoare exemplară ale cîtorva arhitecţi contemporani de reputaţie universală, reies anumite învăţăminte, se desprind o serie de criterii valabile, de norme şi reguli utile la proiectarea de spaţii clădite, cît mai potrivite funcţiei pe care o îndeplinesc, cît mai favorabile omului de azi, felului său de a fi şi de a lucra.

În interioare se introduce treptat o ordine aparţinînd sferei realităţilor actuale, apare o claritate, o simplitate voită. În această privinţă există un contrast izbitor faţă de situaţia dinainte, cînd domneau o supraîncărcare decorativă, o amestecătură de motive luate din toate stilurile trecutului şi executate pe cale artizanală. Un scop esenţial urmărit în prezent este izgonirea uniformităţii, astfel că, din monotonia funcţională, să nu rezulte o monotonie de aspect în inte-

rioare, cum se vede adesea în fațade și la ansamblurile urbanistice.

În ultima jumătate de veac au intervenit în viața cotidiană modificări mai numeroase și mai substanțiale decît în mii de ani de evoluție a civilizației. Cadrul material al existenței este dictat de cuceririle științei; interioarele poartă pecetea descoperirilor și invențiilor recente, sînt invadate de materialele artificiale. Noile elemente tehnice capătă pe alocuri atribute umane și psihologice, iar lumea începe să aprecieze nu numai capacitatea lor de a ameliora viața, ci și de a intra în oarecare măsură în artă, firește în arta aplicată.

Factorii principali care participă la realizarea ambianței interioare sînt:

— organizarea diferențiată a spațiilor închise și alcătuirea lor volumetrică în legătură cu sistemul structural adoptat, cu destinația clădirii și cu funcția specifică a fiecărei încăperi;

— amenajarea cu instalații, echipament, mobilier și accesorii;

— finisajul și agrementarea decorativă.

Deși impune o serie de servituți, tehnica de azi oferă mijloace fără precedent spre a se asigura condiții superioare de igienă și confort, dar, eventual, și o expresivitate arhitecturală, corespunzînd ideilor estetice și gustului epocii. Din păcate, insuficiența mijloacelor economice și motive de altă natură restrîng în multe locuri folosirea în acest sens a posibilităților tehnologice. La o recentă conferință ținută în Anglia de *Reyner Banham*, critic specializat în construcții, acesta — exagerînd neîndoios — spunea că *„atunci cînd arhitectura noastră va corespunde tehnologiei actuale, ea va fi la fel de valoroasă ca și aceea a Partenonului"*.

★

Modelarea spațiului intern este condiționată de felul de existență al acelora ce-l utilizează. *John Dos Passos*, într-unul din romanele sale, pomenea despre *„clădirile care determină civilizația după cum fagurii*

determină viața albinelor". Cu mult înaintea sa, în *Capitalul*, Marx folosise aceeași comparație, considerînd că: „*albina face de rușine, prin construcția celulelor ei de ceară, pe mulți arhitecți*" (Marx-Engels, *Despre artă*). Cu deosebire că, la arhitect, o concepție precede execuția, realitatea este o idee înainte de a se concretiza.

Actualmente, sistemele structurale, organizarea suprafețelor folosibile și interacțiunea dintre spațiul închis și cel dinafară diferă fundamental de trecut, cînd zidurile masive de susținere perimetrale și despărțitoare, nevoia de reazeme apropiate dictau mărimea și forma încăperilor, dispoziția lor în anumită măsură rigidă, gruparea lor convențională. Contactul cu exteriorul avea loc prin uși și ferestre — deschideri de obicei nu prea mari — în pereți, a căror grosime împiedica în parte să pătrundă înăuntru frigul, vîntul, căldura, zgomotele. Datorită structurilor scheletice, golurile mult mărite, dar mai cu seamă fațadele de sticlă, înlesnind comunicabilitatea vizuală dinăuntru în afară, au schimbat radical natura volumelor închise. Ambianța interioară contemporană, în aparență mai puțin solidă, dînd de multe ori o impresie de fragilitate, prezintă parcă un caracter de provizorat. În locul înfățișării durabile a cutiilor de zid tradiționale, apare farmecul propriu, luminos al încăperilor de azi, dotate cu alte însușiri estetice.

Restrîngîndu-se suprafața majorității apartamentelor ce se construiesc în țară, ca și în străinătate, ceea ce s-a micșorat cantitativ poate fi compensat prin calitate. Spațiul limitat se resimte în mai mică măsură dacă locuința este împărțită rațional și dotată cu un echipament superior.

Gruparea sistematică a încăperilor, cu o circulație interioară bine studiată, facilitează funcțiile clădirii, mărește comoditatea acesteia. Dimpotrivă, „*cînd organizația spațială este defectuoasă, acțiunile omenești cer mai mare efort, provoacă mai multă oboseală*" (R. Auzelles, *L'Architecte*).

Timp îndelungat, în istoria arhitecturii, încăperile din casele modeste ca și din palate, nu se diferențiau prea mult prin destinația lor. În majoritatea cazurilor, acestea se înșirau fără o legătură funcțională predeterminată. Existau prea puține variații pe teme simi-

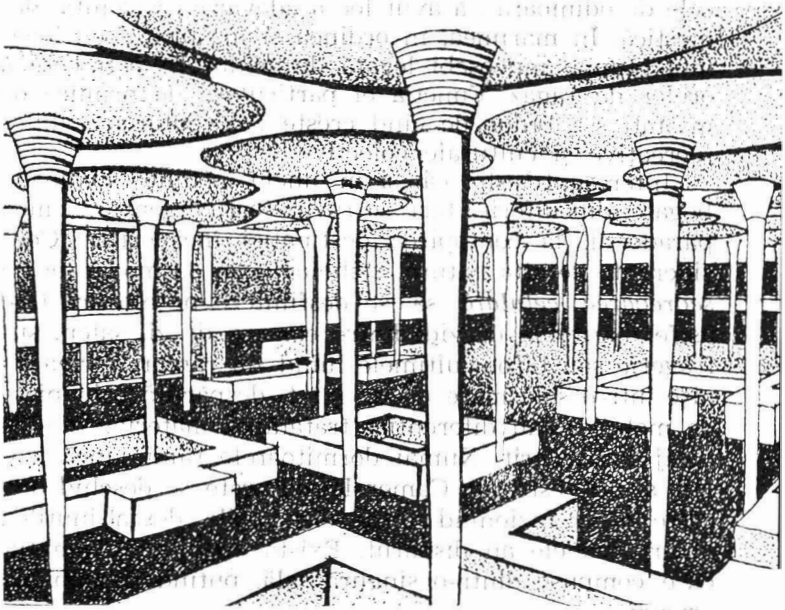

Sală de birouri administrative construită între cele două războaie mondiale în S.U.A.

lare. O dispoziție practică a camerelor și preocupări pentru comunicația dintre ele apar relativ tîrziu.

Caracteristica planurilor actuale este flexibilitatea lor, în limita volumului clădirii. Elasticitatea împărțelii a devenit posibilă datorită răspîndirii structurilor în gen de schelet, cu consecința împuținării zidurilor interioare de susținere, înlocuite cu stîlpi. Despărțituri subțiri, ușoare, cîteodată pliante sau demontabile fac adesea din locuință un mecanism de cazare modificabil spre a se adapta unor nevoi familiale schimbate. Deat

bucătăria și camera de baie rămîn pe loc din cauza conductelor fixe necesare instalațiilor respective.

Este de observat că în actuala organizare a spațiului de locuit se ține seama de noutățile intervenite în felul de viață. Nici unul din lucrurile mici, efemere sau permanente ale existenței nu se mai aseamănă cu cele de odinioară : a avut loc o adevărată revoluție domestică. În mărimea, în ordinea și în spiritul ei, locuința rămîne îndeosebi legată de modul de petrecere a orelor de răgaz. Funcția ei particulară de primire de invitați s-a redus de cînd crește frecventarea sediilor recreative și culturale colective.

Interesant este că și în unele locuințe spațioase, bogate, din diferite țări, se revine actualmente, în mod paradoxal, la contopirea destinației încăperilor. Considerente de altă natură, psihologice și de modă, fac ca *segregarea celulară* să se desființeze pe alocuri. Cad astfel barierele de zid dintre camera de zi, salon, sufragerie sau birou, ultimele luînd nu rareori forma de nișe într-o sală mare de uz mixt, despărțită prin piese de mobilier sau diferențiat tratată ca materiale de finisaj sau colorit. Numai dormitoarele rămîn încă izolate și nu peste tot. Camerele alăturate se deschid una către alta, fuzionînd între ele ; ușile devin inutile ; chiar arcadele au dispărut. Există unele vile somptuoase compuse dintr-o singură sală, putînd fi mobilată oricum.

Cu încăperi mai puține, comunicînd larg între ele, cu un spațiu extinzîndu-se optic în afară, și apartamente de dimensiuni modeste prezintă o oarecare amploare vizuală.

De cîtva timp se preconizează în străinătate ca apartamentele din blocurile avînd structura scheletică să fie oferite viitorilor cumpărători, cu suprafața liberă. Ar urma ca aceasta să fie despărțită ulterior, după nevoile familiei solicitantului, prin pereți demontabili. Arhitectul finlandez *Alvar Aalto*, unul dintre cei care au stimulat revizuirea gîndirii arhitectonice după prima fază strict rațională (1920-1930), a fost un

susținător energic al „*spațiului pentru toate*", al planului absolut liber la etajele marilor blocuri de locuit.

★

Dacă în cazul apartamentelor sistemul suprafețelor lăsate neîmpărțite se folosește totuși doar sporadic,

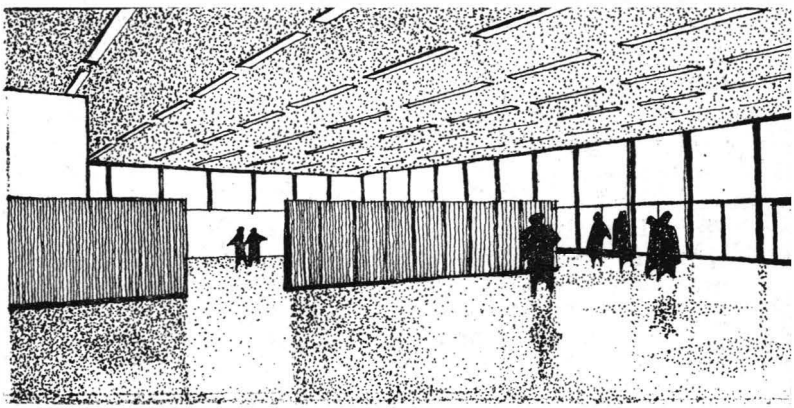

Spațiul universal — folosibil pentru orice instituție prin despărțituri demontabile

la clădirile de birouri acest principiu a intrat de mult în practica curentă, iar în țară a început a fi riguros aplicat din toamna anului 1968. La astfel de imobile există, de obicei, un nucleu fix, cuprinzînd circulația verticală (scări și ascensoare), iar la fiecare etaj vestiare și grupuri sanitare. În jurul acestui nucleu sau alături de el, căci nu totdeauna e situat în poziție centrală, se desfășoară la toate nivelurile suprafețe deschise continue pentru munca de birou în comun. Fac excepție cîteva încăperi rezervate conducerii sau avînd destinații speciale. E o formulă arhitectonică ce înlesnește supravegherea personalului, administrativ sau tehnic, grupat după natura serviciului prestat. Zgomotele mașinilor de scris și de calculat se atenuează prin

paravane. Sistemul de mai sus, care reduce costul clădirilor respective calculat pe cap de funcționar, are și implicații de ordin plastic : amploarea considerabilă a sălilor comune de lucru, în raport cu înălțimea lor mică, influențează înfățișarea de ansamblu a acestor interioare tipic moderne.

Ideea a fost extinsă principial și la edificii publice întregi, preconizîndu-se noțiunea de *„spațiu universal"*. Clădirea aproape complet lipsită de despărțituri și-ar putea astfel ulterior schimba destinația, fiind dată în folosință altei instituții decît aceea pentru care fusese inițial proiectată. Dar în acest caz concepția e inacceptabilă, căci nediferențierea spațiului închis contravine unei funcționalități eficiente, specifice arhitecturii contemporane.

În sediile sociale și culturale sau în marile magazine și localuri de consum, la orînduirea și divizarea spațiului se urmăresc soluții avantajînd mișcarea numeroaselor persoane care le frecventează. În locuințe și birouri, circulația obișnuită e simplă, clară. Dar în anumite clădiri publice, de exemplu, în muzee, în galerii de artă, există și o circulație nefamiliară, ezitantă, exploratoare, care se cere rezolvată printr-o anumită dirijare spre a se evita confuziile.

Comunicațiile între încăperi, raporturile reciproce sînt mai evidente în așa-numita *„arhitectură organică"*. Aceasta se opune nu numai arhitecturii secolului trecut ; ea diferă și de cea funcțional-rationalistă, care a predominat pînă în preajma celui de-al doilea război mondial. De fapt, noțiunea de arhitectură organică nu este cu totul nouă. Încă din timpul Renașterii, clădirea era citeodată gîndită (de *Michelangelo* sau de un *Vasari*, de pildă) ca un organism dinamic, comparabil cu un corp viu. Dar în concepția organică de azi, clădirea apare alcătuită dintr-o grupare de unități articulate, îmbinate liber, elastic, fără preocupări de simetrie, fără forme rigide. Ideea, care se pretează la felurite genuri de construcții, și-a făcut drum sub impulsul faimosului arhitect nord-american *F. L. Wright* și al discipolilor săi, iar aplicațiile ei se întîlnesc acum pretutindeni.

În sălile de spectacole, în localurile publice etc., spre a se exclude cutia paralelipipedică construită pe sistemul stîlp-grindă-planșeu, pentru evitarea unei înfățișări statice, pentru o modelare mai vibrată, mai imaginativă a spațiului închis, pentru o diferențiere mai expresivă a volumelor interioare, se recurge frecvent la pereți cu direcții înclinate sau în zig-zag, în formă de dinți de ferăstrău, la suprafețe curbe, ondulate etc. Sălile iau contur de cerc, de triunghi, de hexagon sau octogon; alteori, o varietate spațială rezultă din combinații de figuri poligonale chiar neregulate. *Walter Gropius,* vorbind despre preocuparea arhitecților contemporani de a inventa și crea forme simbolizînd epoca mașinistă, consideră că *„formele de azi nu sînt capricii ale unor arhitecți însetați de noutate cu orice preț, ci produsul logic, inevitabil al condițiilor intelectuale, sociale și tehnice ale vremii" (The new architecture and the Bauhaus).*

Volume interesante nu rezultă numai din planul orizontal cu suprafețe de diverse forme și cu încăperi grupate nesimetric, ci sînt datorate mai vizibil felului neconvențional al plafoanelor. De exemplu, *Sala de expoziții de mobilă C. I. L. Pipera* are o structură acoperitoare compusă din paraboloizi iperbolici echilaterali cu foarte puține puncte de susținere.

Există actualmente o gamă nesfîrșită de forme de plafoane înclinate, frînte sau cutate, precum și acoperiri de curburi îndrăznețe, originale, acestea din urmă amintind prin exuberanța lor de epoca stilului baroc. Doar că atunci curbele derivau în special din cerc sau din elipsă. Suprafețele încovoiate de azi sînt însă generate și de parabole și iperbole, în combinațiile și îmbinările cele mai variate, fiind, pe de altă parte, lipsite de abundența de ornamentații, caracteristică barocului. Impresionante sînt azi unele hale sportive și holuri din aerogări de amploare spectaculară sau chiar săli de concerte din străinătate, care, acoperite cu pînze de beton armat sau cu structuri suspendate de cabluri, seamănă cîteodată cu uriașe corturi.

Fluiditatea spațiului închis prin continuitatea în diferite direcții, ca și varietatea formelor sale geome-

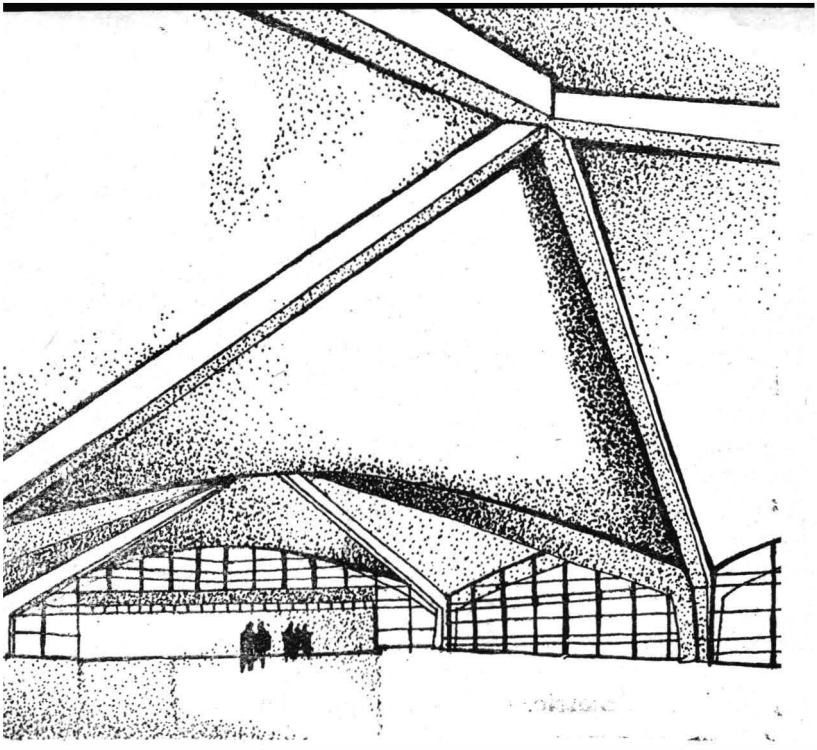

Expoziția de mobile Pipera, București

trice, potențează, în multe cazuri, arhitectura de interior, devine factor esențial al acesteia, creînd nu rareori efecte de contrast sau de surpriză. Așa cum scrie *Bruno Zevi,* unul dintre cei mai apreciați cercetători actuali, în a sa *Storia dell architettura moderna : „printr-un proces compozițional elastic, valoarea încăperilor crește, renunțîndu-se la sistemul de cutii al cubismului"*. Într-adevăr, grupurile de cuburi ajunseseră în jurul anului 1930 la fel de caracteristice ca și ogiva în stilul gotic.

Dacă încăperile poligonale accentuează calitatea plastică și favorizează o diversitate în clădiri publice (astfel de forme se întîlnesc în străinătate, printre altele, și la clase școlare), ele nu corespund întotdeauna exigențelor funcționale. Sălile cu multe laturi sau rotunde sînt cîteodată rezultatul unei mode răspîndite printre arhitecții avînd un cult pentru nou-

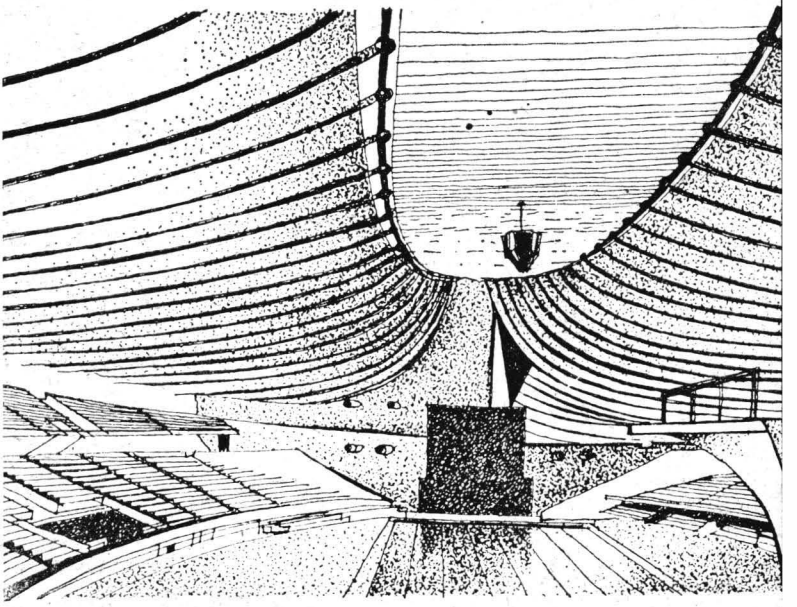

Bazinul acoperit de la Yoyogi, Japonia

tate cu orice preţ. Dar nu tot ce este nou este şi raţional.

În ultimele proiecte, concepute înainte de dispariţia sa, *F. L. Wright* abuzase de contururi poligonale, recurgînd, pe de altă parte, şi la unghiuri de 30° şi 60°, rar întîlnite vreodată în planurile de arhitectură. El îşi urmărea printr-un fel de obsesie a formelor neobişnuite obiectivele sale fundamentale, şi anume : *plasticitatea structurală şi continuitatea spaţială.*

Din ţară, ca un exemplu de proporţii modeste dar reuşit de plan orizontal poligonal s-ar putea cita clădirea *Restaurantului „Zorile"* de la *Constanţa*, situat pe faleza ce domină plaja şi portul ambarcaţiilor de agrement *„Tomis"*. Acolo, hexagonul revine ca un laitmotiv în forma încăperilor, ca şi la decoraţia din pardoseli şi plafoane.

★

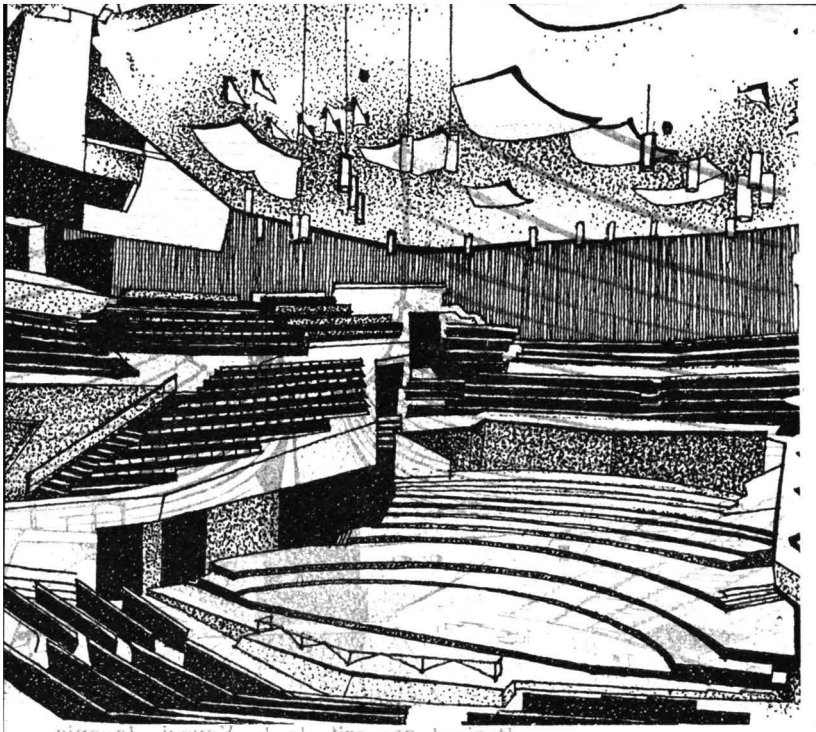

Sala Filarmonica din Berlin-Vest

Frecvent se întîlnește actualmente în spațiile interne o coordonare dimensională. O măsură în comun, un așa-numit modul se impune tot mai frecvent din rațiuni structurale și economice, indiferent de materialul folosit, dar mai cu seamă prin industrializarea construcțiilor. Dimensiuni modulare au devenit de rigoare la toate categoriile de clădiri : la blocuri de locuit și la imobile de birouri, la halele de producție din uzine și la sedii social-culturale, fie că e vorba de structuri de beton armat monolitice executate în întregime pe șantier, fie că ele se montează din elemente prefabricate.

Repetarea unor elemente constructive sau decorative identice nu implică neapărat o uniformitate de aspect. Printr-un sortiment mai bogat, prin materiale cu texturi aparente felurite, părțile prefabricate se

pretează la numeroase combinații, constituind o sursă de interes vizual, permițînd un anumit grad de varietate.

Cu referire la dimensiunile modulare dar și la celelalte independente între ele, este de observat că spațiul clădit nu se măsoară doar cu metrul. Desigur că mărimile efective își păstrează importanța lor esențială. *„Oricît de frumoasă ar fi o casă, ea este înainte de toate — înainte ca frumusețea ei să fie demonstrată — atîția metri lățime pe atîția metri înălțime"* (vezi *Charles Baudelaire,* în *Critica literară și muzicală,* E.P.L.). Există, cu toate acestea, și o relativitate de impresie dincolo de dimensiunile adevărate. Iluzii optice iau naștere, de pildă, din anumite forme arhitecturale, din predominanța golurilor asupra plinurilor, din opacitatea unor pereți sau plafoane, în contrast cu suprafețele vitrate întinse. Tot așa și coloritul felurit creează cîteodată coordonate imponderabile de apreciere, sugestia avînd importanța sa în armonia spațială a interioarelor ca și a clădirilor considerate în întregul lor.

CONFORTUL TEHNICIZAT ȘI CONSECINȚELE SALE PSIHOFIZICE

O caracteristică a clădirilor ce se ridică astăzi este gradul mai înalt de confort decît cel dinainte.

Ridicînd utilitatea arhitecturii la un nivel superior, cuprinzînd elemente care înlesnesc activitățile și fac viața mai igienică și mai plăcută, satisfăcînd cerințele biologice, confortul influențează favorabil sănătatea oamenilor și echilibrul lor moral, e un instrument de protecție a trupului și de păstrare a energiei și a bunei dispoziții.

În raport cu progresul economic și tehnic, confortul îndeplinește și un rol social. Mai e de adăugat că o parte dintre factorii săi posedă și atribute plastice, putînd prilejui înfrumusețarea interioarelor concomitent cu îmbunătățirea lor funcțională.

Lumea fizică se percepe prin senzații, prin văz și auz, pe cale tactilă, respiratorie și olfactivă, prin simțul echilibrului și al orientării în spațiu. În scopul de a se ameliora contactul cu realitatea dinafară, interiorul încăperilor, considerat ca mediu-tampon, urmează să fie riguros controlat, spre a corespunde exigențelor simțurilor. O *ambianță senzorială* face cadrul material al existenței mai propice muncii și relaxării.

Reacțiile individuale față de elementele confortului țin, în anumită măsură, de vîrstă și sex, de starea fiziologică și emoțională, dar și de nivelul intelectual al fiecăruia. Tot ceea ce alcătuiește confortul se răsfrînge în înfățișarea locului de muncă și a sediilor

de recreație și cultură. Cît despre locuință, instalațiile sanitare perfecționate, echipamentul electrodomestic și amenajarea bucătăriei moderne fac ca gospodăria să nu mai semene cu aceea de altădată.

Criteriile actuale ale decorației de interior modificîndu-se față de cele dinainte, mijloacele de expresie, de ritm și de armonie vizuală nu mai sînt de natură pur estetică. În edificiile publice mai importante, de valoare reprezentativă, îmbinîndu-se confortul cu decorul, în compoziția plastică se tinde la integrarea într-un tot estetic a noilor concepții spațiale cu potențialul tehnic-utilitar. Însă chiar în clădirile obișnuite (locuințe, ateliere și birouri sau localuri modeste, nepretențioase ale vieții sociale și culturale), aparatura vizibilă a confortului poate agrementa în oarecare măsură ambianța.

★

Filozoful nord-american *Emerson* susținea mai de mult că *„orașele fac pe oameni să devină ființe artificiale"*. Și aceasta datorită pierderii contactului cu natura, un neajuns obișnuit în toate centrele aglomerate.

În viața urbană, neputîndu-se realiza năzuința spre natură și liniște, multă lume acceptă *artificialul* ca factor civilizator. De fapt, prin mijloacele artificiale ale confortului se poate constitui un mediu fizic salubru. Arhitectul de origine austriacă, ajuns în S.U.A. la mare notorietate, *Richard Neutra*, preocupat de precăderea coordonatelor umane asupra celor tehnice din clădiri, folosește termenul de *bio-realism* referindu-se la posibilitățile de ridicare a nivelului biologic al persoanelor sortite să trăiască și să activeze în mijlocul așezărilor compacte.

Modalitățile puse actualmente la dispoziție de tehnică îngăduie să se creeze în clădiri o *ambianță artificială*, care, pînă la urmă, poate deveni un substitut superior în unele privințe celei naturale, dăunătoare omului prin excesele climatice.

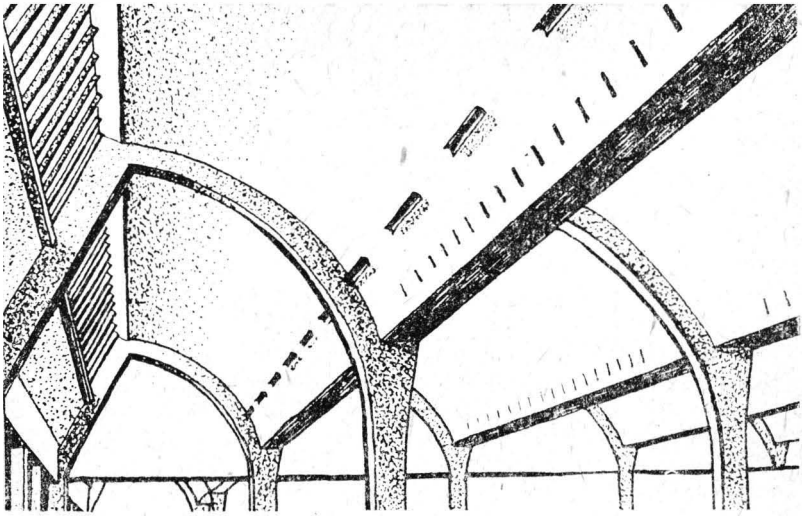

Hală de producție la Fabrica de stofe de mobilă, București

Ambianța condiționată din punct de vedere atmosferic, termic, vizual și auditiv oferă condiții stimulatoare ; reducînd oboseala, ea poate mări productivitatea și siguranța muncii ; de asemenea ea înlesnește odihna și recreația.

Ca un exemplu de ambianță în întregime controlată e de menționat cazul *halelor industriale blindate* al căror număr e în continuă creștere în ultima vreme în țară. În ateliere absolut ermetice, fără ferestre, cu iluminat electric permanent, de intensitate uniformă și constantă, se introduce sub presiune un aer filtrat, umidificat sau uscat, încălzit sau răcit după anotimp și corespunzător necesităților oamenilor care muncesc acolo, precum și a celor ale fabricației. Lipsa totală a ferestrelor — funcția lor normală de luminare și ventilație devenind inutilă — determină înfățișarea spațiilor închise în astfel de hale, după cum dictează și caracterul fațadelor respective. Cîteodată, în locul ferestrelor adevărate, absente, se recurge la așa-zise *„ferestre psihologice"*. False, în gen de vitrine, cu cer pictat și plante, iluminate electric indirect, necorespunzîndu-le nimic în fațade, ele apar dinăuntru ca un decor, dînd totuși o iluzie celor ce lucrează acolo și

neputînd privi efectiv afară prin geamuri bătute de razele soarelui, sugerînd un contact imaginar cu viața exterioară. Este atenuat astfel, în anumită măsură, simțămîntul penibil de claustrare înregistrat la unii muncitori din halele blindate. O astfel de stare se întîlnește mai rar în magazinele generale cu fațade complet opace. Aici pereții perimetrali fără ferestre, influențînd aspectul marilor săli de vînzare, elimină în același timp efectul dăunător al luminii naturale asupra unor mărfuri, mărind totodată suprafața de expunere a acestora.

★

În istoria arhitecturii, confortul psihofizic nu a evoluat paralel cu decorația. Datorită personalității și măiestriei artiștilor din toate timpurile, interioare concepute cu criterii decorative și de multe ori monumentale au atins culmi estetice, pe cînd confortul se menținea rudimentar. *Palatul de la Versailles*, strălucind prin somptuozitate, cu șiruri de săli friguroase, pline de curenți de aer, era lipsit de instalații sanitare, azi la îndemîna oricui. Plăcerii ochiului nu-i corespundeau satisfacții senzoriale primordiale, devenite mai tîrziu comune, după mii de ani de stagnare în domeniul confortului.

Echipamentul clădirilor contemporane, în perfecționare continuă, face ca *mediul artificial*, cu elemente riguros dozate și tot mai frecvent reglate automat, să constituie un prim pas în *„era ambianței condiționate"*. Practic, numărul clădirilor unde s-a realizat o astfel de ambianță este încă redus, dar viitorul apropiat oferă perspective de dezvoltare în această direcție.

Lumina zilei continuă să pătrundă în cele mai multe clădiri prin simple ferestre la fel ca și înainte, cu diferența că acum ele sînt mai mari, lățimea lor depășind, de obicei, înălțimea, iar multe din ele formează șiruri neîntrerupte, ajungînd la sute de metri în uzine. În mod excepțional, un *confort vizual* superior e obținut printr-o *„condiționare o luminii diurne"*.

Difuzarea omogenă cu gradarea intensității face să dispară din marile săli de birouri sau din halele de producție colțurile întunecoase și contrastul obositor pentru ochi produs de zonele inegal luminate. O lumină naturală calmă, odihnitoare intră înăuntru prin pereți translucizi sau transparenți, precum și prin ferestre ale căror forme, dimensiuni și așezare, nemaifiind lăsate la voia întîmplării, sînt studiate ținîndu-se seama de latitudinea geografică și de microclimat. Sticle ușor colorate în masa lor reduc excesul de lumină, evită efectele de strălucire și de orbire; altele opresc radiațiile călduroase infraroșii, lăsînd în schimb să treacă razele ultraviolete, atît de necesare sănătății, dar reținute de geamul comun. Continuitatea ferestrelor, ca și transparența pereților perimetrali, caracteristică multor clădiri contemporane, determină în mod hotărîtor înfățișarea interioarelor, ca și a fațadelor.

Sistemul suprafețelor verticale de sticlă devine însă nerațional cînd este aplicat excesiv, căci prin

Foaier de cinema la Baia Mare

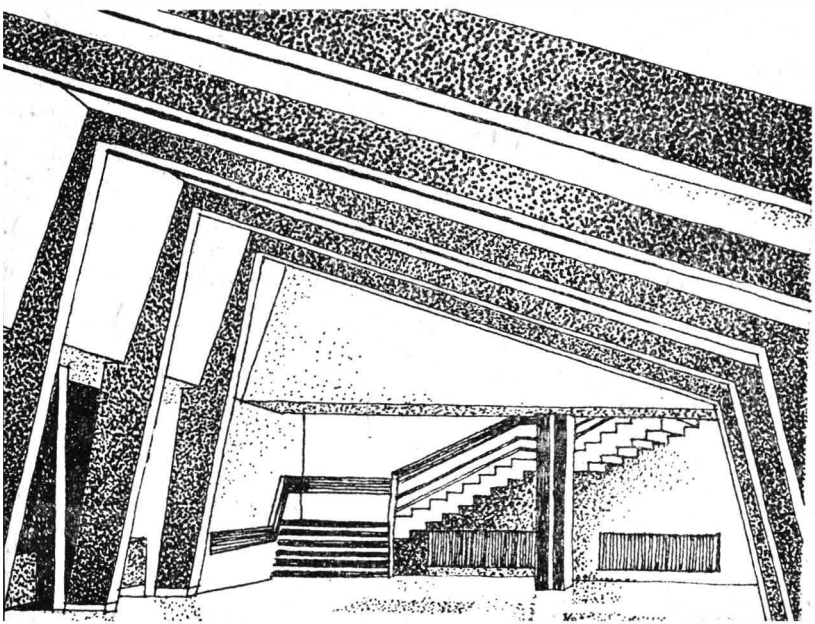

acestea vara intră prea multă căldură, iar iarna ele cauzează o mare deperdiție termică internă, ridicînd costul instalațiilor de încălzire și mărind consumul de combustibil.

Importante consecințe igienice și estetice au de asemenea inovațiile din domeniul iluminatului artificial. Mereu se pun la punct alte sisteme și dispozitive de control și dirijare pentru dozarea intensității și pentru ridicarea calităților de reflectare a surselor electrice. De asemenea, formele și materialele noi ale corpurilor de iluminat contribuie la varietatea de aspect a încăperilor.

Fireşte, altfel arată un interior dacă e luminat cu becuri obişnuite sau cu tuburi fluorescente. Sistemul mixt se dovedeşte însă cel mai bun pentru igiena văzului (cum e aplicat, de pildă, la *Restaurantul Union* de la primul etaj al blocului-turn din Piaţa Palatului Republicii Socialiste România, sau în foaierele marelui *Studio de concerte al Radiotelevizіunii din Bucureşti).*

Lumina electrică indirectă, ascunsă în mod uzual, în deceniile trecute, în şanţuri perimetrale la plafoane, prezintă neajunsul că atît instalaţia, cît şi consumul de curent sînt prea costisitoare. Interesante efecte decorative se obţin în unele localuri din străinătate fără becuri sau tuburi, şi anume prin panouri de sticlă avînd întreaga suprafaţă luminiscentă. Ar mai fi tot aşa de amintit vopsitoria şi zugrăvelile executate cu pigmenţi, fie cu luminiscenţă diurnă, fie activaţi prin lămpi ascunse cu raze ultraviolete. De asemenea tapetele de pe pereţi, îmbibate cu materiale fluorescente, fac ca lumina să vină din toate părţile. O impresie oarecum feerică produc în localuri perdelele şi draperiile ţesute din fire colorate cu substanţe fluorescente, iar covoarele de acest fel înlesnesc circulaţia pe întuneric în sălile de cinema.

★

Fenomenul fizic al zgomotelor — chiar dacă ele nu ating un nivel insuportabil — provoacă oboseală şi încordări nervoase, încercînd răbdarea celor ce

muncesc, se cultivă sau se relaxează, obligîndu-i la un efort necontenit de atenţie şi de adaptare auditivă. Mijloacele individuale de apărare împotriva surmenajului senzorial şi mintal cauzat de vibraţiile sonore şi de zgomot nu contează. O adevărată eficacitate au modalităţile colective de protecţie introduse în clădiri. Zgomotele neputînd fi suprimate, se urmăreşte atenuarea şi localizarea lor, organizîndu-se cît mai raţional munca şi circulaţia. Din punct de vedere arhitectonic, confortul auditiv este realizat printr-o orînduire sistematică a încăperilor şi mai cu seamă prin *izolarea fonică* a pereţilor exteriori, a despărţiturilor şi a planşeelor dintre etaje.

După cum noaptea se recurge la iluminatul artificial, tot aşa este posibilă, prin mijloace de izolare, *o linişte artificială*, înlocuind-o pe aceea naturală, izgonită de vacarmul înconjurător. Un exemplu de silenţiozitate absolută este cea obţinută la studiourile de înregistrare radiofonică şi de televiziune sau în atelierele de filmat. Acolo, măsurile de protecţie contra zgomotelor determină alegerea sistemului structural, forma sălilor şi natura materialelor speciale folosite la îmbrăcarea pereţilor şi a plafoanelor, măsurile tehnice luate afectînd aspectul plastic al interioarelor. Dar este vorba de cazuri excepţionale.

În general, zgomotele dăunătoare care se cer combătute în clădiri sînt de trei categorii : sunetele transmise prin aer, cele datorate izbirii unor elemente structurale şi apoi acelea produse de utilajul mecanic, de motoare şi instalaţii. În uzine, izolarea fundaţiilor de maşini reduce vibraţiile ce ajung la planşee şi la ziduri ; plăcile şi tampoanele izolante sînt completate cu sisteme de insonorizare a pereţilor despărţitori metalici sau cu paravane speciale acţionînd contra ecourilor. Sînt şi ateliere zgomotoase care pot fi corectate acustic, grupîndu-se maşinile astfel ca vibraţiile lor să se anuleze reciproc. S-a realizat, în anumite cazuri, o adevărată *condiţionare a sunetelor* fie filtrîndu-se componentele cele mai supărătoare, fie prin absorbţia acelora reflectate.

La imobilele de birouri sau de locuit lipsite de masivitate structurală, subțirimea planșeelor e compensată aplicîndu-se materiale izolante sub pardoseli sau pe plafoane. Gama lor foarte extinsă nu face decît să crească. La pereții despărțitori, sistemul legăturii elastice a panourilor alcătuitoare se dovedește foarte util pentru izolarea fonică.

În trecut, problemele de acustică au fost hotărîtoare cînd era vorba de săli de spectacole. Astfel de preocupări sînt extinse acum și la alte localuri publice, influențîndu-le forma, dimensiunile și structura, alegerea materialelor de construcții și finisaj, ca și felul decorației.

Dacă o parte din mijloacele de insonorizare a clădirilor rămîn ascunse sau mascate, unele dintre ele sînt expuse vederii. Confortul antivibrator poate căpăta atribute estetice chiar la construcții obișnuite. Plăcile și panourile din materiale fibroase cu numeroase perforații, aplicate pe plafoane sau pereți sînt mijloace de izolare acustică, prezentînd cîteodată o aparență atrăgătoare, înlocuind astfel alte modalități mai costisitoare de împodobire a interioarelor. Reverberația sunetelor este împiedicată în oarecare măsură și prin vopseli și zugrăveli în care s-au amestecat azbest fărîmițat ori substanțe sintetice speciale. Există de asemenea și variate pardoseli de tip nou ale căror calități izolatoare de zgomot sînt dublate de merite decorative prin textura materialului, ca și prin nuanțele plăcute și desenul modern.

★

Confortul respirator și termic, esențial unui interior sănătos, înregistrează progrese continue. *Climatizarea artificială* constă din expulzarea atmosferei viciate din încăperi ermetic închise, concomitent cu introducerea sub presiune a unui aer filtrat și corespunzător ca temperatură și umiditate. În general sînt folosite instalații centrale de aer condiționat pentru clădiri întregi sau pentru anumite părți ale acestora. Dar nu lipsesc nici aparatele independente fixe și

transportabile (de mărimea celor de radio), funcționînd separat în anumite camere și care, montate lîngă ferestre, nu necesită nici un fel de conductă.

Condiționarea centralizată a aerului are consecințe plastice vizibile în multe localuri. Nu e vorba numai de aerotermele situate în tavan sau de gurile îmbrăcate în grile ornamentale pentru intrarea sau ieșirea aerului climatizat. Cîteodată, aceste puncte sînt ascunse cu discreție (ca, de pildă, în picioarele unor scaune cum e cazul la noua instalație de condiționare în *Sala de concerte de la Ateneul Român din București).* Dar conductele instalației — burlane metalice voluminoase -- reduc de multe ori spațiul închis. Spre a le masca, este adesea nevoie de un plafon suspendat sau de ieșituri în pereți, formele arhitectonice diferind astfel de cele structurale inițiale. Proiectanții profită de necesitatea de a acoperi aceste conducte prin adăugiri volumetrice, găsind nu rareori soluții decorative în configurația generală a sălii.

Instalațiile obișnuite de încălzire centrală, chiar cele lipsite de mijloace de ventilare mecanică, prezintă și ele atribute de ordin vizual. În primul rînd apare o deosebire fundamentală între sistemul cu radiatoare obișnuite și acela al *încălzirii radiante* (prin serpentine ce nu se văd, fiind încorporate în planșee sau pereți), folosită frecvent în ultima vreme la multe instituții, întreprinderi și localuri din țară.

La varietatea de aspect a interioarelor contemporane își pot aduce un oarecare aport și inovațiile înregistrate în încălzirea cu aparate electrice funcționînd prin radiere, acumulare și semiacumulare. Un model inedit este compus din panouri de geamcristal în care sînt înglobate grătare din fire de aluminiu legate la priza electrică. Mai sînt folosite și plăci radiante din cauciuc ; printr-un anumit tratament s-a reușit schimbarea naturii chimice a acestui material, care devine conducător de electricitate, iar firele metalice subțiri introduse în grosimea sa, conexate la instalațiile obișnuite, sînt puse în funcție prin comutatoare.

Dintre mijloacele termice cele mai noi, un deosebit interes vizual prezintă tapetele încălzitoare lipite pe pereți și confecționate dintr-o țesătură ale cărei fibre speciale se încălzesc prin curent electric.

☆

Cu ajutorul instalațiilor de condiționare a aerului este influențată în bine și ambianța olfactivă. Incluzîndu-se în atmosfera climatizată anumite substanțe, se poate obține oriunde un aer la fel de plăcut și salubru ca cel din largul mării, sau ca acela ozonat dintre brazii de la munte.

În viața modernă, cu ocupații în bună parte sedentare, satisfăcîndu-se simțul mirosului crește amplitudinea mișcărilor respiratorii ; ca urmare, efortul e înlesnit și se avantajează recreația fizică și spirituală.

Impuritățile gazoase vătămătoare sau neplăcute (emanații rezultate din putrefacții, mirosuri corporale sau alimentare persistente, fumul de tutun etc.) sînt îndepărtate din încăperi prin absorbție mecanică sau cu ajutorul unor filtre electronice mai eficace decît cele uzuale compuse din cărbune granulat.

Alte mijloace olfactice, pe lîngă acelea legate de ventilație sau de condiționarea aerului, consistă în amestecarea materialelor de finisaj interior cu substanțe neutralizante, avînd efect permanent. Tencuieli și pardoseli, zugrăveli, vopsitorie și tapete dezodorizante sînt folosite în ateliere, unde procesul de fabricație dă naștere unor mirosuri grele, precum și în laboratoare în care reacții chimice produc vapori și gaze insuportabile. Astfel de modalități își dovedesc eficacitatea și în atmosfera de spital, dispensare sau farmacii, îmbibată de mirosul medicamentelor și de cel al dezinfectantelor.

Nu lipsesc nici localurile de consum și de distracții, unde au început să se introducă o dată cu aerul primenit și esențe aromate care aduc cu ele bună dispoziție. În plus, ambianța olfactivă agreabilă se îmbină în unele cazuri cu decorația : de pildă, panouri ornamentale sînt impregnate cu parfumuri, sau mici fîntîni arteziene emit efluvii înmiresmate.

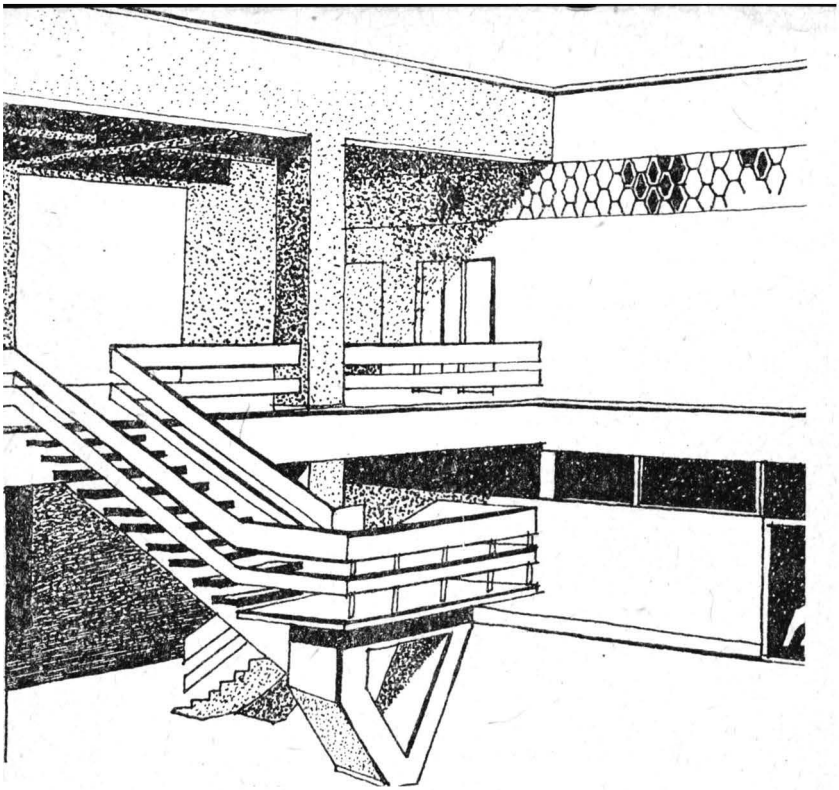

Complex comercial la Galați — curte interioară

Se întrevede timpul cînd se va trăi într-o atmosferă parfumată. Desigur, așa ceva apare deocamdată inutil, considerînd ierarhizarea exigențelor umane acum, cînd insuficiența mijloacelor nu îngăduie peste tot chiar un confort elementar. *Richard Wagner* obișnuia să se justifice față de prietenii care-i reproșau luxul său risipitor, declarîndu-le că pentru el *„superfluitatea este un strict necesar"*. Parafrazîndu-l, s-ar putea spune că multe lucruri considerate ieri și azi ca somptuozități rafinate tind să se înscrie în viitor ca noi necesități. Dintre cele apărute prin evoluție, atmosfera parfumată intră mai degrabă ca altele în sfera posibilităților nu prea îndepărtate.

În general, confortul *psihofizic* încetează de a mai fi un lux rezervat celor avuți, fiind pe cale să se atenueze ceea ce Marx și Engels numeau, în *Ideologia germană : „privilegiul plăcerii“ ... „de care se bucurau anumite cercuri sociale“* (Marx-Engels, *Despre artă).* În locuințele noi s-a realizat o oarecare nivelare în *„plăcerile clasificate după fiecare stare socială“*, reducîndu-se ascetismul impus odinioară în condițiile de cazare ale celor mulți.

UN DECOR INTERIOR REÎNNOIT. ÎNFRUMUSEȚARE PRIN OMISIUNI ?

Schimbările intervenite în concepția spațiilor închise sînt datorate în mare măsură diversificării destinației clădirilor, precum și progresului în domeniul structurilor și confortului. Un nou mod de expresie rezultă din forma și din proporțiile elementelor constructive inedite, din felul de așezare a acestor elemente între ele și față de ansamblu. Industrializarea construcțiilor, sfidînd vechile tradiții meșteșugărești, a adus cu sine date estetice inexistente înainte.

Amestecul dintotdeauna de artă și știință are în arhitectura de interior de azi un dozaj în care predomină ultima. Dacă postulatul *Ars sine scientia nihil est* (Arta nu este nimic fără știință) se aplică în mod larg la toate operele de creație, în acest domeniu el are un sens literal. În prezent apare însă riscul ca arhitectul, cu competența și imaginația sa odinioară necontestate, să fie eclipsat de tehnicienii de care a ajuns inseparabil. O parte din mijloacele arhitectului au fost scoase de sub controlul său. Aspectul clădirilor este influențat în bună parte, cu anticipație, de specialiștii care elaborează prototipul pieselor prefabricate de construcție și echipament.

Mașinismul are în momentul de față mai mare efect asupra mediului clădit decît natura, inspiratoarea dintotdeauna a înfăptuirilor omenești. Opusă convenționalismului arhitectonic uzual în diferitele epoci, precizia riguroasă a unor interioare actuale nu exclude uneori surprize artistice. Dar, după cum susține *Lewis Mumford, „o ambianță sau structură redusă la nivelul*

mașinii, corectă, repetitivă, monotonă este dușmana realității organice și scopului uman chiar dacă exercită cu oarecare eficacitate o funcție pozitivă".

Estetica industrială duce, pînă la un punct, la o asemănare a clădirilor cu construcțiile mecanice. Acest lucru este pe cît posibil de evitat, considerînd că primele trebuie să-și păstreze vizual latura emotivă, intelectuală, iar fizicește ele se caracterizează prin nota de nemișcare și de durată față de mașinile strict utilitare, efemere, de aspect rece, anonim.

Prin trecerea ramurei construcțiilor de la stadiul meșteșugăresc la faza industrială, mîna măiastră este înlocuită cu mașina, iar pe șantier operațiile de montaj capătă precădere asupra execuției pe loc.

Arhitectura de azi se distinge înăuntrul clădirilor ca și în fațade, prin faptul că formele pure ajung să intereseze în sine, fără adaosuri de superfluitate. Cîtă deosebire față de trecut, cînd *Ruskin* susținuse ideea că arhitectura ar fi o decorație a structurii! Apologet al simplității pînă la exces, arhitectul german *Mies van der Rohe*, stabilit în S.U.A., a lansat recent formule ca acestea: *„înfrumusețare prin omisiuni", „mai puțin este mai mult"* sau *„a reduce însemnează a adăuga"*. Prin astfel de lozinci se urmărește ca, atunci cînd tehnologia își ajunge împlinirea totală, lucrarea limitată la esența ei să fie frumoasă fără intervenția oricărui element extraarhitectural (simbolic sau sentimental), prin eliminări ieșind la iveală adevăratul caracter al clădirii. Latura ei funcțională este acum mai aparentă ca niciodată, iar uneori dificultățile tematice sau tehnice servesc — prin învingerea lor — reușitei estetice.

Pînă mai înainte cu cîteva decenii, ipsozării cu motive în relief imitate după decorația sculpturală a stilurilor vechi nu lipseau nici din casa cea mai modestă. Tot în istoria arhitecturii își găseau inspirația și cei care concepeau mobilierul și chiar obiectele casnice, banalizîndu-se pînă la saturație elementele decorative care avuseseră cîndva o valoare plastică reală.

În prezent chiar săli importante frapează prin puținătatea amănuntelor și simplitatea lor. Plafoane lipsite de stucaturi și pereți liberi de agremente plastice invită la relaxare, oferă seninătate, creînd un simțămînt de calm cerebral, dar nu de vid ostil.

★

La proiectarea unui decor interior legat de viața de azi contează îndeosebi formele structurale și mai puțin împodobirea acestora. Astfel, semnificația trăsăturilor geometrice crește prin strictețea și goliciunea volumelor și suprafețelor clar conturate. Măreția sălilor publice cu adevărat moderne depinde, așadar, mai mult de raporturi dimensionale și de liniile definite ale cadrului plastic decît de abundența decorațiilor aplicate, a căror complexitate poate obosi privirile.

Spre deosebire de disciplinele științifice, arhitectul conferă formelor geometriei în spațiu o altă valoare, el folosindu-le însușirile într-un sens mai larg vizual și afectiv.

În arhitectură nu există, ca în problemele teoretice sau pur tehnice, un abstractism al geometriei, elementele acesteia, interpretate imaginativ, fiind raportate de proiectant la psihologia omului, nu numai la nevoile sale materiale.

Expresivitatea liniilor, a conturului, a suprafețelor și a volumelor este legată de simțul perceptiv și de orientare, de capacitatea umană de adaptare la ambianță. Reacții emotive, reflexe mintale, evocări indirecte derivă din ideea de greutate și de inerție, de echilibru sau de mișcare, din sesizarea adîncimii spațiului. Unii susțin că efectele produse de proporțiile arhitecturale asupra persoanelor neavînd pregătire în aprecierea plastică ar proveni din anumite înrîuriri fiziologice.

Cunoașterea implicațiilor spirituale ale elementelor geometriei arhitectonice permite a se elimina din compoziție empirismul din trecut. Fantezia arhitectului este astăzi pusă sub control prin criterii împrumutate din psihologia experimentală ; munca sa de creație, ca și aceea a decoratorilor, devine mai conști-

entă ; viziunea lor se clarifică, procesul de elaborare artistică este facilitat.

Bruno Zevi, în cartea sa *Istoria ca metodă de învățămînt arhitectural,* neagă cu drept cuvînt că arta ar fi un fenomen pur intuitiv, irațional, legat numai de sentimente. Arta fiind un act conștient, un proces ce

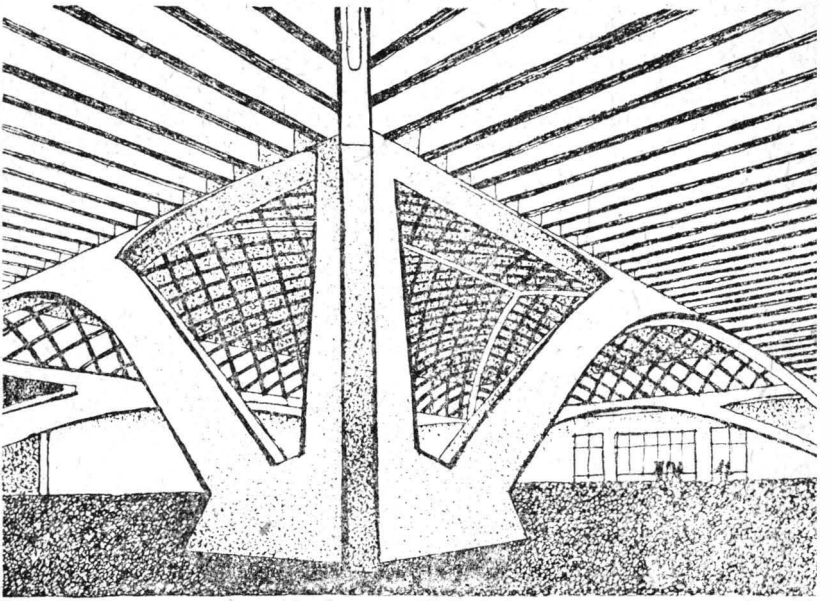

Mare hală susținută la colțuri de grupuri de cîte trei stîlpi oblici îmbinați la bază

se poate controla, verifica în întregime, acest lucru este, desigur, mai valabil în arhitectură decît în alte domenii de creație.

Ambianța vizuală internă diferă, printre altele, de cea exterioară și prin faptul că prima este mai redusă ca dimensiuni, putînd avea chiar caracter miniatural, cu tavanele joase și pereții apropiați. Imaginea urbană, dimpotrivă, ia adesea înfățișare de panoramă prea vastă, spre a fi cuprinsă cu ochiul în totalitatea ei,

extremitățile îndepărtate ale ansamblurilor clădite ieșind din cîmpul limitat al vederii.

În spațiile închise se pot deci sconta mai lesne efectele sufletești produse de trăsăturile arhitectonice. Astfel crește posibilitatea de a fi folosite în mod cît mai rațional sensul de inerție și de echilibru al liniilor predominant orizontale ori efectul energetic al verticalelor, impresia statică datorită cercului, unghiurilor drepte și obtuze sau dinamismul celor ascuțite, precum și gravitatea curbelor ample, grația și vioiciunea formelor ușor ondulate etc. S-a stabilit experimental că liniile drepte sau sinuoase conduc privirile pe cînd cele pronunțat angulare obosesc nervii optici, căci, spre a le urmări, vederea trebuie să-și schimbe brusc direcția. Tot așa anatomia retinei, favorabilă percepерii imaginilor grupate în jurul unui punct, explică înclinația dintotdeauna a arhitecților spre forme circulare, radiale sau de stea, menținute și azi.

Combinațiile de motive liniare drepte, sugerînd forța, precum și aranjamente compuse din linii șerpuitoare, sînt susceptibile de aplicări conștiente, potrivite scopului plastic propus în edificii și localuri publice, evitîndu-se agitația și oboseala mintală rezultate din unele zigzaguri sau de ruptura de ritm.

Ca și liniile, fiecare suprafață are un caracter vizual propriu. Chiar și în încăperile de locuit de dimensiuni modeste, suprafețele plane simple au anumite efecte psihologice prin raportul dintre laturi. Cît despre influența suprafețelor curbe, ea ține de liniile lor generatoare. Efectele plastice mai complexe ale volumelor închise depind de configurația elementelor lor componente : linii și suprafețe.

Tavanele ondulate au devenit destul de frecvente. Tot așa și acelea cutate unghiular. O reușită impresie face, de pildă, plafonul mărunt încrețit al uneia din noile săli de la *Muzeul de artă din Palatul Republicii Socialiste România.* Mai greoaie apar plafoanele cu suprafețe în zigzag de dimensiuni mari din cîteva săli de desen de la cele două etaje ale aripii din strada Edgar Quinet ale *Institutului de arhitectură „Ion Mincu“* din capitală.

Sporind semnificația trăsăturilor geometrice, noile sisteme structurale stimulează imaginația spațială. Dar în această direcție se comit și excese. Făcîndu-se abstracție de aceste excese, de exhibiționismul care urmărește doar aspectele senzaționale, demonstrînd îndrăzneala estetică, sistemele actuale de construcție au revoluționat înfățișarea multor interioare publice și prin aceasta au adus un aport de preț în noua arhitectură.

*

Stilul arhitectonic contemporan este în curs de formare în țară, ca și în străinătate. El nu a ajuns încă

Sala de sporturi
din Orașul Gh. Gheorghiu-Dej

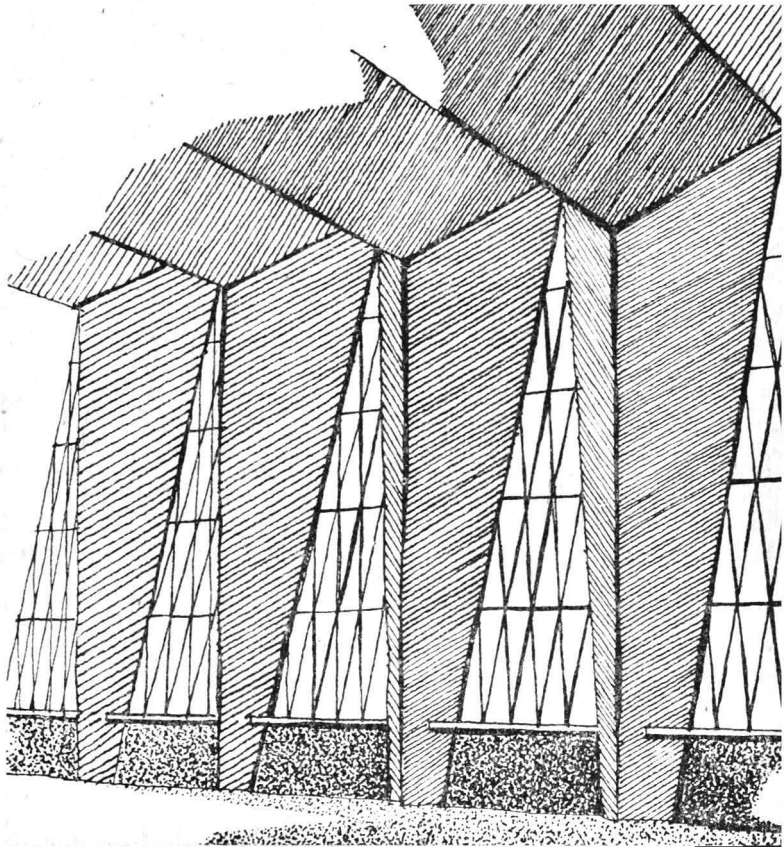

la dezvoltarea optimă a posibilităților sale expresive. Cercetările, experimentările continuă, căci nu a intervenit numai o schimbare formală, ci în primul rînd una de conținut.

În faza ei inițială, arhitectura din primele decenii ale secolului s-a resimțit și de unele influențe din afara ei, asimilînd într-un fel propriu căutările de atunci din pictură și sculptură. Nu trebuie uitat că, pe lîngă influența exercitată de unii artiști ca *Mondrian* sau ca *Malevici* (acesta cu sculpturile sale arhitectonice) etc., unii arhitecți inovatori au început prin a fi ei înșiși pictori, cum a fost cazul cu *Peter Behrens*, *Van de Welde* și apoi *Le Corbusier*, și ei nu sînt singurii care s-au manifestat în ambele domenii.

Avînd în vedere raporturile reciproce dintre arhitectura și pictura de avangardă, se poate constata că mai ales tablourile cubiste nu sînt străine de aspectul puținelor clădiri cu adevărat inedite ridicate în epoca respectivă. Firește, geneza de noi forme arhitecturale înrudite vizual cu anumite picturi rezulta, în primul rînd, din înțelegerea și interpretarea unor noi funcții utilitare, folosindu-se sistemele constructive și materialele atunci apărute. Căci caracteristicile oricărui stil depind în mare măsură de felul clădirilor care se cer, de mijloacele la dispoziție pentru executarea lor și în mod subsidiar de curentele spirituale.

Rămîne un fapt că pictorii neconformiști au îmbogățit experiența vizuală a arhitecților, făcîndu-i pe aceștia mai independenți de trecut. Înlăturînd perspectiva cu punct de privire unic, fix, practicată cu începere din perioada Renașterii, artiști ca *Picasso*, de pildă, concretizînd în mod propriu mișcarea, au întruchipat inedit noțiunea de *spațiu-timp*. Ei au utilizat mai cu seamă două procedee care și-au găsit apoi oarecari echivalențe arhitecturale. În picturi era vorba de *simultaneitatea imaginilor* văzute din unghiuri diferite (de exemplu figuri reprezentate concomitent din față și din profil), precum și de *întrepătrunderea elementelor* constituind imaginea.

Simultaneitatea imaginilor se obține în arhitectură prin transparența pereților. Fațadele de sticlă permit

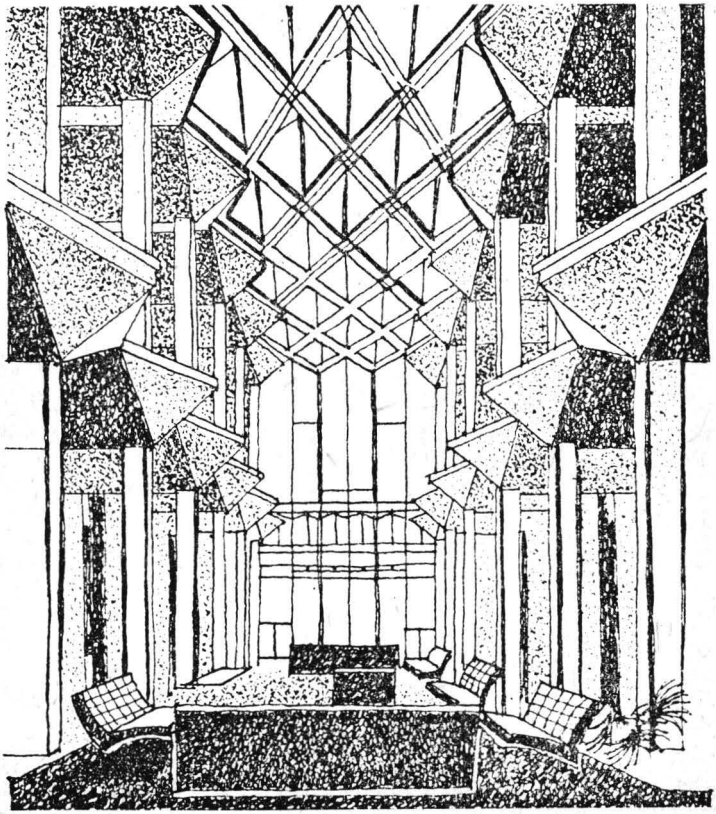

Holul unei instituții

perceperea spațiului închis o dată cu cel exterior, fuziunea lor aparentă. Cît despre *interpenetrarea arhitecturală,* ea este realizată fie lăsîndu-se liber terenul între pilaștri susținînd o structură detașată în oarecare măsură de sol, fie prin fațade atîrnate, cu părți de clădire ieșite mult în afară sau intrînduri adînci ca și prin terase suspendate la diferite înălțimi.

Verandele la același nivel cu peluzele fără obstacole vizuale obișnuite (ca parapete, balustrade etc.), încăperile cu vitrine din pardoseală pînă în tavan,

apoi așa-numitele fațade cortină (ușoare, fixate lateral sau atîrnate de scheletul de susținere și în mare parte străvezii) prilejuiesc o continuitate între elementele arhitectonice dinăuntru și cele din exterior. Jocul de reflexe ia locul obișnuitelor efecte de lumini și umbre. Pereții au adesea înăuntru, în loc de zugrăveală un tapet panoramic : peisajul înconjurător. Interpenetrarea arhitecturală contemporană a fost numită de unii *„eliberarea spațiului construit"*.

Rezultatele estetice caracteristice, decurgînd din simultaneitatea arhitectonică obținută prin transparență, ca și din întrepătrunderea spațiilor, corespund în același timp și unui confort fizic și spiritual. Cantina de la *Complexul social studențesc Grozăvești* sau aceea asemănătoare ridicată în *zona industrială „Militari"* din capitală, precum și atîtea alte construcții de aspect aerian din țară satisfac nevoia înnăscută a omului de a se menține în contact vizual cu exteriorul. Lumina pătrunsă abundent înăuntru dematerializează parcă construcțiile : omul nu se mai simte despărțit de mediul urban sau de natură.

Studio de dublaj de la Complexul cinematografic Buftea

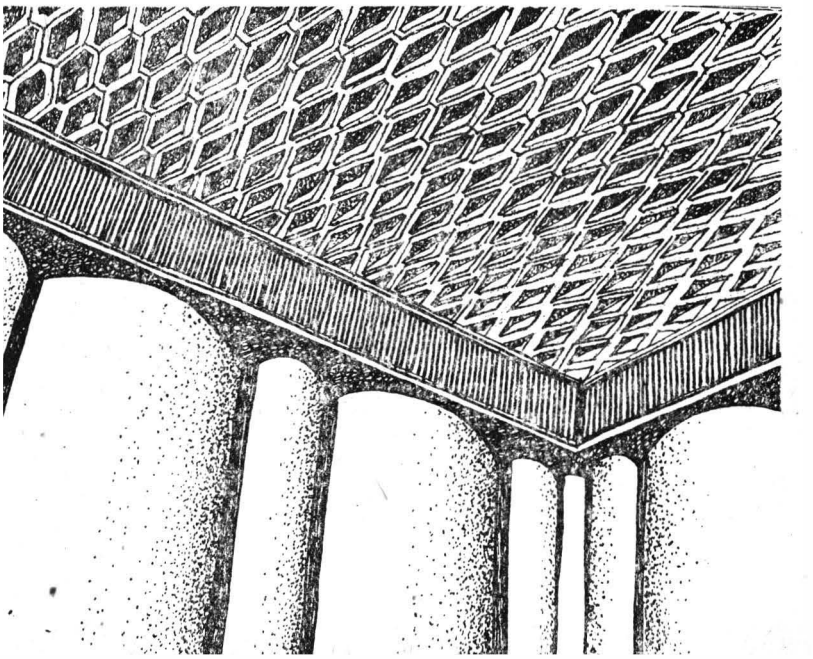

Ar fi de observat însă că la locuințe ferestrele-vitrine gonesc întrucîtva intimitatea necesară. Urmează deci ca transparența arhitectonică să fie aplicată cu moderație acolo unde clădirile cu apartamente sau casele individuale sînt prea apropiate între ele sau atunci cînd lipsește vegetația împrejurul lor.

★

Estetica actuală a arhitecturii este tributară în mare măsură industrializării construcțiilor, fiind legată de standardizarea elementelor prefabricate. Într-adevăr, prin precizia mecanică a formelor lor, finisate îngrijit, piesele uzinate pot lua o față decorativă.

În interioarele publice însă intervin nu arareori artiști plastici cu operele lor decorative. În *Republica Socialistă România,* ca de altfel și în străinătate, nu se mai numără edificiile social-culturale și administrative, hotelurile, localurile de consum sau cluburile din întreprinderi îmbogățite vizual prin basoreliefuri, mozaicuri, fresce picturale, vitralii etc.

Pe lîngă elementele arhitectonice propriu-zise, armonios proporționate, o contribuție estetică aduce, în anumite cazuri, și așa-numita *decorație funcțională,* compusă din părți voit vizibile ale instalațiilor sau direct derivată din vreo funcție specială a localului. Nu este vorba de mascarea ornamentală a radiatoarelor sau a unor alte piese tehnice, cum se practică de mult sau de profilele de ipsos care încadrînd plafoane, ascund iluminatul electric indirect. Cîteodată sînt concepute în mod plastic înseși elemente mecanice cerute de confort, igienă sau piese și accesorii funcționale legate de destinația încăperii ; alteori conducte îmbrăcate în forme speciale alcătuiesc un fel de sculpturi abstracționiste adosate la perete.

De asemenea, panourile acustice pot dobîndi valoare arhitecturală. La marele *Studio de concerte al Radioteleviziunii din capitală,* exigențe sonore înrîurind fantezia proiectantului au determinat înfățișarea generală a sălii cu geometria arabescurilor murale formate din panouri inegale de lemn, acoperind pereții laterali. Pe aceștia tăbliile de panel acoperite cu fur-

nir de esență exotică și ramele lor de paltin și stejar masiv asigură sălii de concerte reflectarea unei extinse game de frecvență a vibrațiilor (de la sunetele foarte joase pînă la cele mai acute), creînd totodată un interesant ansamblu plastic.

Spre a cita un singur exemplu de decorație interioară funcțională cu efecte multiple, la *Sala Filarmonicei din New York*, ridicată acum cîțiva ani în *Lincoln Center*, reflectoarele acustice din plafon posedă însușiri ieșite din comun. Putînd fi coborîte sau ridicate prin comandă automată de către dirijor, după necesitățile muzicii executate, ele servesc și drept corpuri de iluminat de factură originală.

Decorația funcțională nu lipsește pe alocuri nici din fațade. Astfel, există în străinătate construcții avînd plasate în exterior burlanele de ventilație sau de aer condiționat. Verticale, îmbrăcate în placaje sau foi de metal, ele iau cîteodată înfățișarea de pilaștrii, participînd la compoziția arhitectonică exterioară.

În trecut, pe lîngă funcția lor ornamentală, completările figurative exprimau în arhitectură idei simbolice. Motive mereu copiate sau imitate și-au pierdut cu vremea semnificația ideologică și caracterul emoțional avute la origine. Nemaifiind semne vii, decorațiile în relief sau pictate, inspirate din floră și faună — inițial înnobilate prin stilizare, prin condensarea formei și simplificarea expresiei — au continuat însă a fi folosite numai pentru efectul lor plastic. În sinceritatea ei, arhitectura contemporană a abandonat definitiv moda, atît timp perpetuată, a ghirlandelor sau a capetelor de lei dăltuite în piatră, cizelate în marmură sau turnate în bronz ; nu se mai văd cununi împletite din frunze de laur sau de stejar ori vulturi evocînd cîndva gloria militară pe arcuri de triumf, în palate sau la mauzolee.

Simbolul arhitectural se exprima înainte și în alte feluri : printr-un număr prefixat de elemente constructive, prin conturul planului sau prin soluții structurale de acoperire etc. Cupola amintea, de pildă, la începuturile ei de bolta cerească.

Colonadele și arcadele au sugerat totdeauna o idee nedefinită de grandiozitate. În Japonia, pe de altă parte, o coloană principală în interior, nu neapărat amplasată în mijlocul clădirii, simboliza un centru de valoare spirituală în jurul căruia se desfășura construcția.

Monumentalitatea arhitectonică reiese de obicei din dimensiuni, din proporții, ca și din folosirea anumitor elemente structurale și decorative, dintr-un nobil ritm spațial. Dar și materialele superioare, sfidînd timpul, ca : marmora, porfirul, granitul, bronzul, inspiră de asemenea măreție.

Culorile, independent de valoarea lor decorativă, aveau și ele accepții simbolice, semnalînd caracterul unor edificii din trecutul îndepărtat.

★

Formele arhitectonice devin în general mai expresive, acționează mai intens asupra sensibilității și intelectului cînd în ele se condensează un fond ideologic sau emotiv. Dar, spre deosebire de depășitele simboluri plastice, care, avînd în multe cazuri substrat mistic, nu au supraviețuit, iau naștere altele, cu sursa în real, în viața socială, legate de om, de producție etc. *La gara terminală a Aeroportului Kennedy din New York*, de pildă, curbura, eleganța elocventă a formelor enormului hol central sugerează ideea zborului.

Metodele industriale de execuție a construcțiilor împuținează mijloacele de exprimare alegorică, după cum spiritul științific a schimbat substratul simbolisticei arhitecturale. Așa fiind, la clădirile publice de azi, de cele mai multe ori ideea simbolică continuă a se manifesta, deși altfel decît în trecut, tot prin opere de artă plastică integrate în arhitectura de interior sau în fațade.

Cu toate acestea, noi semnificații sînt pe cale să ia naștere și din adaptarea funcțională a formelor constructive de azi. În anumite condiții, prin stilizarea și accentuarea unor elemente ale structurii — avînd aspect decorativ și așezate ritmic — se trezesc idei asociate cu destinația clădirii. *Simbolismul funcțional*

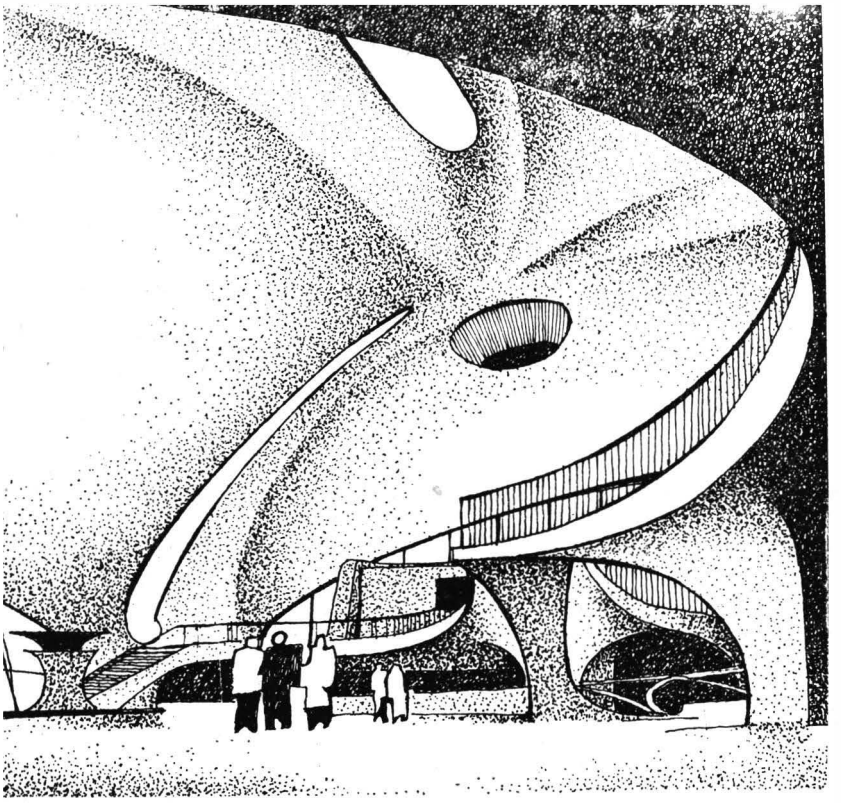

Holul central al Aeroportului Kennedy, New York

se manifestă însă cîteodată prea explicit, direct, cum este cazul la pavilioanele de la expoziţii sau în dotări comerciale. Dimpotrivă, alteori el alunecă pe panta unui abstracţionism greu de sesizat.

Folosindu-se forme constructive fără o justificare utilitară, s-a ajuns pe alocuri la aşa-numitul *pseudofuncţionalism.* E vorba de o manifestare formalistă, care — de obicei viciu de maturitate a stilurilor — şi-a făcut în mod paradoxal apariţia în faza de încercări în care se găseşte arhitectura nouă. Ca un exemplu în acest sens se poate menţiona *Centrala de termificare de pe Magistrala Nord-Sud* din capitală, lîngă strada Lînăriei. Aci se observă un sistem de acoperire

în formă de șa. De fapt, o astfel de soluție se aplică la acoperișuri suspendate perimetral, vizibile dinăuntru, cu deschideri mari, fără puncte de sprijin intermediare și executate mai ales din pînze de beton armat, pe cînd în cazul de față există ziduri despărțitoare

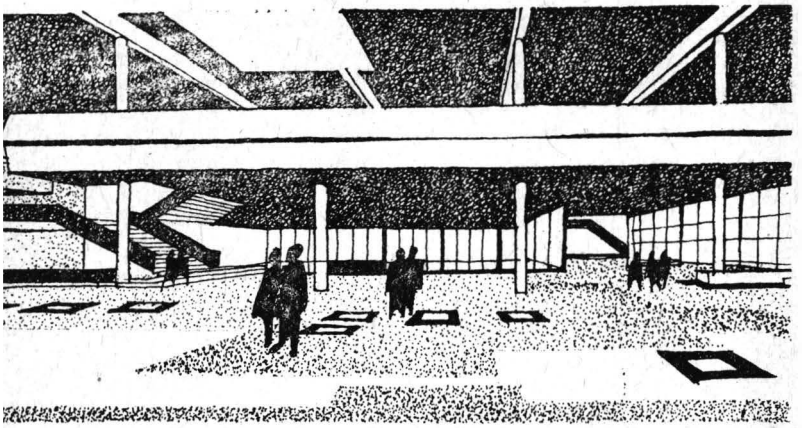

*Proiect pentru **holul unui** Institut de fizică*

susținînd planșee obișnuite. Și acesta nu este singurul caz de modernism nelogic, de un motiv dictat de modă, de goana după originalitate.

★

Împotriva schematismului liniar, a austerității vizuale forțate și a notei prea tehnicizante din arhitectură s-a pornit o campanie activă în diferite țări. Dacă există indiscutabil o noblețe a simplității, prin exagerare, arhitectura devine rece, inumană, psihologicește ostilă, mai ales în interior. Geometria corespunde unei nevoi mintale de ordine și regularitate, dar nu unei ordini lipsite de viață.

În vederea unei ameliorări în plastica arhitecturală, se urmărește corectarea nudității exagerate, a durității unghiulare de redusă expresivitate emotivă, după cum este combătut și uzul mașinismului ca în-

dreptar estetic. Spre a se însufleți pereții netezi, precum și pentru obținerea unei note de varietate se revine acum la izvorul viu al tradiției naționale sau locale.

Firește că sursele tradiționale nu pot fi folosite recurgîndu-se la imitarea unor elemente constructive sau motive ornamentale de altădată, proiectanții urmînd să se pătrundă pe cît posibil de spiritul lor.

În orice caz, rigiditatea arhitecturii de interior urmează a fi atenuată, reabilitîndu-se factorul psihologic, cîteodată neglijat. Funcționalismul material trebuie completat cu altul emoțional. Aceste două nu sînt de neîmpăcat, și dezideratul final este ca ele să se îmbine pe o linie de mijloc între libertatea de compoziție și necesitatea unor trăsături caracteristice, cît mai legate de temă, de condițiile regionale, de trecutul țării.

În noua orînduire și modelare a spațiilor închise, în modul inedit de a se exprima plastic cerințele utilitare, valorificîndu-se vizual structurile și împletindu-se confortul cu decorul se întrevăd virtuale posibilități estetice. Stabilindu-se un raport armonios între factorii raționali și lirismul civilizației tehnice, unele dintre interioarele noilor edificii pot ajunge să prezinte calitatea plastică și semnificația expresivă a unor adevărate opere de artă, care să sugereze ideea permanenței.

ÎNVEȘMÎNTAREA INTERNĂ A CLĂDIRILOR CONTEMPORANE

Dacă înainte conta mult abundența detaliilor în relief, acum în interioare primează forma generală, volumetrică. Dar și aparenței de suprafață îi revine o menire însemnată, atributele decorative ale finisajului fiind dublate de altele cu caracter funcțional.

Înfrumusețînd structura, creînd efecte de agrement psihologic, un finisaj potrivit poate îmbunătăți în ateliere sau birouri, condițiile de productivitate, iar în alte locuri e în stare să ajute destinderii și recreației celor cuprinși în spațiile închise.

Înveșmîntarea variată a structurilor contribuie în același timp la înnoirea limbajului arhitecturii, individualizînd interioare care ar fi altfel nediferențiate, șterse.

La începuturile artei de a clădi, elementele structurale rămîn de obicei în stare brută. Apoi, pereți, bolți și tavane se tencuiesc, apar placaje de îmbrăcare din materiale de calitate, iar părțile susținătoare vizibile capătă forme regulate geometrice, pe alocuri reliefate ornamental. Culoarea și-a adus în toate vremile aportul ei decorativ fie că era vorba de nuanțele materialului natural pigmentat sau de aplicarea de straturi subțiri de substanțe în diverse tonuri.

Însușirile formale, care se adaugă laturii fizice și chimice a materialelor de construcție, participă la perceperea vizuală a ambianței clădite. Importanța acestor însușiri se resimte cu deosebire în interioare, unde prezența oamenilor e de lungă durată.

Atributele tactile, palpabile ale materiei superficiale, textura aspră, rugoasă sau, dimpotrivă, netedă, mată ori strălucind prin sclipiri minerale, cu luciu metalic sau sticlos, precum și coloritul suprafețelor fac ca aceeași formă arhitecturală să arate altfel, susținînd interesul privitorilor și prilejuind cîteodată iluzii optice.

Învelișul intern sau exterior al clădirii începe, în anumite împrejurări, să vorbească singur. În principiu însă, finisajul nu alcătuiește un decor independent de structură, nu se poate disocia de aceasta, ci formează împreună o unitate compozițională.

Materiale aparente alese, de preț (marmoră, piatră lustruită, ceramică etc.) au reușit să pună în valoare edificii din toate epocile, dîndu-le prestigiu, făcîndu-le să cîștige în elocvență, intensificîndu-le forța de comunicare artistică, funcția lor emotivă. Dimpotrivă, arhitectura poate fi denaturată folosindu-se materiale nepotrivite, este sărăcită de un finisaj meschin. E de observat că în anumite cazuri materialul însuși generează idei arhitecturale sau decorative, influențînd concepția spațială, geometrică a clădirii.

Volumele elementare și suprafețele voit nude, detalierea redusă de azi cer un finisaj acurat. Cînd acesta este imaginativ sau de calitate, chiar construcții comune dobîndesc distincție, un sens de demnitate. Modalități moderne de înveșmîntare conferă, pe de altă parte, caracter nou și unor forme cu care privirile s-au obișnuit de mult, iar materialele artificiale prin prezența lor înnoitoare, dovedind virtuți arhitectonice, aduc structurilor un plus de contemporaneitate.

Finisajul impersonal, rezultat de multe ori din materialele comune, precum și din standardizarea elementelor prefabricate, se cere corectat printr-o mai variată contribuție a cercetătorilor din tehnologia construcțiilor.

★

În general, în clădiri suportul nu coincide cu înveșmîntarea sa. Dar sînt și cazuri cînd carcasa susținătoare se compune din elemente neîmbrăcate, materialele structurale rămînînd aparente pe dinăuntru

sau în fațade. La construcțiile scheletice, pereții perimetrali sînt ușori, subțiri. Abundă așa-numitele *fațade-cortină*. *„Acum predomină ideea unor membrane, a unei suprafețe fără corp, care separă spațiul interior de cel exterior. Nu mai avem o arhitectură de mușchi, ci una de epidermă“* (P.A. Michelis, *L'esthétique de l'architecture du béton armé).*

Clădirile neîmbrăcate își ameliorează necontenit aspectul datorită noilor procedee de uzinare a elementelor constructive, precum și prin perfecționarea și mecanizarea execuției pe șantier. La aceasta se adaugă, în unele cazuri, o agrementare superficială, prelucrîndu-se estetic, ulterior, materialul de rezistență expus vederii.

În lumea modernă a construcțiilor, betonul armat a adus cu sine o îmbogățire fără precedent a formelor arhitectonice. Rupîndu-se cu stereotipia trăsăturilor dreptunghiulare, impuse de alte materiale, betonul armat permite o fluiditate de forme continue. Acestea avînd diferite curburi, suprafețe structural ondulate sau cutate, se creează în anumite interioare frumuseți originale, obținute cu mare economie de mijloace.

Timp de decenii, betonul armat a rămas ascuns sub tencuieli sau placaje. În principiu, practica tencuirii betonului are în sine ceva paradoxal : un material de rezistență nelimitată se acoperă cu straturi de mortar mai puțin durabile. După cum în fațade tencuiala — coajă de var și nisip — sensibilă la intemperii se degradează, scorojindu-se prin infiltrații, în interior ea este supusă lovirii, umezelii, aburilor etc.

Betonul, ca material finit, este apt să capete, în goliciunea sa, o față atracțioasă atît cînd este turnat pe șantier în volume neîntrerupte cu suprafețe mari, cît și atunci cînd structura se compune din piese prefabricate.

Spre a se obține o textură superficială regulată și un colorit uniform, nu sînt îndeajuns cofraje (forme de turnare) bine îmbinate, etanșe și ușor de desprins după întărirea betonului. Mai este nevoie și de un dozaj riguros al componentelor acestuia din urmă cu pietriș sau piatră spartă de o granulație cît mai omo-

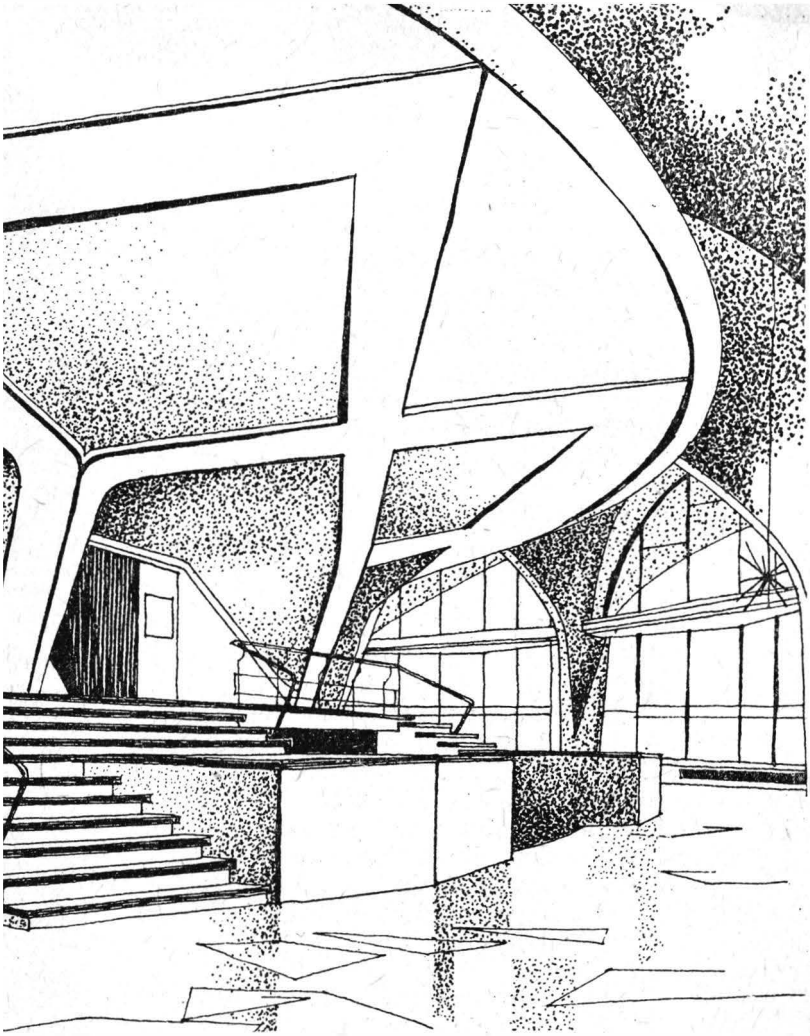

Foaierul inelar al Circului de stat din Bucureşti

genă, amestecate cu nisip, ciment normal sau alb şi, eventual, cu pigmenţi de anumite nuanţe.

În interiorul clădirilor se cere ca suprafaţa betonului rămas netencuit să fie mai puţin rugoasă decît în faţade. Efecte reuşite rezultă aplicîndu-se pe par-

tea dinăuntru a cofrajelor un strat din pietriș mărgăritar, criblură de granit, de bazalt sau de marmoră împreună cu un liant potrivit ; alteori sînt folosite fragmente mărunte din alte materiale inerte și tari, ca : bucățele de cărămidă sau mici fragmente ceramice etc.

Betonul își poate îmbunătăți aspectul și după întărire. Astfel, o pojghiță subțire de ciment dispare spălîndu-se suprafața vizibilă cu o soluție de acid clorhidric sau proiectînd nisip cu mare presiune spre a fi scos la iveală pietrișul de felurite granulații și culori. Pe de altă parte, betonul se prelucrează cîteodată la fel ca piatra naturală. E vorba de ciocănit, de striere cu piepteni metalici sau de frecare cu perii de sîrmă. În vestibulul deschis al *Cinematografului „Luceafărul"* din fața Spitalului Colțea din București, stîlpii de beton aparent au fost ciopliți cu dalta, dar acolo textura superficială se dovedește cam grosolană la vedere și, mai ales, prea aspră la contactul fizic.

La clădiri de oarecare semnificație, betonul aparent capătă pe alocuri contingențe cu sculptura, căptușindu-se în acest scop cofrajele cu foi mulate în relief negativ din cauciuc sau cu inserții de lemn, gips, din materii plastice sau de metal.

*

Ca material neîmbrăcat, betonul aparent se bucură de marele avantaj de a nu cere vreo întreținere nici înăuntrul clădirilor și nici în aer liber. Nu același lucru se întîmplă cu lucrările din metal. Structurile de oțel lăsate descoperite și în general tot ceea ce este metalic în construcții, în contact direct cu atmosfera internă sau exterioară necesită un strat de protecție contra ruginii. Pătrunzînd treptat în adîncime, aceasta slăbește soliditatea fierului, a oțelului sau a fontei, stricîndu-le în același timp aspectul de suprafață. Este, așadar, nevoie de o vopsire periodică, de operația de metalizare cu pistolul sau de alte procedee ca : galvanizarea cu zinc, nichelaj, cromaj etc. Mai nou, dar

mai rar este sistemul de vitrificare a suprafeței de metal cu smalțuri pe bază de silicați.

De o frumusețe mecanică, structurile metalice vizibile din interior frapează, de obicei, prin subțirimea elementelor alcătuitoare în comparație cu cele de beton armat. Efecte arhitectonice inedite, neconvenționale sînt obținute prin noi și variate structuri aparente de acoperire, de închidere sau de despărțire, folosindu-se, de pildă, piese tubulare în locul celor profilate obișnuite. Cît despre asamblare, azi se preferă procedeul sudurii care desființează cantitatea considerabilă de buloane și nituri, ca și de plăci necesare în trecut la nodurile de îmbinare.

De un luciu perfect se prezintă, în unele interioare publice, ca și în fațade, *oțelul inoxidabil*, folosit sub forma de piese forjate, turnate sau presate, de tuburi, de foi ondulate sau plane etc. Desigur, costul ridicat împiedică folosirea sa structurală. Pe plan estetic, oțelul inoxidabil își mărește interesul plastic prin diferite modalități de îndoire și profilare, fiind nelipsit în arhitectura contemporană la vitrine, uși, balustrade, grile, panouri decorative etc.

★

În arhitectura de interior se întîlnesc azi metalele de mult cunoscute, dar metamorfozate — ca rezistență și aspect — prin noi procese metalurgice și sisteme de prelucrare și montaj. Dar au apărut și alte metale și aliaje ușoare inexistente înainte. Printre acestea, un loc de seamă îl deține *aluminiul*.

Produs pentru întîia dată la finele veacului trecut, aluminiul era inițial prea scump pentru clădiri. Acum a ajuns să concureze la preț numeroase alte materiale. Noul metal și aliajele sale se adaptează la confecționarea celor mai variate elemente de închidere și de învelișmîntare a interioarelor. Structural, în variate rezolvări statice sînt folosite tuburi, piese laminate și panouri, asamblarea făcîndu-se fie cu ajutorul unor nituri sau șuruburi speciale, fie prin sudură. Aluminiul a devenit material comun la orice fel de aco-

periș sau învelitoare modernă; e folosit la cupolele ușoare de mari dimensiuni, la osatura pereților despărțitori, la tîmplărie și destul de des la îmbrăcarea internă a clădirilor, aducînd o contribuție caracteristică în arhitectura contemporană.

La marea *Centrală hidroelectrică de pe Argeș*, în adîncimea pămîntului, *Sala de comandă* are plafonul din plăci de aluminiu, pe cînd în *Sala măsurilor*, același metal îmbracă în mod inedit bolta divizată în casete. Cu table de aluminiu au fost căptușite în întregime, din motive practice, *silozurile de la fabricile de zahăr de la Luduș* și de la *Podar* (Craiova). În noua aripă a *Hotelului „Carpați"* din *Brașov*, plăci perforate din aluminiu, montate pe tavanul camerelor, servesc ca panouri de încălzire radiantă, avînd în același timp și rol decorativ.

Cu tavane de aluminiu, absorbind zgomotele sînt prevăzute multe săli de la *Aerogara internațională de la Otopeni*.

De multiple întrebuințări, acest metal intră în clădiri sub formă de: placaje, table îndoite, ondulate, cutate sau nervurate, bare de diverse profiluri. laminate la cald și la rece, piesele îmbinîndu-se în felurite modalități de asamblare.

Pentru a i se ameliora aspectul, aluminiul este frecvent supus unor operații electrochimice de suprafață. Astfel, prin *anodizare*, metalul, fiind poros, permite pătrunderea de coloranți minerali sau substanțe organice de diferite nuanțe. Noile vitrine de la *Hotelul „Athénée Palace"* din București au astfel o culoare caldă, de aur vechi.

Aluminiul se pretează și unor sisteme mecanice de prelucrare superficială. El poate fi frecat sau periat spre a se obține suprafețe netede, de o matitate specifică; din polizat, șlefuire și satinare rezultă un luciu uniform sau ușoare ape; efecte opuse de rugozitate produce operația de sablat cu jet de nisip sub presiune. Gravura chimică permite a se executa în aluminiu motive ornamentale de serie și chiar decorații murale unicate, concepute de artiști plastici. Pentru

interior sînt confecționate și table în relief prin laminare cu cilindrii speciali. Nu lipsesc nici foile de aluminiu acoperite cu smalț obișnuit sau cu substanțe sintetice.

★

Tendințe novatoare în mediul clădit se manifestă acum și în felul de a se folosi materialele naturale, obișnuite. Supuse unor tratări și procedee tehnologice moderne, ele își văd schimbate proprietățile fizice, mărindu-li-se rezistența și arătînd uneori cu totul altfel decît înainte. Iată, de pildă, *lemnul*, rămas pînă azi important material de construcții, cu toată invazia celor artificiale. Modificîndu-i-se însăși structura intimă prin procedee de ameliorare, lemnul modernizat devine de nerecunoscut : el a ajuns, în anumite privințe, nu numai superior aceluia natural, dar și altor materiale, chiar metalice.

Apărut în primii ani ai acestui secol, *placajul* — compus din fîșii de lemn cojit lipite între ele — însemnase un mare progres. Între timp, placajele de lemn s-au perfecționat mereu. Există actualmente panouri cu lungime de peste 20 metri dintr-o bucată, ceea ce, împuținînd îmbinările, permite o continuitate vizuală considerabilă. Nu lipsesc nici placajele de lemn învelite într-o pojghiță metalică, precum și alte categorii cu calități și înfățișările cele mai diverse.

Cît privește structurile aparente din lamèle de lemn, ca și acoperișurile din piese de lemn laminat, vizibile din interior, ele oferă aspecte mai felurite decît, de pildă, marea boltă executată cu două decenii în urmă la *Sala sporturilor Floreasca*.

Dintre metodele de ameliorare a lemnului, impregnarea dă rezultate practice și chiar estetice ieșite din comun, introducîndu-se sub presiune, în adîncime zeamă de ciment, metale topite ca plumbul sau cositorul, precum și rășini sintetice. Țesutul lemnos poate fi impregnat și cu substanțe colorante. Astfel bradul capătă asemănare cu mahonul, iar alte esențe de

lemn, la îndemînă pretutindeni, fac inutile furnirurile rare şi scumpe atît la lambriuri care îmbracă pereţii, cît şi în producţia de mobilier.

*

În anumite interioare de edificii, ca şi în localuri publice, cărămida aparentă — produsul ceramic cel mai răspîndit — constituie un mijloc de expresie arhitectural fără vîrstă, făcînd să vibreze, prin colorit şi textură, pereţi, bolţi, pardoseli, cămine etc., conjugîndu-se vizual cu materialele noi.

Substanţele ceramice fine personalizează, desigur, în mod mai eficace interioarele decît cărămida aparentă. Din cauza costului ridicat însă, pasta de faianţă sau de gresie vitroasă e făcută să adere în grosimi mici, ca o epidermă colorată mată sau lucioasă la piesele brute. Prin ingrediente chimice felurite, ca şi datorită unor tehnici şi modele noi, ceramica de construcţie şi-a îmbunătăţit calităţile funcţionale, spre a corespunde nevoilor schimbate, lărgind totodată orizontul decoraţiei.

Peste tot abundă piesele de ceramică arhitecturală striate, faţetate, rugoase sau netede, avînd irizări metalice sau sidefii, apoi altele cu desen geometric, cu ornamentaţie figurativă, nelipsind, firește, nici motivele abstracţioniste. Cîteodată, plăcile formînd mari mozaicuri nu sînt produse doar de uzine ; un aport valoros aduce şi artizanatul local cu piese inspirate din sursele tradiţionale ale folclorului. Ca şi în trecut, la toate piesele ceramice factorul coloristic rămîne predominant.

Pentru despărţituri, arhitecţii de azi folosesc pe alocuri panouri prefabricate, avînd un miez solid pe care se aplică feţe de material ceramic. Spre deosebire de plăcile murale, cele destinate pardoselilor sînt protejate, în vederea rezistenţei, prin smalţuri speciale mai dure sau au la suprafaţă adaosuri granulate spre a împiedica alunecuşul şi uzura.

Sortimentul materialelor ceramice se înmulţeşte într-una. Industria revarsă un val nesfîrşit de plăci de gresie vitrificată, de maiolică, de faianţă, teracotă

etc. Există o infinitate de produse pentru oriunde se cer suprafețe decorative : în locuințe, la instituții social-culturale, la localuri de distracție și consum, la bazinele de înot și la alte amenajări sportive etc. Placajelor li se adaugă elemente ceramice traforate pentru balustrade și despărțituri, ca și piese modelate pentru cămine, pentru plante etc.

În plus, obiectele de ceramică sanitară modernă (băi, lavabouri etc.) iau pe alocuri o alură estetică specifică datorită formelor stilizate, ca și nuanțelor materialului și calităților excepționale de finisaj uzinal.

★

Un nou mod de exprimare arhitectonică a adus cu sine, în ultimele decenii, *sticla.* Prin transparența sa, folosită funcțional și decorativ, prin felul său diafan, eteric de a învălui spațiile închise, prin atmosfera de luminozitate pe care o creează în interior o dată cu strălucirea fațadelor, sticla dă naștere unei realități arhitecturale nesubstanțiale, s-ar putea spune, magice.

Vreme îndelungată, acest material era încadrat cu economie în uși, ferestre și luminatoare. În prezent însă, nesfîrșitelor suprafețe vitrate li se adaugă uzul structural al sticlei, devenită material de susținere sub formă de blocuri și cărămizi translucide, de plăci groase pentru ziduri, la tavane, bolți, cupole etc.

Fațadele străvezii dau naștere în interioare unei impresii aeriene. Noua *Sală de pregătire fizică multilaterală din Parcul 23 August din București* are pereții longitudinali în întregime transparenți, care o măresc vizual, absorbind parcă înăuntru verdeața dimprejur.

Spectaculare în acest sens sînt holurile pentru călători de la noul *Aeroport internațional Otopeni,* unde pereții de sticlă au o lungime de 90 metri și sînt înalți de 14 metri. Spre a se evita excesul de strălucire solară în interior, plafonul cutat compus din bolți paralele înclinate din beton armat, iese în afară formînd un fel de streașină lată de 9 metri.

Fațada principală spre nord a noului corp de producție de la *Fabrica de încălțăminte „Progresul"* din

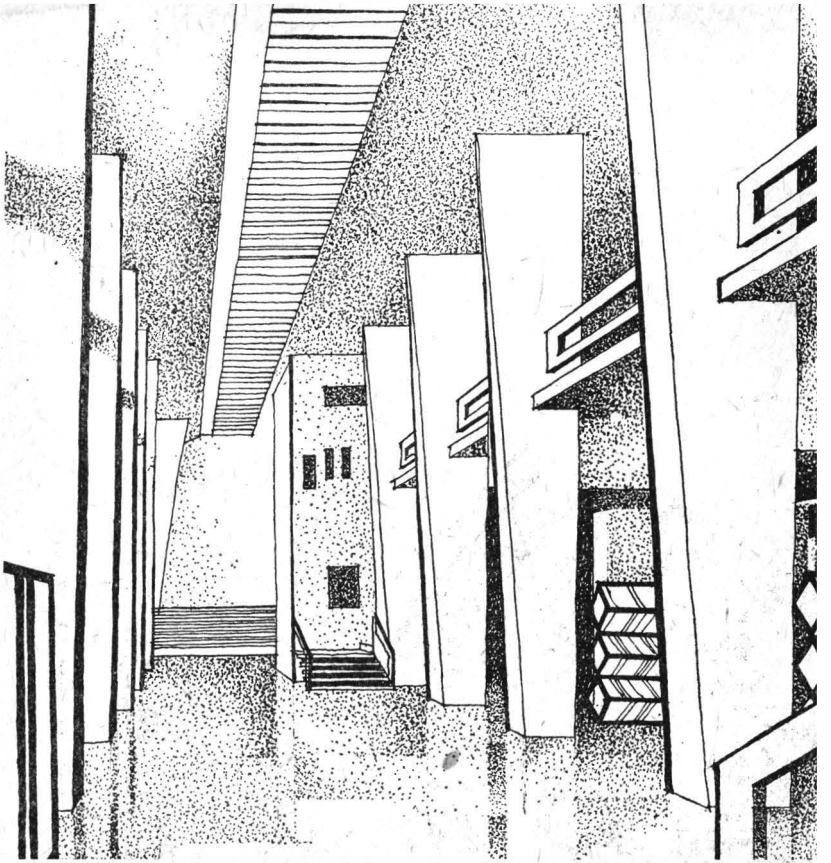

Magazinul „Muzica" din capitală

capitală a fost concepută ca un enorm panou de sticlă, ferestrele suprapunîndu-se unor parapete îmbrăcate în geam colorat.

Numărul clădirilor similare ridicate în țară în ultima vreme este de altfel considerabil ; înăuntrul lor dispar umbrele și ungherele întunecoase. Desființîndu-se simțămîntul de închidere, apare un sens de eliberare vizuală. Pe lîngă halele din industrie, dotările comerciale beneficiază în mod deosebit de fațadele de sticlă. De asemenea, numeroase localuri de agrement și consum, expoziții etc. *Pavilionul circular din*

Parcul de Expoziții economice de lîngă Casa Scînteii, de exemplu, impresionant ca amploare și calități estetice, este inundat de lumina naturală pătrunsă prin perimetrul transparent, precum și printr-un luminator inelar, situat la partea de jos a cupolei metalice.

Funcția utilitară și estetică a sticlei se amplifică mereu. Pe lîngă geamul comun și sticla groasă șlefuită (cristal), se produc numeroase sorturi de vitraje izolante sau colorate în masa lor, avînd compoziții, texturi și nuanțe foarte variate.

Marele Pavilion circular din Parcul Expozițiilor economice — București

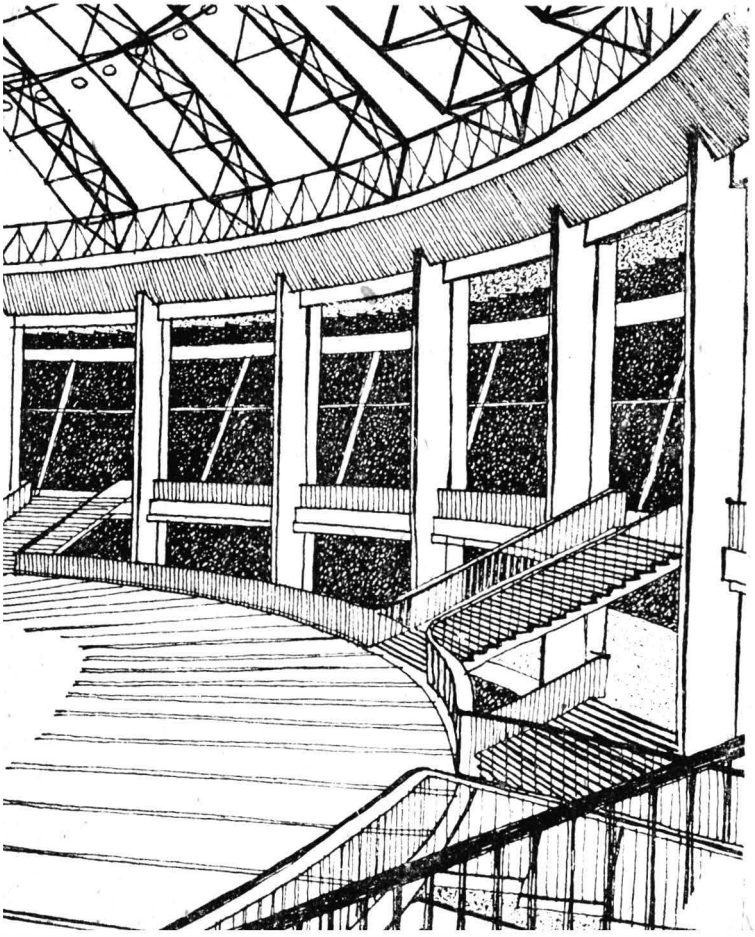

În afară de sticla uşor colorată sau fumurie, care atenuează în interioare puterea radiaţiei solare, industria mondială a realizat şi sorturi bazate pe alt principiu decît al absorbţiei căldurii, şi anume pe reflectarea razelor. Acestei categorii aparţin geamurile acoperite de o peliculă metalică extrem de subţire, străvezie, dar în acelaşi timp reflectantă. Dar uzul lor e încă limitat.

Sticla nu serveşte numai pentru pătrunderea luminii în clădiri, ci şi ca material de parament decorativ pe pereţi, balustrade, uşi etc. Efecte interesante se obţin cu ajutorul unor sorturi speciale de sticlă impregnată cu răşini sintetice. Nu lipsesc mozaicurile din plăcuţe de sticlă, a căror compoziţie cuprinde substanţe opacizante sau pigmenţi de felurite nuanţe, de la cele mai delicate de pastel pînă la cele mai vii.

Obişnuite au devenit, în ultima vreme, şi draperiile, perdelele, stofa de mobilă în tonuri mate sau strălucitoare ţesute din fire de sticlă. La decorarea sălilor de conferinţe, în şcoli, la birouri şi nu mai puţin în apartamente, tapiţeria de sticlă textilă, cu înfăţişare plăcută, prezintă şi calităţi practice, fibrele ei rezistînd la umezeală şi la foc, fără a se decolora la soare.

Importanţa oglinzilor în interiorul modern nu mai trebuie subliniată. La localuri publice, acoperind pereţi întregi, oglinzile adîncesc aparent spaţiul, acesta dublîndu-şi vizual volumul. Rolul lor decorativ creşte atunci cînd, în locul celor uzuale argintii, se recurge în unele cazuri la oglinzi colorate în nuanţe de roz, bronz, portocaliu etc.; astfel de tonuri, fiind mai calde, creează o atmosferă specială, cu anumite efecte psihologice.

*

Materialele plastice, de sinteză, introduse în construcţii au înnoit limbajul arhitecturii de interior prin calităţile lor de textură şi colorit. Aportul lor cu totul revoluţionar provine, pe de o parte, din proprietăţile fizice pe care le posedă, iar pe de alta din aspectul lor

atît de variat. Inexistente cu cîteva decenii în urmă, intervenind mai întîi în clădiri în scopuri auxiliare, la piese accesorii, la izolări şi etanşeizări, materialele plastice, foarte uşoare şi economice, rezistente la coroziune, au ajuns să le înlocuiască în multe locuri pe cele naturale obişnuite sau să se combine cu acestea din urmă. Sînt materialele viitorului, la elementele de umplutură, de îmbrăcare, la învelire şi finisaje, la orice echipament, la mobilier etc.

Datorită însuşirilor lor decorative, materialele plastice au început să fie acceptate şi ca mijloc de expresie estetică, şi pentru execuţia unor opere de artă independente.

Recent, materialele plastice şi-au dovedit de asemenea calităţi structurale. Pretîndu-se la felurite soluţii statice, piese constructive montate în diferite sisteme înlesnesc generarea de forme neconvenţionale de închidere a spaţiului. Structurile din astfel de materiale sînt solide şi au greutatea foarte redusă. Dar costul lor ridicat şi sensibilitatea lor la temperaturi înalte le limitează, deocamdată, uzul.

Frecvente sînt structurile mixte cu elemente din material plastic în asociaţie cu lemnul, metalul şi betonul, îndeosebi la pavilioane de expoziţii şi la opere de arhitectură minoră (chioşcuri, cabine telefonice, staţii de aşteptare pentru transportul în comun etc.). Pretutindeni se văd standuri de difuzare a presei, gherete de răcoritoare şi fructe, ca şi magazine de artizanat şi altele avînd în cadre metalice plăci colorate de material plastic la pereţi, iar pe acoperişuri panouri ondulate din material sintetic de diverse nuanţe.

În străinătate, casele-tip în gen de cutie ştanţată din mase plastice au depăşit de mult faza experimentării. Sistemul de cochilie turnată este, pe de altă parte, în mod curent, adoptat pretutindeni la confecţionarea blocului sanitar. Numit şi *inima apartamentului*, acesta din urmă cuprinde bucătăria şi camera de baie alăturată, înglobînd în pereţii şi pardoselile respective obiectele sanitare cu conductele lor, totul mulat dintr-o singură bucată.

La pereții despărțitori, ca și la fațadele-cortină executate din panouri prefabricate în gen de sandviș din cîteva straturi, produsele plastice intră și în compoziția părții mijlocii mai groase, izolante și în suprafețele de protecție și de finisaj decorativ. Panourile pot fi plane sau cu îndoituri ca acelea produse în cîteva tipuri de *Fabrica de Mase plastice din Iași*.

Plăci plastice translucide sînt azi preferate la unele plafoane în locul sticlei, ele difuzînd omogen, fără umbre, iluminatul artificial din surse ascunse.

*

Pardoseala atrage privirile participînd la aspectul încăperii deopotrivă cu pereții și tavanul. Materialele plastice au devenit nelipsite în compoziția feluritelor plăci, ca și a covoarelor artficiale, substituindu-se parchetelor de lemn, plăcilor de gresie sau mozaic și chiar marmurei, deși se tocesc mai ușor ca acestea din urmă.

Dale semiflexibile și pardoseli cu suprafața continuă din mase plastice cu adaos de pulberi de umplutură (de ciment, cauciuc etc.) se introduc peste tot în locuințe, la birouri sau în localuri de consum. Ele se impun tot mai mult, căci avantajelor lor practice li se adaugă o notă de contemporaneitate, agreată de toți, înfrumusețînd interioarele prin suprafața lor netedă, semimată sau lucioasă, în nuanțe de colorit unit, marmurat sau avînd desene geometrice.

Este de observat că sînt cazuri cînd tehnici moderne de fabricație servesc, din păcate, să imite cu substanțe noi materialele naturale. Prin imitații se încearcă uneori a se reînvia un decor al trecutului, lipsit de meritele autenticității, călcîndu-se astfel postulatul sincerității, premisă a arhitecturii contemporane.

*

Materialele plastice își aduc pretutindeni contribuția lor de modernism și sub forma de haină subțire a construcțiilor, *de epidermă* a suprafețelor, însufle-

ţind şi îmbogăţind vizual interioare modeste sau luxoase.

Pojghiţa de protecţie din variate substanţe plastice îmbracă elemente de rezistenţă, despărţituri, tîmplărie, parapete de scări, etc., agrementîndu-le aspectul şi alungînd monotonia rezultată din prefabricare. Ar fi de menţionat în acest sens foile de răşini sintetice

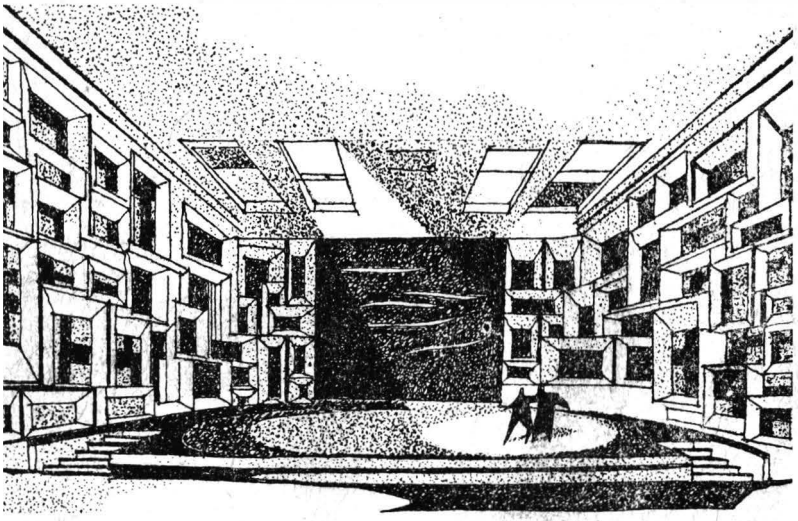

Proiect pentru Sala de spectacole a unei Case de cultură

pe suport textil sau pe hîrtie, înlocuind obişnuitele tapete.

În principiu, e preferabil ca efectele cromatice să provină din materiale colorate în masa lor. Cînd acest lucru nu este posibil, finisarea coloristică umedă (zugrăvelile şi vopsitoria) rămîne o completare indispensabilă. Vopselile de altădată au rămas însă în multe privinţe în urmă faţă de avalanşa de produse ale industriei chimice, în continuă dezvoltare. Superioritatea noilor fabricate, în care uleiurilor li se substituie solvenţi plastici şi emulsii în apă, nu constă

numai în calitatea tonurilor și în varietatea infinită a pigmenților sintetici, ci și în rezistența la atingere, la lumina solară, la umiditate a suprafețelor vopsite, ca și a zugrăvelilor, de multe ori lavabile.

Alături de alte întreprinderi românești, noul *Complex uzinal „Policolor"* de la *Dudești-Cioplea* fabrică tot felul de substanțe colorante, materiale pentru zugrăvit, emailuri sintetice etc., necesare decorației arhitecturale, pentru tîmplărie sau mobilier.

Cîteodată, materialul de finisaj superficial are o consistență mai mare, introducîndu-se în compoziție praf de cuarț, siliciu, azbest sau mica, amestecate cu materii plastice. Produsul mixt pentru zugrăveli numit *Plastvar* fabricat în Republica Socialistă România este o combinație de var și pigmenți minerali în emulsie sintetică.

Cînd e vorba de straturi mai groase de aplicat pe beton, pe zidărie sau tencuieli, este folosit cu succes produsul indigen numit *Marmoroc*. În acesta, marmura sau alte roci natural colorate, după ce se mărunțesc, sînt amestecate cu substanțe plastice, interesante efecte vizuale rezultînd și din granulație, și din diversitatea de nuanțe.

TRANSFORMAREA PERETELUI PRIN CULOARE

În ultimele două decenii, arhitecții români au început și continuă să folosească policromia din plin și cu curaj ca modalitate plastică și ca element animator la toate categoriile de clădiri : blocuri de locuit, edificii social-culturale și nu mai puțin în construcțiile din industrie și comerț. Nu este vorba de o modă nouă, trecătoare, ci de reluarea sub altă formă a unor vechi tradiții. Sînt cunoscute aplicările coloristice din antichitatea egipteană, caldeană și greacă, apoi cele de la romani și bizantini, precum și tonalitățile vii ale ceramicii arabilor, iar din perioadele Renașterii și Barocului, policromia obținută printr-o abundență de placaje de marmură.

Actualmente — ținîndu-se seama, firește, de condițiile geografice, de climat și obiceiuri — reînflorirea generală a culorii compensează în parte simplitatea arhitecturii noi, atenuînd monotonia datorită suprafețelor netede, lipsei de profiluri și de decorații în relief. Culoarea, al cărui atribut major e de ordin estetic, poate corecta, individualiza, sublinia și îmbogăți formele structurale ; ea introduce o notă de diferențiere între clădiri, izgonește monotonia arhitecturii tipizate.

În lumina recentelor cercetări, culoarea s-a dovedit a fi o formă de *energie radiantă*, putîndu-se determina lungimea radiațiilor și cantitatea emisă. Această energie dă naștere anumitor reacții senzoriale, producînd repercusiuni mintale și asociații afective. Factor de confort psihofizic, culoarea aplicată rațional, știin-

ţific a devenit un *element funcţional* care nu mai poate fi ignorat. Împletindu-se latura estetică cu aceea practică, există actualmente premisele unei adevărate *condiţionări a culorilor arhitecturale*, excluzîndu-se empirismul de odinioară.

În lume nu există nimic necolorat. Culoarea este percepută instinctiv, de la distanţă, pe cînd la sesizarea formelor şi a proporţiilor, aşezării sau direcţiilor intervine raţionamentul. După cum spunea cîndva pictorul francez Matisse, *„culorile pun în mişcare fondul senzual al omului"*. În realitate, ele au implicaţii mai vaste. Prin forţa sa, culoarea acţionează imediat, deşi efectele ei sînt mai puţin materiale decît senzaţiile olfactive, tactile sau acustice. Ea calmează sau irită, stimulează sau, dimpotrivă, stînjeneşte munca manuală, efortul intelectual, activitatea productivă, creatoare. În acest sens, dincolo de individ, culoarea arhitectonică prezintă interes pentru colectivitate.

Consecinţele igienice, economice şi, în sens mai larg, sociale, adăugate celor de agrement ale culorilor ambiante, au făcut ca, în arhitectură, policromia să depăşească sfera vizuală, artistică. Pe de altă parte, industria chimică a îmbogăţit paleta şi a accentuat acţiunea dinamogenă a culorilor, producînd o gamă nesfîrşită de coloranţi sintetici aplicabili în construcţii, de o eficacitate superioară vopselelor cu pigmenţi comuni de origine naturală.

*

Pictorul *Fernand Léger* scria că „transformarea zidului prin culoare constituie una dintre problemele cele mai pasionante ale arhitecturii prezente şi viitoare".

Coloritul acţionează asupra omului în trei feluri, şi anume : *pe cale fizică, psihică şi prin influenţe mixte.*

Efectele fiziologice ale culorii sînt cunoscute de mult. Vechiul simbolism cromatic, aplicat în trecut la multe edificii de seamă, a luat naştere tocmai din influenţa directă senzorială a unor culori cărora li se asocia o anumită semnificaţie.

Făcîndu-se experienţe, s-a dovedit că unele specii animale sînt categoric atrase sau îndepărtate de diverse lumini colorate. De asemenea, există vietăţi şi plante a căror creştere este influenţată de mediul colorat. Desigur, mai complexă, înrîurirea asupra simţurilor omeneşti a fost precizată prin teste cu lumini filtrate : lăsîndu-se să treacă prin ecrane speciale doar cîteva componente ale spectrului solar, se resimt, la persoanele expuse, atît mirosul, cît şi senzaţiile de gust, pe lîngă diferite alte reacţii de natură mai vagă.

Efectele fiziologice ale culorilor sînt puse la contribuţie şi în tratamentul unor boli, astfel luînd naştere în medicină o ramură numită *„cromoterapia"*. Vindecarea e urmărită prin zugrăveli şi vopsitorii anume alese pentru camerele pacienţilor sau supunîndu-i pe aceştia temporar unor lumini colorate. Rezultatele curative par neîndoielnice, independente de autosugestie.

*

Din punct de vedere psihologic (efectele menţionate mai sus sînt de ordin fizic), fiecare culoare produce o rezonanţă sufletească deosebită de a celorlalte. Efectele psihice sînt *directe, indirecte* şi *secundare*. Cele directe au caracter obiectiv, similar la majoritatea persoanelor. În acest sens pot fi citate ambianţele cromatice vii sau şterse, vesele sau triste, calde şi reci. În mod obişnuit, tentele pastelate, luminoase provoacă bună dispoziţie, pe cînd tonalităţile închise deprimă. Culorile din partea roşie a spectrului dau impresie de căldură, iar cele spre albastru de răcoare. Este vorba, firește, doar de o iluzie, şi nu de un fenomen termic, real.

Pe de altă parte, datorită impresiilor psihologice directe, unele culori au darul de a modifica — în aparenţă — dimensiunile arhitecturale, corectînd pe această cale înfăţişarea volumelor închise şi a suprafeţelor respective. Sînt nuanţe ce par că măresc întinderile murale pe care sînt aplicate sau că îndepărtează pereţii şi ridică plafoanele ; altele, din contra, creează simţămîntul că le micşorează sau că le apro-

pie. Coloritul bleu-verzui al cupolei interioare de la *Circul din capitală* mărește vizual, în înălțime, spațiul închis. În schimb la marele *Pavilion circular de expoziții* de lîngă Casa Scînteii, înalt de vreo 50 de metri, nu era nevoie de un artificiu cromatic de acest fel : culoarea cărămizie cu care a fost vopsită cupola pe dinăuntru a fost, așadar, fericit aleasă.

Tonalități diferind de la un perete la altul sau nuanțe albăstrii pe tavan, înșelînd ochiul asupra mărimii încăperilor, erau considerate ca ceva excentric cu cîteva decenii în urmă ; astăzi, astfel de iluzii optice au intrat în practica obișnuită și aceasta nu numai la clădiri de folosință obștească, ci și în locuințele modeste. Lungile coridoare ale unor instituții nu mai fac impresia de tunel nesfîrșit cînd pereții longitudinali opuși nu au aceeași culoare.

Efectele indirecte ale coloritului arhitectural asupra dispoziției sufletești sînt mai complexe, oarecum greu de definit. În nota subiectivă ce le caracterizează joacă mai mare rol asociațiile intelectuale și emotive, precum și variațiile de sensibilitate psihologică decît capacitatea persoanelor de a aprecia valoarea decorativă a unor compoziții cromatice. Examinarea preferințelor prin teste se face variind nuanțele alternativ după ora zilei, după anotimp și după starea de spirit momentană a celor supuși experimentării.

Efectele cromatice mixte psiho-fiziologice, obținute prin combinații de culoare și lumină, depind în bună parte de natura și intensitatea acesteia din urmă. Studiul respectiv se face asupra unor suprafețe vopsite luminate de surse variabile prin dozarea razelor solare și prin felurite mijloace de iluminat artificial, acordîndu-se o atenție specială chestiunii luminozității și strălucirii.

★

Criteriile științifice au început să aibă acces și în coloritul picturilor nu numai în cel arhitectonic. La fresce, ca și în tablourile de șevalet figurative sau abstracționiste, culoarea nu are o existență proprie, autonomă, ci este legată de forme, de compoziție. În

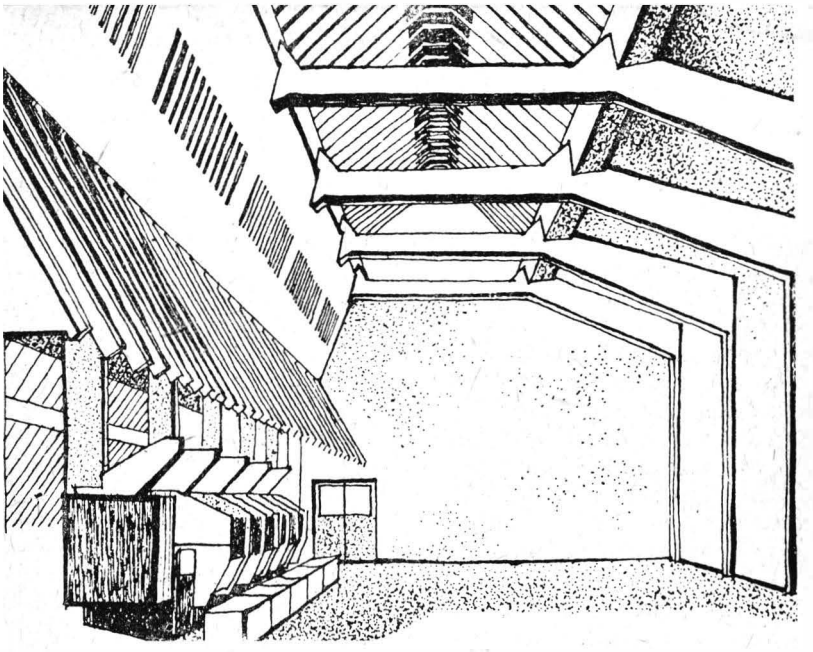

Hală de producție la Fabrica de lînă integrată, Constanța

trecut, uzul culorilor în pictură se baza pe cunoștințe empirice, pe ucenicia de atelier, beneficia de studiul lucrărilor marilor maeștri. Acum date teoretice și inovațiile din domeniul fabricației de noi substanțe colorante completează intuiția artistică. Exprimarea adîncimii compoziției, estompîndu-se tonurile după vechea tradiție, este tot mai rar respectată în pictura modernă. Capacitatea nuanțelor albăstrii de a sugera depărtarea sau folosirea culorilor calde în primele planuri, de pildă, și în general legile uzuale referitoare la raporturile dintre culori și spațiu nu mai sînt considerate ca imuabile. În arta reprezentării plastice au intervenit alte idei în legătură cu percepția vizuală și relația tonurilor.

Criticul nord-american de artă, decedat acum cîțiva ani, *Bernard Berenson* atribuia culorilor din pictură o influență organică, ele provocînd senzații de bună sau rea dispoziție corporală, după cum presupunea că formele din tablouri au o valoare tactilă

și compozițiile plastice spațiale, una respiratorie. Ar fi, poate, interesant de urmărit astfel de corespondențe și în estetica arhitectonică.

În pictură, deosebirile tonale sensibile, contrastele definite, puternice înviorează spiritul; tranzițiile gradate sugerează calm, sînt odihnitoare. Vioiciunea tentelor picturale, prospețimea acestora, cu luminozitatea și strălucirea lor, factori determinanți în influența lor senzorială și psihică, se pierd cu vremea; la tablourile vechi, culorile sînt adesea alterate, îmbîcsite, murdărite de praf și fum. Patina timpului valorifică edificiile, dar nu pictura căreia îi dă un aspect tern, întunecat, apreciat în mod greșit de unii ca mărind valoarea artistică a lucrării.

La vitrouri, cernîndu-se prin culorile transparente sau translucide ale sticlei, lumina le amplifică eficacitatea psihologică. Tot așa pe scenă, proiectoarele cu lumini colorate impresionează direct pe spectatori, le facilitează participarea la acțiunea dramatică mai lesne decît nuanțele decorurilor și ale recuzitei. De unde scenografia clasică se baza pe pictarea decorului, acum prevalează tonalitățile schimbătoare, mișcătoare, provenind din surse ascunse și acționînd asupra publicului pe calea mai directă a simțurilor. Fasciculele de lumină violetă exprimă simplist fiorul tragediei, tensiunea momentelor culminante, tristețea, desperarea; roșul proiectat aduce cu sine o notă exaltantă, de agitație, pe cînd printr-un val de lumină verde e creată o atmosferă de liniște; cît despre nuanța de galben, ea produce veselie în scenele comice. Pe de altă parte, decorurile la care se folosesc vopseli cu pigmenți luminiscenți activați prin lumină ultravioletă constituie o inovație răspîndită pretutindeni, completînd cu o notă feerică potențialitățile psihologice ale coloritului teatral.

Cinematografia, de asemenea, face larg uz de calitățile emoționale ale culorilor, de capacitatea lor de sugestie imediată. Tonalitatea generală a peliculei, luminozitatea sau coloritul întunecat, paleta vie sau ștearsă, precum și predominanța anumitor tonuri sînt modalități expresive de mare eficiență psihologică în

film. Interpretarea coloristică a scenariului, dozarea nuanțelor (obținută prin filtre speciale) spre a se exprima anumite idei sau sentimente îmbogățesc posibilitățile de redare a stării sufletești a personajelor. Efecte cromatice pot intensifica dramatismul unor secvențe sau accentua nota optimistă urmărită.

Jongleria de culori și lumini de la spectacole este aptă de a sugera indicații interesante și la punerea în valoare a anumitor săli publice.

★

Dacă în pictură, pe scenă sau la cinema, efectul culorilor este momentan, nu același lucru se petrece în arhitectura de interior. Aici calitățile lor energetice și psihologice acționează vreme îndelungată, dobîndind valori mai precise prin acumulare. Așadar, așanumita *„dinamică a culorilor"* nu mai poate fi ignorată la finisarea încăperilor și, mai ales, cînd se amenajează *locul de muncă.*

În nenumărate ateliere și hale industriale din țară, simpla spoială, cenușiul obișnuit și culorile șterse, cu monotonia lor deprimantă, atmosfera sumbră, mohorîtă tind să rămînă o amintire a trecutului. Pentru confortul, igiena și eficiența muncii se introduce peste tot o *policromie funcțională.* Pereții, plafoanele, pardoseala și tîmplăria capătă acum nuanțe variate și plăcute. În general tonurile calde favorizează activitatea. Culori vii se folosesc la vopsitul mașinilor, utilajului, sculelor și instalațiilor. Rezultă astfel mai bune condiții vizuale, e micșorată încordarea muncitorilor. Atenuîndu-li-se oboseala nervoasă, lucrul devine mai puțin penibil sau periculos, sînt împuținate absenteismul și accidentele, se reduc erorile de fabricație, rebuturile și deșeurile.

Stimularea productivității și creșterea securității muncii printr-un mediu coloristic rațional au fost pretutindeni confirmate prin statistici. Deși mai greu de evaluat, foloasele înregistrate în moralul lucrătorilor nu sînt mai puțin evidente.

Nuanțele optime se aleg pe baza încercărilor făcute în *stații speciale de experimentare,* ținîndu-se seama

în primul rînd de procesul tehnologic şi de natura pieselor fabricate. În afară de rare excepţii, igiena văzului şi economia la iluminatul electric dictează zugrăveli şi pardoseli deschise. Acolo unde sînt confecţionate obiecte colorate se recurge la tonuri complementare pentru pereţi şi tavane. Acestea din urmă cer totuşi nuanţe închise cînd e vorba de a pune în relief produse lucioase şi a se uşura manipularea acestora.

Vîrsta şi sexul celor ce lucrează sînt alte criterii de luat în consideraţie. S-a constatat, de pildă, că bărbaţilor le convin, în sălile de producţie, mai degrabă nuanţe dominante bătînd în albastru, pe cînd muncitoarele se simt bine într-o ambianţă roz.

Pentru maşini, experţii recomandă drept culori de bază : bleu, verde, galben şi alb. Părţile lor mişcătoare, periculoase urmează a fi vopsite în roşu sau portocaliu, iar cele tăioase îşi păstrează luciul metalic, natural.

Destinderea în sălile de odihnă ale uzinelor, în cantine, ca şi în cluburile anexate, beneficiază, de asemenea, de o atmosferă cromatică potrivită, fireşte diferind de aceea a atelierelor. În noua arhitectură industrială din ţară se dă culorii importanţa cuvenită. Astfel, spre a nu cita decît un exemplu, la *Combinatul siderurgic Galaţi,* pentru finisajele interioare şi exterioare, a fost făcut un studiu cromatic special, amănunţit, cu propuneri de culori pentru pereţii, tavanele şi pardoselile halelor de producţie, ca şi pentru faţadele diferitelor corpuri clădite.

Cît despre birourile moderne, fie ele administrative sau tehnice, anumite nuanţe măresc randamntul muncii intelectuale desfăşurate acolo. Tot aşa, în învăţămînt, activitatea cerebrală se resimte de modul cum sînt zugrăvite şi vopsite sălile de cursuri, de conferinţe sau bibliotecile. Unele nuanţe stimulează capacitatea de asimilare a cunoştinţelor ; altele afectează memoria sau raţionamentul, întîrziind oboseala. Nuanţele albăstrii şi verzui predispun la atenţie şi susţin disciplina studiului. Sînt în general de evitat suprafeţele albe sau negre, dar mai ales cafeniul, mult

folosit în trecut la vopsirea lemnăriei, fiind dovedit că această culoare stînjenește efortul intelectual.

În spitale, policlinici și dispensare s-a renunțat treptat la albul monoton din interioare, de care se lega înainte un simțămînt de neliniște la bolnavi. Această stare psihică se atenuează prin nuanțe pastelate, delicate, care reconfortează moralul pacienților, favorizîndu-le optimismul. Ambianța policromă este, așadar, nelipsită azi la toate noile unități sanitare ridicate în Republica Socialistă România, ca și la reamenajarea celor existente, dîndu-se o atenție specială secțiilor de psihiatrie, unde un colorit potrivit studiat își dovedește în plus virtuți curative.

★

Calitățile funcționale ale culorii găsesc firește aplicare și în locuințe. Ținîndu-se seama de predilecțiile locatarilor, de sensibilitatea lor estetică, alegerea nuanțelor din apartamente nu mai poate fi lăsată la întîmplare. Încăperile expuse spre nord necesită, de pildă, zugrăveli în tonuri calde, pe cînd, dimpotrivă, la camere cu orientare sudică sînt indicate nuanțe reci. În primul rînd trebuie însă luat în considerare microclimatul regiunii. Bucătăria de un alb anonim, impersonal, simbolizînd curățenia, aparține ideilor depășite : și ea este acum invadată de culoare. Nu numai zugrăveala, vopsitoria ușilor și a ferestrelor, dar și mobilierul, utilajul și vasele, pînă și cîrpele de șters variat colorate creează un mediu mai îmbietor, mai vesel pentru gospodină.

Coloranții sintetici încorporați în materialele plastice servind la confecționarea echipamentului casnic, precum și la finisajul și mobilierul localurilor publice au extins gama posibilităților coloristice de a agrementa viața de toate zilele.

La sediile social-culturale, politice-administrative, la dotările sportive, precum și în localurile de tot felul (baruri, restaurante, săli de dans, în sălile de spectacole sau de club) se obține prin policromie o atmosferă potrivită destinației, armonizîndu-se culorile zu-

grăvelii cu nuanța lambriurilor, mobilierului, tapițeriei etc. Cîteodată materialele de finisaj interior se caracterizează prin vioiciunea tonalității. În acest sens, apare foarte reușit placajul de ceramică albastră, care îmbracă estrada de la *Sala mică de concerte a Palatului Republicii Socialiste România*. Catifeaua verde tapisînd în întregime pereții marii săli anexate aceluiași edificiu are, în schimb, un ton mai potolit. Furnirul roșiatic face ca *sala U.G.S.R.* din strada Lipscani să apară întreagă ca o cutie de lemn prețios. De nuanță mai deschisă, dar foarte plăcută este interiorul de culoarea tutunului de la *Cinematograful „Luceafărul"* din fața Spitalului Colțea din capitală.

La amenajarea sălilor publice și chiar în locuințe, nuanțele pot fi acum combinate just și armonizate în mod oarecum științific. Deși nu s-a ajuns la acorduri atît de definite ca în muzică, anumite principii rezultînd din recente cercetări *cromopsihologice* alcătuiesc un îndreptar la îndemîna arhitecților și decoratorilor, fără, firește, ca acest mijloc ajutător să se substituie gustului, experienței lor vizuale, concepției lor artistice.

Sala mică de concerte din Palatul R.S.R.

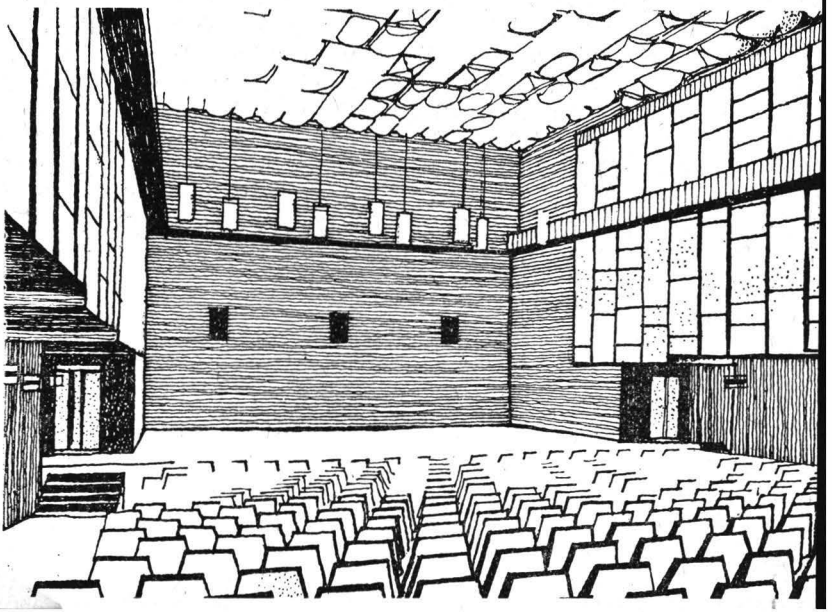

Pentru a se exclude distonări la amenajări interioare au fost puse la punct anumite sisteme de armonizare. Astfel, în străinătate s-au stabilit *Coduri de coordonare a nuanțelor*, pe baza unui număr redus de culori fundamentale. La această normare au aderat numeroase uzine de mobilier, de tapete, covoare, perdele etc., iar fabricatele respective poartă atașate un tichet pentru identificarea *culorii-standard* căreia aparțin. Cumpărătorii de accesorii casnice și decorative pot de asemenea consulta dicționare și manuale de culori, precum și așa-numite *indexuri de armonizare*, unele dintre acestea din urmă posedînd *selectoare automate*. Cît privește *analizatorul electronic al culorilor*, aparat mai complicat, el este rezervat specialiștilor.

Ca factor arhitectonic, culoarea este utilizată în trei moduri principale : prin straturi subțiri aplicate pe suprafețe (zugrăveli și vopsitorii), prin prezența ei naturală în unele materiale sau introducînd-o sub formă de pigmenți în masa produselor artificiale și sintetice. Pe lîngă aceasta, în arhitectura contemporană capătă o însemnătate crescîndă *combinația de culoare și lumină*. Geamuri ușor colorate pot corecta calitatea luminii solare, pe cînd numeroase alte mijloace accesorii sînt la dispoziție spre a se spori eficacitatea coloristică în interioarele iluminate artificial.

Forța vie a culorii e mărită, amestecîndu-se în vopsea pulberi fluorescente ; unele dintre acestea strălucesc în întuneric, fiind activate prin surse ascunse de raze ultraviolete, dar există și altele sensibile la lumina zilei. Astfel de substanțe luminiscente nu se înglobează numai în zugrăveli, în vopsitorie și în pictura frescelor, ci și în coloranții fibrelor textile naturale sau sintetice folosite în tapițerie. Draperiile unor localuri publice, de pildă, par țesute din lumină, încîntînd privirile, creînd o atmosferă binevenită pentru relaxare.

În viitorul apropiat se va trăi într-o lume tot mai policromă, folosindu-se multiplele efecte ale coloritului funcțional îmbinate cu acelea de ordin decorativ dintotdeauna.

MOBILIERUL TREBUIE SĂ SERVEASCĂ, NU NUMAI SĂ FIE PRIVIT

Orice interior prezintă o complexitate de imagini vizuale : elemente ale structurii asociate cu altele funcţionale sau decorative, mobilier şi diferite obiecte alăturate, suprapuse optic în încăpere, de cele mai multe ori neordonat. Cazul unei înfăţişări omogene, cu concordanţă între mobilă, liniile şi finisajul arhitecturii se întîlnesc mai rar. Preocupări de coeziune plastică, bazate pe elemente special studiate conform principiilor proximităţii, similarităţii sau contrastelor, amenajări alcătuind adevărate compoziţii de ansamblu sînt restrînse la anumite edificii şi localuri publice.

După cum se consideră de mult că uneltele au fost iniţial, în zorii civilizaţiei, nişte prelungiri ale mîinii, *Lewis Mumford* a emis în mod asemănător ideea că adăpostul ar constitui un fel de extindere a pielii umane. În adăpostul de azi, mobilierul şi accesoriile prezintă o confruntare acută între tehnologie şi agrement.

Înăuntrul clădirilor, *„factorul om"* iese la iveală mai degrabă decît în exteriorul lor. În prezent, un consum ridicat de energie caracterizează o existenţă cotidiană grăbită, mai mecanică, mai complicată dacă nu mai profundă ca înainte. După cum scria *Le Corbusier,* ritmul actual de viaţă desfiinţează obiceiuri statornicite de veacuri, creînd altele noi *(Manière de penser l'urbanisme).*

În arta de a trăi igienic, echilibrat, o parte însemnată în muncă şi relaxare revine mobilei contemporane. Aceasta, la fel ca şi noile instrumente de lucru,

insinuîndu-se în gesturile devenite mașinale, ca și în reflexele fiecăruia, influențează cadența acțiunilor omului, intervine în felul său de comportare, după cum mobilierul și utilajul de altădată răsfrîngeau tihna patriarhală ce domnea pretutindeni.

Ca modernitate a amenajării, multe instituții și localuri publice de orice categorie au luat-o, desigur, înaintea locuințelor. Totuși, de cînd știința se ocupă de modul ei de funcționare, și locuința a suferit o mutație corespunzînd condițiilor fizice și psihologice schimbate. Aplicîndu-se noile invenții, s-au stabilit în interior premisele unei microambianțe inedite. Unele dintre elementele ei se dovedesc a fi propice muncii acasă, altele facilitează odihna mintală în completarea celei biologice, de recuperare a puterilor.

Îmbogățirea tehnică a casei, pe lîngă că aduce cu sine confort și eficiență, are o însemnătate vizuală care nu trebuie subestimată. Arhitectul italian *Gio Ponti* declara recent, la inaugurarea unei expoziții internaționale de arte menajere, că *„mobilierul servește spre a fi utilizat, dar și spre a fi privit"*.

În toate epocile, mobila a purtat amprenta raportului dintre om și mediu, a situației economice, a felului de trai, a climei locale, ca și a stadiului tehnic al vremii. Pe lîngă implicațiile sale sociale, amenajarea clădirilor exprimă și un moment de cultură, fiind influențată de curente artistice, care, dacă au fluctuat rar în trecut, se schimbă destul de des în timpurile noi.

★

Piesele de mobilier, condiționate actualmente mai mult ca oricînd de anatomia umană, trebuie să corespundă destinației, formei și dimensiunilor încăperilor pe care le ocupă. Într-adevăr, mobila nu constituie o entitate autonomă, ci depinde de spațiul la dispoziție.

Distrugerile celui de-al doilea război mondial și creșterea populației au făcut ca spațiul locuibil să fie pretutindeni economisit. În țară, din nevoia de a se satisface în mai mare măsură cererile, prin H.C.M. nr. 1650 din 29 iulie 1968, s-au stabilit patru noi ca-

tegorii de locuințe realizate din fondurile de stat. Cu acest prilej au fost diferențiate suprafața, confortul, dotarea, ca și finisajul interior. Micșorîndu-se numărul și mărimea camerelor, obișnuitele garnituri de mobilier din comerț nu-și mai găsesc folosința la astfel de apartamente. Ca atare s-au studiat alte tipuri de mobilă, punîndu-se acentul pe piese cît mai reduse ca volum, unele rabatabile sau pliante, recurgîndu-se și la scaune, care se pot strînge și depozita unele peste altele în așa fel ca să rămînă și locul de mișcare necesar.

Respectînd armonia cu arhitectura, simplitatea tipică a mobilei contemporane a fost obținută esențializîndu-i-se formele : printr-un proces de epurare s-au eliminat vechile adăugiri ornamentale, suprafețele netede păstrînd integritatea materialului folosit.

La amenajările interioare moderne își găsește o aplicare concretă, practică ceea ce gîndea *Brâncuși* în privința operelor plastice, și anume că *„simplitatea nu este un scop în artă, dar se ajunge la simplitate fără voie, apropiindu-ne de esența reală a lucrurilor"*.

Ca trăsături predominante, mobila tinde acum mai degrabă către orizontalitate, cu consecințe în înfățișarea încăperilor. Piesele joase și lungi ridică aparent plafonul camerelor, avantajează vizual cubajul lor redus, creînd o senzație de spațiozitate, pe cînd mobilierul înalt, masiv, sculptural dinainte dădea naștere nu rareori unui simțămînt de apăsare.

Ar fi de reamintit că, în lunga evoluție a civilizației, la mobilier n-a existat noțiunea de modă trecătoare : același tip de mobilă se menținea veacuri de-a rîndul sau suferea puține modificări. Ritmul schimbărilor s-a accelerat însă în vremea modernă, mai cu seamă în secolul al XX-lea înregistrîndu-se o serie neîntreruptă de înnoiri.

După primul război mondial a apărut în cîteva țări *mobila rațională*. Era vorba de o adevărată revoluție în modul de a închipui obiectele uzuale, scăpate de îngrădirile tradiției, libere de orice idee preconcepută.

Pieselor inedite proiectate în Germania, la *Institutul Bauhaus*, le-a urmat mobila prezentată de *Le Corbusier* la Pavilionul revistei *„Esprit nouveau"* de la Expoziția internațională de artă decorativă din Paris din 1927, inovațiile în mobilier răspîndindu-se apoi pretutindeni.

După mobila statică, de o geometrie angulară, nesimetrică, după faza jocului de cuburi, cînd linia dreaptă triumfase asupra curbelor, s-a revenit mai tîrziu la rotunjimi, la forme mai puțin dure. Actualmente, în căutarea unui stil. preciziei i se adaugă suplețe și modelaj, o tendință dinamică, o notă de umanizare.

Nepretîndu-se unor formule fixe, rigide, mobila nouă ia mereu alte aspecte, deși nu în același ritm ca tipurile de automobile sau ca moda vestimentară. Piese inedite apar adesea în țară, ca și în străinătate ca urmare a unor studii și cercetări în legătură cu posibilitățile materialelor noi și datorită perfecționărilor în tehnica de execuție.

Totuși, tendința de inovare la amenajarea interioarelor este relativ frînată de faptul că mulți oameni se dezbară greu de idei moștenite. Neținînd seama de evoluția necesităților domestice, de premisa că viața se cere trăită cu timpul ei, într-un cadru contemporan și nu anacronic, unii rezistă, în anumite privințe, progresului. Aceasta explică preferințele ce mai persistă pentru mobila convențională, imitată servil după aceea de epocă, de care lumea rămîne atașată din punct de vedere sentimental, emotiv.

Pretutindeni, în apartamentele proiectate după normele și criteriile cele mai moderne, numeroși sînt aceia care, cu idei romantice și gust neselectiv, pun mobile de mult depășite și de timp și ca funcție, dar considerate simbol de prestigiu, alături de altele de factură cu totul nouă.

Din contrastul dintre trecut și prezent rezultă o nepotrivire plastică dăunătoare impresiei de unitate. Valoarea vizuală a omogenității de ansamblu, a concordanței de stil nu este apreciată cum se cuvine.

Pe de altă parte, dacă în principiu, în arhitectură, la soluționarea de teme universale se poate năzui spre forme autohtone proprii, preconizîndu-se, la anumite clădiri, o întoarcere la spiritul tradiției, lucrul apare mai dificil cînd este vorba de mobilier. Cu toate greutățile la imprimarea unui specific românesc, sînt fabrici din țară care, în scopul de a-și mări sortimentul, își îndreaptă atenția și în această direcție. Astftel, *Fabrica de mobilă din Bacău* a anunțat la un moment dat că lansează o garnitură de hol în stil național.

★

Prima condiție impusă noilor tipuri de mobilier pentru locuințe sau birouri, precum și la conceperea utilajului accesoriu, este *relația instrumentală obiect-om*. Pierzîndu-și prioritatea existentă în trecut, efectul decorativ rămîne subordonat așadar rațiunilor de comoditate, de cruțare a oboselii, de înlesnire a odihnei.

Prin studiul unor variații pe teme dintotdeauna, dar reluate cu noi criterii, efecte estetice inedite reies din perfecționări tehnice, din ingeniozități în folosirea materialului, dintr-un finisaj deosebit sau din combinații cromatice variate. O adevărată invenție cer numai funcțiile inexistente anterior. Totuși nu sînt excluse inovări radicale nici la piese de mobilier servind unei tematici milenare.

Confortul șederii rămîne de mare importanță, o bună parte a activităților omenești avînd loc în postură statică. De aici interesul acordat formei scaunelor, fotoliilor și canapelelor astăzi studiate pe baze antropometrice. Un exemplu interesant îl constituie *fotoliul scoică*, în mare favoare, universal răspîndit, frapant prin aerul său de modernism acut, practic prin formele sale învăluitoare, confortabile.

Mai revoluționare încă sînt *fotoliile pneumatice*. Acestea, croite din foi de material plastic, se umflă injectîndu-se în interior un amestec gazos sub presiune, luînd astfel forma concepută de arhitectul devenit sculptor. Dezumflate, ele pot fi transportate într-o valiză.

Cît despre mobilierul înzidit, încorporat structurii, el condamnă la nefiinţă dulapuri tradiţionale, biblioteci, bufete etc. Formînd pereţi despărţitori, încastrarea murală a mobilei afectează însăşi forma încăperilor, reducînd din suprafaţa necesară. În această direcţie s-a mers şi mai departe, concepîndu-se chiar *pereţi echipaţi* susceptibili de deplasare, alunecînd în întregimea lor, schimbîndu-se astfel, după voie, distribuţia iniţială a locuinţei, ca, de exemplu, la nişte blocuri experimentale executate *la Bacău, în Ansamblul de locuit din Parcul Libertăţii.* Mărindu-se sau micşorîndu-se camera de zi sau dormitoarele, astfel de locuinţe cu împărţeala flexibilă, elastică alcătuiesc un pas înainte spre *mobilitatea arhitecturii* în general, preconizată de către unii proiectanţi de avangardă.

În organizarea confortabilă a vieţii cotidiene, dulapurile în zid uşurează curăţenia, nemaiexistînd spaţiul dinapoia şi dedesubtul mobilei obişnuite. Vizual, ele evită întreruperile create de piesele de mobilier adosate pereţilor; dispare, de asemenea, şi neregularitatea suprafeţelor aparente din pardoseală. Rezultă o impresie de calm, odihnitoare pentru ochi, în contrast cu senzaţia de dezordine sau de îngrămădire înregistrată în trecut.

★

Unii atribuie standardizării pierderea individualităţii interioarelor moderne. Dar ei scapă din vedere că şi mobilierul de stil, repetat înainte pe cale artizanală, produs apoi în mari cantităţi în uzine, era stereotip. *W. Gropius* arată că *„standardizarea nu este o piedică în dezvoltarea civilizaţiei, ci, dimpotrivă, unul dintre atributele ei imediate. Repetarea aceloraşi lucruri pentru aceleaşi scopuri exercită o influenţă stabilizatoare şi civilizatoare asupra minţii umane" (The new architecture and the Bauhaus).* În cartea sa *Scope of total architecture,* vorbind despre nevoia socială a tipizării, el consideră concepţia de standard ca *„un titlu cultural de onoare".*

Necesităţilor-tip, cum le numea *Le Corbusier,* urmează să le corespundă obiecte-tip, bazate pe legile

funcției și ale economiei. În prezent, la soluționarea plastică a pieselor de utilaj domestic se pune accentul pe caracterul echilibrat al formelor, pe proporții, pe silueta expresivă. Lăsîndu-se volumele cît mai pure, au precădere : sensul funcțional, sugerarea eficacității, maxima precizie a detaliilor. Rigoarea formală cauzată de simplitatea volumetrică e compensată prin culoare și îndeosebi prin finețea execuției. Cît despre uniformitatea de aspect, ea se atenuează în anumită măsură, înmulțindu-se variantele aceluiași prototip.

Actualmente nu este vorba doar de o modă care, dusă pînă la ultimele ei consecințe, face să dispară decorația în relief. Concepția mobilei ca un obiect de artă este depășită. Raționea sa fiind de a servi, funcția mobilierului nu trebuie în nici un caz sacrificată aparenței. La aceasta se adaugă, din punct de vedere practic, faptul că, produs de mașină, ornamentul complică procesul tehnologic. Pe de altă parte, contează mult și ușurința de curățire a suprafețelor netede.

În faza inițială a uzinării în serie a mobilei și a obiectelor de uz casnic, preocupările estetice au avut un punct de plecare greșit. Reproducîndu-se prin sisteme mecanice motive decorative din diverse stiluri, se ajunsese, de pildă, la aberația unor ornamente florale sau alegorice turnate în metal sau executate din carton presat. Revoluția industrială era însă sortită, cum s-a văzut mai tîrziu, să producă lucruri de o eficacitate vizuală cu totul proprie.

La modernizarea echipamentului casei, expresivitatea derivă în bună parte din tehnologia confecționării. Așa cum scria *Herbert Read* în introducerea cărții sale *Art and industry*, *„adevărata problemă nu este de a se adapta producția de mașină la normele estetice ale artizanatului, ci de a se elabora noi norme estetice pentru noile metode de producție"*.

Estetica industrială cunoaște o perioadă fertilă, este pretutindeni în mare avînt. În țară, comisiile speciale de avizare din cadrul cîtorva ministere, verificînd calitatea fiecărui obiect de uz curent, acordă

Salon într-o locuință de modă veche

cea mai mare atenție înfățișării prototipurilor prezentate de fabrici.

Materialele noi și elementele semifabricate folosite la mobilierul contemporan — considerat de unii comun și neartistic — nu implică o monotonie seacă, nu exclud posibilități de diversificare. În trecut, un obiect era cu atît mai prețuit cu cît se executa mai greu ; contau în primul rînd îndemînarea manuală, abilitatea, virtuozitatea personală a meșteșugarului versat. Astfel de criterii de apreciere s-au demodat de cînd, peste tot, lucrul migălos de mînă e înlocuit prin mașini.

Resursele noilor materiale și tehnici sînt apte de a mijloci între finalitate și formă : piese de mobilă și obiecte curente, revalorizate expresiv pot conferi ambianței intime a locuinței, ca și aceleia mai vaste a localurilor destinate colectivității, un nou sens psihologic, indicînd pînă la un punct gradul actual de cultură.

★

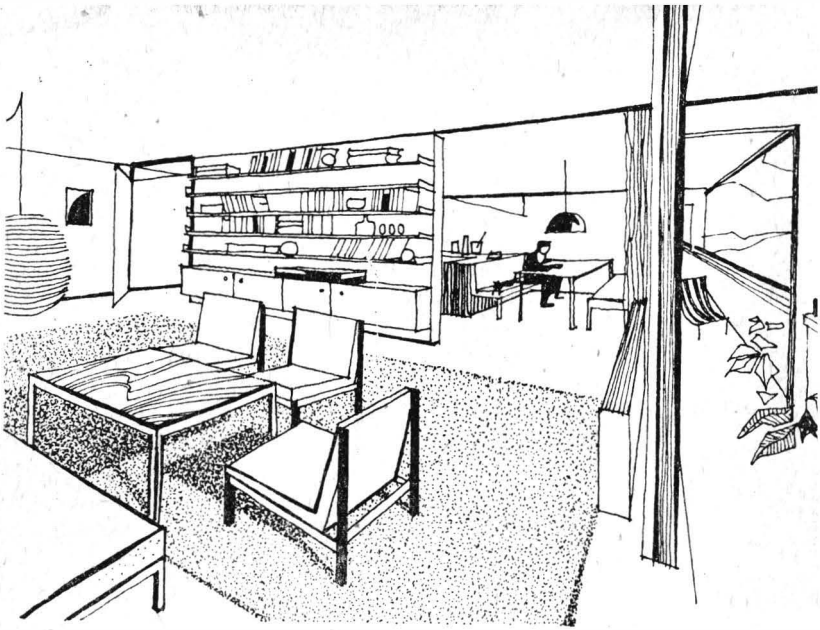

La finele secolului trecut și începuturile celui prezent, mobilierul întrunea neajunsul unor dimensiuni prea mari cu lipsa de comoditate, iar aspectul sculptural adesea greoi era îmbinat cu dificultatea întreținerii. Corform gustului de atunci, tendința de împodobire excesivă caracteriza atît interioarele de lux, cît și pe cele modeste care încercau să le imite. Dimpotrivă, mobila actuală cuprinzînd piese puține, strict dimensionate și avînd la bază standardizarea unor tipuri caracterizate prin logică funcțională și constructivă, urmărește să corespundă cît mai bine scopului celor ce le folosesc.

În locuințe, pentru mobila adosată la perete, e preferată aceea compusă din elemente care — datorită dimensiunilor modulare — pot fi grupate după voie și schimbate între ele, formînd cîteva combinații. Acest *mobilier multifuncțional,* pe lîngă avantajele practice evidente, oferă și o varietate de aspect. Ca pildă de maleabilitate, rezultînd din feluritele modalități de asamblare, e de citat *peretele-bibliotecă.* Este

un complex autentic modern cu elementele sale (poliţe, sertare şi corpuri închise) susţinute de bare verticale de lemn sau metal, alteori fixate prin alăturare şi suprapunere. Industria din ţară produce cîteva tipuri de astfel de mobilier, alcătuind ceea ce se numeşte un *perete activ*. Participînd la decorul intern, el cuprinde părţi închise, destinate depozitării de îmbrăcăminte sau de obiecte menajere, precum şi rafturi libere spre a se pune în valoare cărţi, bibelouri etc.

Diferenţa de compartimentare la mobila combinată merge şi mai departe cînd ea are şi părţi rabatabile. De exemplu, pentru echiparea garsonierelor, fabricile româneşti pun la dispoziţie tipuri de *dulap-bibliotecă-pat-masă* dintr-o singură bucată. O mobilă cu atîtea utilizări necesită piese rabatabile în uşi, precum şi în adîncimea ei (ar fi de amintit că mobilier articulat pentru economisirea de spaţiu există din cele mai vechi timpuri : un pat pliant de lemn a fost găsit şi în mormîntul lui *Tutankamon* din *Valea Regilor*, la *Luxor*, în *Egipt*).

Apartamentele au fost întotdeauna şi sînt încă în majoritatea cazurilor oferite locatarilor ca un adăpost gol, unde ei îşi aduc cele necesare gospodăriei. Dar pe alocuri proiectanţii se preocupă de o dotare mai completă. Pe lîngă dulapurile în zid, devenite ceva comun peste tot, se insistă şi asupra elementelor active ale locuinţei, asupra utilajului fix, servind la curăţit şi întreţinere, la prepararea mîncării, la spălat etc.

Astfel, în străinătate se întîlneşte tot mai des bucătăria echipată în întregime de constructori cu aparate electro-mecanice şi termice grupate conform cu succesiunea normală a operaţiilor culinare : pregătirea alimentelor, gătitul lor la foc şi curăţirea vaselor. Primează tendinţa de a se combina diferitele aparate într-o singură unitate, acţionînd ca o piesă complexă în locul frigiderului, spălătorului de vase şi maşinii de gătit, concepute şi amplasate, de obicei, separat. Fireşte, acest gen de bucătărie bine organizată ca tehnică a muncii este, deocamdată, o dotare relativ scumpă. Dar prin uzinarea în serie costul aparaturii combinate e în descreştere.

La camerele de baie, prefabricarea spațială a început mai de mult. În diferite țări se furnizează în mod curent, la prețuri accesibile, încăperi cuprinzînd toate obiectele sanitare fasonate dintr-o bucată și făcînd corp cu pereții finisați în care se găsesc îngropate conductele respective.

★

Luîndu-se în considerare campania de construcții de hoteluri, de moteluri și cabane, cerute de progresul turismului din țară, se fac studii speciale pentru mobilarea lor. Spațiul atît de riguros calculat face ca în camerele de hotel să nu convină garniturile obișnuite de dormitor. La noua aripă a *Hotelului „Carpați" din Brașov*, mobila cam masivă s-a dovedit a fi dezavantajoasă. În locul unor piese greoaie e nevoie de o mobilă cît mai simplă, susceptibilă de a crea o impresie de spațiozitate. Bune rezultate dau în această privință piese combinate cum este aceea compusă din toaletă, masă de scris și portbagaj de la *Hotelul „Ceahlăul" din Piatra Neamț*.

Lemnul rămîne, după milenii de întrebuințare, materialul de predilecție pentru producția de mobile, dar în tehnica folosirii sale au intervenit nenumărate perfecționări. După cunoscutele sisteme de îndoire, după apariția de noi tipuri de placaje, se generalizează în uzinele de mobilier procedee ca : laminarea, mularea, matrițarea și alte operații în care lemnul intră în combinație cu substanțe plastice.

La unele categorii de mobilă, lemnul este acum serios concurat de metale. Dar acestea sînt cu totul altfel utilizate decît în maniera de multe ori improprie de altă dată.

Mobilierul metalic contemporan de construcție tubulară a fost inventat după primul război mondial de arhitectul *Marcel Breuer*. Numeroși alți arhitecți, precum și decoratori și-au adus apoi contribuția, promovînd acest gen de mobilă tipic modernă.

Le Corbusier, la începuturile carierei sale, a imaginat variate modele de mobilier metalic comode și

practice, potrivite anatomiei corpului uman. Ulterior, prin 1952, a revenit, limitînd folosirea metalului la anumite cazuri, din considerentul că totuşi lemnul rămîne îndeosebi în locuinţă un material mai prieten omului, la fel ca şi în construcţii piatra.

Peste tot se folosesc în general ţevi de oţel obişnuit, protejate prin nichelare sau cromaj ; alteori ele sînt vopsite sau îmbrăcate în pojghiţe din substanţe plastice. Superioare calitativ, tuburile de oţel inoxidabil şi alte piese din acelaşi material, asigură mobilierului metalic o frumuseţe deosebită.

Pe lîngă ţevile cu secţiune circulară uzuale, nu lipsesc nici alte profiluri, ca, de pildă, tuburile pătrate alcătuind scheletul fotoliilor din holurile de la *Hotelul Nord* din capitală.

De execuţia în metal beneficiază foarte mult mobilele articulate, rabatabile, turnante, basculante. E de observat că părţile mişcătoare, piesele transformabile în care prevalează factorul mecanic înlătură caracterul

Restaurantul „Perla" — Bucureşti

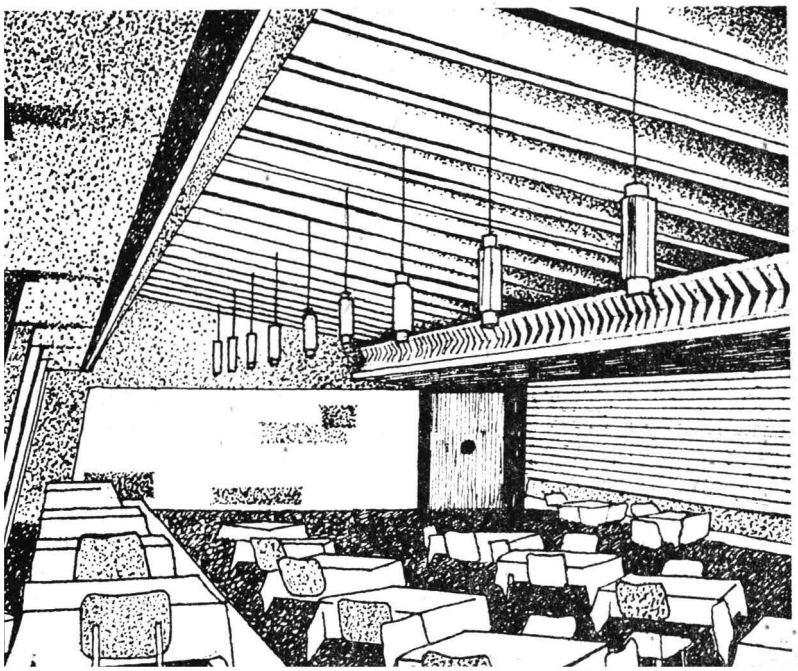

Bar la Braseria de pe Magistrala Nord-Sud a capitalei

de obicei static al mobilierului, prilejuind un dinamism corespunzător spiritului epocii.

Creaţie a civilizaţiei industriale, structura tubulară a dat naştere unui stil care nu se aseamănă cu nimic din ce s-a produs în trecut în domeniul mobilei. Deşi a ajuns la banalizare, mobilierul din ţevi metalice din holuri, bâruri, restaurante, precum şi din policlinici, spitale etc. prezintă interes vizual mai cu seamă cînd e executat din calităţi de oţel potrivite diferitelor destinaţii, folosindu-se procedee perfecţionate de tăiere, de îndoire şi polizare.

Înlocuind oţelul, aluminiul şi aliajele sale se răspîndesc tot mai mult în industria de mobilier. Pe

lîngă faptul că sînt ieftine şi lesne de deplasat, piesele de mobilă din metale uşoare se caracterizează prin durabilitate şi prin cerinţe minime în ce priveşte întreţinerea, iar anodizarea superficială conferă aluminiului, cu cheltuială redusă, o pojghiţă colorată de efect decorativ.

★

În ocupaţiile profesionale sedentare, mobilierul metalic, cu înaltul său nivel de tehnicitate şi confort, a inaugurat o eră nouă, asigurînd acelora ce prestează muncă de birou un ritm ordonat, cu consecinţe în mărirea randamentului.

Ţinîndu-se seama de activitatea predominantă în fiecare încăpere administrativă sau tehnică, modelele de mobilier sînt determinate după datele noii discipline ştiinţifice, *Ergonomia*. Oferind corpului omenesc o poziţie igienică, uşurînd, automatizînd în anumită măsură mişcările de executat manual, ele favorizează indirect procesele intelectuale de atenţie, de concentrare, de percepţie inerente muncii de birou, într-o acţiune unificată a corpului şi a minţii.

Sînt piese cum este cazul cu dulapurile metalice cu clasoare pe rulmenţi din bile, care — ca mecanism — constituie un fel de maşini, pildă de funcţionalitate modernă.

Tipurile perfecţionate de mobilă de metal şi echipamentul accesoriu de birou confecţionat din acelaşi material sînt instrumente de lucru simbolizînd eficienţa şi dinamismul. Ele au produs o revoluţie *funcţional-estetică*, înlăturînd înfăţişarea învechită din interioarele clădirilor administrative dinainte.

Noua mobilă metalică s-a impus prin meritele sale şi în învăţămînt. Ea a pătruns astfel în şcolile şi institutele de toate gradele (în săli de cursuri, de conferinţe, în biblioteci etc.), fără a mai vorbi de laboratoare unde îşi găseşte locul cu precădere, creînd pretutindeni o atmosferă reînnoită de eficacitate şi modernism.

În locuințe însă, mobilierul de metal, deși nelipsit de anumite caracteristici atrăgătoare, aduce cu sine oarecare impresie de răceală — în comparație cu lemnul — și de aceea uzul său domestic apare limitat.

★

Îndrăznelile noului stil de mobilier, manifestate prin metal, găsesc alte mijloace de exprimare estetică prin execuția din materiale plastice. Acestea permit fasonarea de piese de orice formă și mărime, mulate dintr-o singură bucată. Greutatea redusă, rezistența, înfățișarea plăcută și coloritul variat fac din astfel de produse, mai ales din cele executate sub mare presiune în mulaje, un material indicat pentru mobilierul economic, la fel ca și laminatele plastice și rășinile armate cu fibră de sticlă.

Fabricile românești de mobilă recurg în măsură crescîndă la combinația de materiale plastice cu lemn de esențe comune. Foarte frecvent sînt folosite plăci aglomerate din așchii sau fibre lemnoase fără aplicație de furnir, precum și panouri stratificat-mulate învelite în strat subțire de vinil de cele mai felurite nuanțe. Rezultă piese fără pretenții, prestigiu sau noblețe, dar practice, cu suprafețe netede, lavabile, lucioase, excluzînd operația laborioasă de lustruire.

De resursele materialelor plastice beneficiază mult și tapițeria. În saltele, perne și la orice parte elastică se introduc produse spongioase care au făcut inutile arcurile obișnuite sau umplutura cu materialele vegetale sau lînă. Stofe de mobilă, perdele și draperii din fire sintetice asigură interioarelor o ușurință la întreținere și o eleganță obținută cu cost redus.

★

Accesoriile clădirilor, chiar cele mai mărunte, nu sînt lipsite de incidențe estetice. Clanța sau obiectele sanitare, de exemplu, deși produse industriale prin excelență, sînt apte de a intra și ele în sfera creației artistice, firește a unei arte aplicate, minore. Concepute expresiv, în spiritul vremii, astfel de piese pot întru-

chipa o părticică de contemporaneitate, după cum estetica artizanală se lega de caracterul epocilor anterioare. În acest sens, accesoriile de tîmplărie, robinetăria sau lavabourile de faianță în culori pastel, livrate de noile fabrici din *Complexul industrial Militari*, reprezintă față de trecutul apropiat și un progres plastic pe lîngă acela tehnic.

La inovarea accesoriilor de construcții sau de utilaj casnic, în afară de arhitecți și de esteticieni industriali specializați *(„industrial designers")* participă pe alocuri și pictori sau sculptori. Ei înnobilează obiectele de uz cotidian, creînd prototipuri de distincție spre a fi reproduse în serie, continuînd de altfel tradiția unor predecesori iluștri. Căci nu trebuie uitat că, în timpul Renașterii, *Leonardo Da Vinci* imaginase modele de robinete, ca și de litere de tipar, *Raffael* sau *Michelangelo* făceau machete de mobilier, iar *Benvenuto Cellini*, între o sculptură și alta, se îndeletnicea în mod obișnuit cu giuvaergeria. În timpul lui Ludovic al XIV-lea, *Le Brun* desenează peste 2 500 modele de mobilă și accesorii.

Tot așa în secolul actual, în Germania, artiști ca pictorii *Kandinski, Klee, Moholy-Nagy* etc., alături de arhitecții de la Institutul de arhitectură și artă aplicată *Bauhaus* (care, prin tendințele sale, a deschis noi orizonturi în arta clădirilor și a amenajării acestora), au studiat, printre altele, între 1922 și 1925, diferite tipuri de scaune, fotolii și mese, de lămpi, precum și vase pentru bucătărie și sufragerii. O parte din modelele elaborate au fost atunci însușite de fabrici și multiplicate în serie, influențîndu-se industria de mobilier și de articole de menaj din diferite țări.

★

Pe lîngă mobilă, accesorii, articole de uz domestic și de confort, locuința e dotată și cu obiecte al căror rost este doar de a o agrementa vizual. Vase, figurine, sculpturi de mic format cu minuscule personaje sau reprezentări animale și, mai recent, bibelouri de tip abstracționist adaugă interiorului elemente suplimen-

tare de expresivitate. La astfel de piese, concepute spre a atrage privirile ca puncte de atracție și contemplare, *relația finalitate utilitară-artă* este absentă sau neînsemnată.

Prin sensurile lor spirituale și efectul sugestiv, obiectele decorative bine alese satisfac gustul înnăscut pentru forme armonioase. Așezate în vitrine, pe mobilier sau în vecinătatea sa imediată, ele acționează optic și ca o contrapondere a simplității amenajărilor contemporane.

Modernitatea pieselor destinate exclusiv a împodobi încăperile începe cu alegerea temei, completîndu-se apoi cu stilizarea elementelor compoziționale în spiritul vremii. Obiectele decorative cîștigă cînd prototipul, imaginat cu inventivitate artistică, este reprodus în material potrivit și de calitate, cînd execuția este îngrijită, finisajul și coloritul rafinat.

Cîteodată apar nelalocul lor supraadăugirile de motive folclorice pe forme moderne, neținîndu-se seama îndeajuns de specificul materialului sau de tehnica de confecționare, cum este cazul cu unele produse ale cooperativelor meșteșugărești sau ale industriei locale. Mai corespunzătoare ca dimensiune poetică sînt în general piesele lucrate sub egida *Fondului Plastic*.

Aprecierea unui obiect decorativ indică o atitudine mintală, sensibilitatea estetică a acelora care îl aleg și-l îndrăgesc. În această privință s-ar cere o educare mai susținută a celor neîndeajuns pregătiți din punct de vedere plastic pentru ce este valoros și semnificativ; se simte nevoia de o schimbare în modul moștenit de a gîndi, în ideile preconcepute, mărindu-se receptivitatea la ceea ce este nou în materie de frumos, o dată cu trezirea interesului artistic în general.

REALITATE SAU ANTICIPAȚIE

Nimic din cele expuse în paginile precedente nu este utopic sau de anticipație, scontîndu-se posibilități tehnice previzibile. Totul există și se aplică oricînd și oriunde, ținîndu-se seama numai de oportunitate și, în primul rînd, de mijloacele financiare la dispoziție.

Firește, în realitatea contemporană, este o diferență între majoritatea clădirilor curente de pretutindeni și proiectele sau lucrările inventive, îndrăznețe, elegante, dar costisitoare de arhitectură interioară, prezentate în imagini în cărțile și revistele de specialitate sau la expoziții. Necesitățile de economie de rigoare în lume și în țară întîrzie extinderea generalizată a unui înalt grad de confort, după cum restrîng răspîndirea unei execuții de calitate estetică superioară în decorul intern.

Cu toate acestea, trebuie considerat ca o victorie fără precedent în istoria omenirii faptul că — datorită progresului științific și perfecționărilor industriale — cazarea populației se face acum în condiții incomparabile cu cele din trecut. De asemenea, producția, activitățile creatoare, ca și manifestările colective de orice fel își găsesc o adăpostire tot mai favorabilă.

Cînd, în viitor, confortul celor mulți va atinge o treaptă ridicată de rafinament, viața și-ar putea vedea periclitate unele valori spirituale prin excesele mecanizării și automatizării. Mediul fizic artificial înjghebat de om nu trebuie să contravină nevoilor sufletești din cauza unui funcționalism și a unei tehnicizări împinse prea departe. A și început să se resimtă nevoia

găsirii unor punți între utilitate, tehnologie și umanism.

Cît despre latura vizuală a unei arhitecturi de interior prea redusă la resursele ei raționale și structurale, este de observat că, industrializîndu-se ramura construcțiilor, se produc numeroase substitute ; prin folosirea lor, în locul artei se oferă cîteodată aparența de artă, în contrast cu decorul intern, așa cum fusese el conceput timp de mii de ani.

Echilibrînd efectele civilizației mașiniste, revenirea înregistrată pe alocuri la spiritul tradiției poate reduce uniformitatea, împiedicînd dezumanizarea unor interioare de edificii, instituții sau localuri publice. În acestea, un aport estetic și cultural-educativ de neprețuit aduce integrarea de lucrări unicate decorative, monumentale, ca : reliefuri sculpturale, completări statuare, fresce, mozaicuri murale sau pavimentare, vitralii etc. Acestea, personalizînd ambianța internă, îi conferă o semnificație mai pregnantă, propice transmiterii unui mesaj.

Dar integrarea de opere plastice în arhitectură, sinteza tehnică-artistică pe care o comportă cer o luare în considerare și o lămurire aparte.

BIBLIOGRAFIE

1. AUZELLES, ROBERT, *L'architecte,* Ed. Fréal et Co., Paris, 1965.
2. BACHÈRE, GERARD, *Savoir bâtir,* Ed. Eyrolles, Paris, 1966.
3. BANHAM, REYNER, *Theory and design in the first machine age,* Ed. Praeger, New York, 1960.
4. BLAKE, PETER, *Mies Van der Rohe,* Architecture and structure, Penguin Books Ltd., Harmondsworth, 1960.
5. CHERMAYEFF, SERGE şi CHRISTOPHER, ALEXANDER, *Comunity and privacy — Towards a new Architecture of Humanism,* Ed. Doubleday, Garden City, 1965.
6. CHOMBART DE LAUWE, *Des hommes et des villes,* Ed. Payot, Paris, 1965.
7. DOXIADIS, C., *Architecture in transition,* Ed. Hutchinson, Londra, 1964.
8. GIDEON, SIEGFRIED, *Architecture — you and me,* Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1958.
9. GROPIUS, WALTER, *Scope of total architecture,* Collier Books, New York, 1962.
10. GROPIUS, WALTER, *The new architecture and the Bauhaus, M.I.T.* Press, Cambridge, Massachusetts, 1965.
11. GUSTI, G., *Construcţia de locuinţe şi urbanismul,* „Rev. Arhitectura", nr. 2, 1959.
12. HARDT, DORIAN, *Materialele plastice in construcţii şi arhitectură,* Ed. tehnică, Bucureşti, 1965.
13. HILBERSHEIMER, L., *Contemporary architecture-its roots, its trends,* Ed. P. Theobald and Co., Chicago, 1964.
14. KAUFMAN, EDGAR şi RAEBURN, BEN, *Franklin Lloyd Wright — Writings and Buildings,* Meridian Books, New York, 1960.

15. LAURIAN, RADU, *Probleme de estetica oraşelor*, Ed. tehnică, Bucureşti, 1962.
16. Le CORBUSIER, *Manière de penser l'urbanisme*, Ed. Gonthier, Paris, 1966.
17. MACOVEI, POMPILIU, *Probleme de creaţie în arhitectură*, „Rev. Arhitectura" nr. 9—10, 1952.
18. K. MARX şi F. ENGELS, *Despre artă*, Ed. politică, Bucureşti, 1966.
19. MONDA, JEAN, *Arhitectura nouă în R.S.R.*, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
20 MUMFORD, LEWIS, *The Highway and the City*, Ed. Harcourt and Brace, New York, 1963.
21. NERVI, PIER LUIGI, *Aesthetics and Technology in Building, Harvard University Press — Cambridge*, Massachusetts, 1965.
22. NEUTRA, RICHARD, *World and Dwelling* — Universe Books, New York, 1962.
23. PETRAŞCU, GH., *Cîteva probleme de compoziţie şi plastică în legătură cu proiectarea clădirilor cu puţine caturi*, „Rev. Arhitectura", nr. 6—7, 1954.
24. PEVSNER, NIKOLAUS, *An outline of European Architecture*, Penguin Books Ltd., Harmondworth. 1964.
25. SFAELLOS, CHARALAMBOS, *Le fonctionnalisme dans l'architecture contemporaine*, Ed. Fréal et Co., Paris, 1956.
26. SIEGEL, CURT, *Strukturformen der modernen Architektur*, Verlag G. Callwey, München, 1965.
27. VON ECKARDT, WOLF, *A place to live*, Delacorte Press, New York, 1967.
28. ZEVI, BRUNO, *Storia dell'architettura moderna*, Ed. Giulio Einaudi, Torino, 1961.

De acelaşi autor :

Arhitectura nouă în R.S.R.
Editura ştiinţifică şi C.R.C.C.S., 1965, epuizat.
Lucrare premiată de Uniunea arhitecţilor din Republica Socialistă România.

Redactor : L A D I S L A U R E D L I N G E R
Tehnoredactor : M A R I A P O P E S C U

Coli tipar 7, format 50×80/16, (12×19 cm)

Această lucrare s-a tipărit în anul 1969 la INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918" — București, Republica Socialistă România

Interiorul clădirilor, spațiile închise constituie scena vieții cotidiene. Nu oamenii trebuie să se adapteze mediului zidit, ci acest cadru artificial creat pentru ei urmează să fie conceput spre a corespunde cerințelor celor ce-l folosesc temporar sau permanent.

Lei 2